

”Jeg har en annen drøm...”

En studie av enslige mindreårige asylsøkeres opplevelse

av å leve i asylmottak i Norge

Marthe Fløter Kjærnsrød

Masteroppgave i spesialpedagogikk ved
Det utdanningsvitenskapelige fakultet,
Institutt for spesialpedagogikk

UNIVERSITETET I OSLO

01.06.10

Sammendrag av oppgaven:

”Jeg har en annen drøm...” - En studie av enslige mindreårige asylsøkeres opplevelse av å leve i asylmottak i Norge.

Problemstilling:

Temaet for oppgaven er enslige mindreårige asylsøkere, og jeg skal undersøke enslige mindreårige asylsøkeres opplevelser av å leve i mottak i Norge. Enslige mindreårige asylsøkere er en kompleks gruppe. Samtidig har de likevel noen fellestrekk som binder dem sammen som gruppe. Det at de lever uten foreldre eller foresatte er et av disse fellestrekkene. Et annet kan være at mange av dem befinner seg i asylmottak over lang tid. Formålet for denne masteroppgaven er å finne ut mer om disse barna. Hvem er de og hva definerer og beskriver deres opplevelser av å leve i mottak?

Med dette utgangspunktet drøftes følgende problemstilling i oppgaven:

”Hvordan opplever enslige mindreårige asylsøkere hverdagen på asylmottak i Norge?”

Metode og materiale:

Data i masteroppgaven er hentet inn gjennom intervjuer med seks enslige mindreårige asylsøkere og fra deltakende observasjon i et asylmottak på Østlandet. I tillegg er det innhentet tilleggsinformasjon gjennom samtaler med de ansatte på det aktuelle asylmottaket samt deltakelse i aktiviteter ved mottaket. I forkant av presentasjon og drøfting av data, vektlegges det barnefaglige perspektivet i samtalen med barn. Dette baserer seg på Gamst og Langballes (2004) avhandling om barn i vitneavhør. Dette har blitt tolket og forstått ut fra en Grounded Theory-inspirert metode som analyseperspektiv.

Resultater og konklusjoner:

Denne masteroppgaven konkluderer med at det er særlig fem forhold ved opplevelsen av å leve i asylmottak som informantene trekker frem. Det ene er at asylmottaket er et midlertidig bosted og at flere gir uttrykk for å ha satt livet litt på pause. Det å ha livet på vent fremkommer som en belastning for de fleste. Videre fokuseres det på at dette livet tross alt er bedre enn de kunne hatt i hjemlandet, og det uttrykkes gjennom at traumer hører fortiden til. Samtidig kommer det frem at informantene berøres av traumatiske hendelser fra fortiden, selv om de ønsker å formidle noe annet. Som et tredje forhold er alle ungdommene i asylmottaket opptatt av å formidle at ingenting i livet er så ille at man ikke kommer seg gjennom det og at informantene står sammen om å ha det vanskelig. Som et siste punkt trekker samtlige av de enslige mindreårige asylsøkerne frem betydningen av de ansatte i mottaket og hvilken rolle de spiller i livene deres. Et overhengende fokus blant informantene er i tillegg klare drømmer for fremtiden. Drømmene inneholder verken betraktninger om kjendisstatus eller millioninntekter, men et håp om familie, jobb og kjærlighet – snart begynner deres virkelige liv!

På bakgrunn av datainnsamlingen oppsummeres fem tematiske kategorier. Disse har blitt dannet på bakgrunn av inspirasjon fra den metodiske analysetilnærmingen Grounded Theory og skaper ut fra denne analysen fem prosessorienterte temaer i de enslige mindreårige asylsøkernes opplevelser av å leve i mottak:

- En pausetilværelse
- Ambivalens knyttet til traumeeksistens i hverdagen
- Vinnerinstinkt i fellesskap
- Den trygge voksne
- En annen drøm om fremtiden

Forord

Jeg har fått muligheten til å leve som flue på veggen i et asylmottak bestående av flotte, sterke og inkluderende gutter som ville fortelle meg sin historie. Takk for at dere tok meg så godt i mot! Jeg har også fått mulighet til å bli kjent med den spennende og komplekse personalgruppen ved asylmottaket. Jeg er stum av beundring ovenfor den jobben disse menneskene utfører og den støtten og tryggheten de gir guttene ved mottaket. En gjeng med lignende stå-på-vilje, entusiasme og engasjement til arbeidet skal man lete lenge etter for å finne! Men jeg fant det, og fikk muligheten til å lære noe helt unikt i mitt møte med disse menneskene. Takk for at dere ga meg denne muligheten!

Videre må jeg rette en stor takk til min veileder Kari Gamst. Tusen takk for at du har veiledet meg gjennom arbeidet med denne oppgaven. Du har gang på gang vekket et engasjement i meg og gitt meg troen på at jeg skulle komme i mål.

Jeg ønsker også å rette takk til Cecilie Thun for at du, på tross av kort tidsfrist, tok deg tid til gjennomlesning av oppgaven og for at du ga meg mange nyttige innspill.

Medstudenter, kollegaer og venner har også betydd en hel masse gjennom dette arbeidet. Takk til Siv-June, Trine, Jenny og Annette for mange oppmuntrende ord underveis i prosessen. Dere har inspirert og muntret meg opp i en hektisk innspurt.

Takk også til familien min og da spesielt til mamma, pappa og Jonas. Takk for at dere alltid har trodd på meg og for at dere har gitt meg oppløftende råd fram mot levering. Ikke minst vil jeg takke Kristian for at du har støttet og holdt ut med meg gjennom en oppgaveprosess. Det har ført til både nedturer og oppturer, men du har alltid vært tålmodig og vært der for meg!

Oslo, mai 2010

Marthe Fløter Kjærnsrød

Innhold

1. INNLEDNING.....	8
1.1 BAKGRUNN FOR VALG AV TEMA.....	8
1.2 AKTUALITET	9
1.3 BAKGRUNN OG PROBLEMSTILLINGER.....	10
1.4 OPPGAVENS OPPBYGGING.....	12
2. ASYL OG ASYLSØKERE	13
2.1 BEGREPSAVKLARING OG PRESISERINGER – ASYL.....	14
2.1.1 <i>Opphold av beskyttelsesgrunner</i>	14
2.1.2 <i>Opphold av humanitære grunner</i>	15
2.2 BEGREPSAVKLARINGER OG PRESISERINGER - ENSLIGE MINDREÅRIGE ASYLSØKERE.....	15
3. ENSLIGE MINDREÅRIGE ASYLSØKERE.....	18
3.1 ENSLIGE MINDREÅRIGE ASYLSØKERES IDENTITET	19
3.2 HVEM IVARETAR DE ENSLIGE MINDREÅRIGE ASYLSØKERNE?.....	21
4. ASYLMOTTAK	24
4.1 ENSLIGE MIDREÅRIGE ASYLSØKERE I MOTTAK	25
4.2 ET SYSTEM I FORANDRING	28
5. REAKSJONER PÅ TRAUMER OG KRISER.....	30
5.1 HJELP OG STØTTE ETTER TRAUMER OG KRISER.....	32
6. RESILIENS BLANT ENSLIGE MINDREÅRIGE ASYLSØKERE	33
6.1 HVA BIDRAR TIL UTVIKLING AV HØY GRAD AV RESILIENS?	34
7. METODISKE BETRAKTNINGER	37
7.1 VALG AV METODE OG VEIEN TIL ASYLMOTTAKET.....	37

7.2	UTVALG OG LOKALISERING AV MOTTAK.....	40
7.3	UTFORMING AV INTERVJUGUIDE	41
7.4	GJENNOMFØRING AV INTERVJU MED BARN SOM INFORMANTER	43
7.5	GROUNDLED THEORY.....	49
7.6	ANALYSE OG TOLKNING AV DATA	50
7.7	RELIABILITET, VALIDITET OG GENERALISERBARHET.....	52
7.8	ETISKE REFLEKSJONER.....	54
8.	PRESENTASJON OG DRØFTING AV DATA.....	56
8.1	Å LEVE I EKSIL -ASYLSØKERE OG IDENTITET.....	57
8.1.1	“Et sted å bo, men ikke mitt hjem” - asylmottak som levested	57
8.1.2	”Jeg er Adil, en vanlig gutt” – identitet	61
8.1.3	“Jeg har satt på pause” – eksiltilværelsen.....	64
8.2	TRAUMER OG KRISER I FORTID OG NÅTID.....	66
8.2.1	“Før var det verre” - traumer og kriser som en del av livet	67
8.2.2	“Jeg vil ha fred” – reaksjoner på traumer og kriser.....	69
8.2.3	“Ingen får se meg gråte” - riskikofaktorer.....	73
8.3	GODE FORHOLD FOR Å KOMME STYRKET UT AV ASYLMOTTAKET	74
8.3.1	“Vi er sterkere enn de tror” – resiliens.....	75
8.3.2	”Ingen kan vinne over meg” - mestring	77
8.3.3	”Alle her er mine brødre” - fellesskap	78
8.4	BETYDNINGEN AV DE ANSATTE I ASYLMOTTAKET	80
8.4.1	”De er litt strenge” - kontinuitet	80
8.4.2	”Fotball, ski og musikk” - kreativitet	82

8.5	VEIEN VIDERE	83
8.5.1	“Jeg har en annen drøm” – fremtiden	83
9.	KONKLUSJONER OG FREMTIDSPERSPEKTIVER	84
10.	KILDELISTE	86
VEDLEGG	93
VEDLEGG 1	93
VEDLEGG 2	94
VEDLEGG 3	95
VEDLEGG 4	98

1. Innledning

1.1 Bakgrunn for valg av tema

Det finnes lite systematisk og dokumentert kunnskap om barn i asylmottak i Norge. Generelt viser forskning at asylsøkere er mer utsatt for psykiske problemer enn andre på bakgrunn av tidligere opplevelser, som flukt og liv i eksil (Lauritsen og Berg, 1999). Barn er i seg selv en sårbar gruppe, og barn som asylsøkere, enten de er sammen med familie eller alene, kan derfor være ekstra utsatt for psykiske problemer. Barnas bakgrunn kan skape utrygghet, angst og uro i hverdagen og i møte med det norske samfunnet. Flere barnepsykologer som har behandlet noen av disse barna, gir sterke beskrivelser av hvordan barna strever med livene sine. De er triste, deprimerte, ukonsentrerte og kan utvikle atferdsproblemer og angst (Varvin, 2003). Barna trenger lang oppfølging og god omsorg. Det er imidlertid ikke slik at alle barn som har opplevd krig, nød og flukt har alvorlige psykiske plager. Ikke alle plager skyldes heller erfaringer fra krig, nød og flukt. De har forskjellige reaksjoner av å være utsatt for ulike belastninger og konsekvensene av belastningene er ulike. På tross av lite dokumentert kunnskap om forekomsten av psykiske problemer hos barn i asylmottak, sier både forskere og klinikere at disse barna har økt risiko for utvikling av emosjonelle og psykiske vansker (Carli, 1996). De er alle i en unormal, forvirrende og usikker situasjon. Det representerer en stressfaktor som kommer på toppen av påkjenninger mange har vært utsatt for både før og under flukten. Som lærer og spesialpedagog er det sannsynlig at jeg i fremtiden kommer til å møte barn som har oppholdt seg på asylmottak i en periode av livet. Mitt utgangspunkt er at det i dag finnes lite systematisk informasjon og kunnskap om dette, og derfor tror jeg det vil være viktig å utarbeide ”gode verktøy” for å arbeide med disse barna. Dette bør dannes på bakgrunn av barnas egne erfaringer.

1.2 Aktualitet

Gjennom mitt utdanningsforløp har minoriteter og innvandrere opptatt meg som fagområde. Mange timer er brukt på å sette meg inn i faglitteratur innenfor dette området, og artikler og saker om temaet har heller ikke vært en mangelvare i media de siste årene. Underveis i utdanningen min og som en engasjert samfunnsborger, har tanken slått meg om hvilket fokus disse sakene ofte har innehatt de siste tiårene. Problemstillingene er ofte negativt ladet og det synes på meg som om temaet innvandrere og asylsøkere bærer preg av å være et problemområde i samfunnet. Kan det være slik at dette er representativt for hva dette fagområde skal og bør inneholde? Om jeg som rimelig oppdatert spesialpedagogstudent sitter igjen med et inntrykk av innvandrere som problemområde, hvordan står det da til den gjengse nordmann oppfatninger om saken? Derfor begynte jeg sakte, men sikkert å stille meg spørsmålet om hvorvidt et problemområde defineres ut fra øye som studerer det, eller om saken defineres ut fra hva det faktisk representerer. Kan det ha seg slik at fagstoff om asylsøkere og innvandrere generelt beskrives ut fra problematiserende forhold fordi vi benytter oss av feil spørsmål? Hvordan ville min integreringsprosess blitt fremstilt dersom jeg som tolvåring måtte flykte til Afghanistan etter at min mor og far var blitt drept?

De senere årene kan det heldigvis se ut til at tendensen om det entydige fokuset på asylsøkere er i ferd med å snu. Stadig flere rapporter publiseres der det fokuseres på å bygge på asylsøkernes sterke sider (Oppedal, Seglem & Jensen, 2009, Bragason, 2008, Barlindhaug, 2005). Hvilke ressurser har disse menneskene i seg som det kan bygges videre på for å lykkes i god integreringsprosess? I stedet for å fokusere entydig på den traumatiske flukten til asylsøkerne, bør vi stille spørsmål om hvem disse menneskene er, og hvordan hverdagen de nå er en del av faktisk utspiller seg. Media har den siste tiden bidratt til et økt fokus på asylsøkernes hverdag i Norge, blant annet har NRK i løpet av 2009 sendt en programserie om asylsøkere og innvandrere som har kommet til Norge. En ny tendens i disse reportasjer og tv-serier er heldigvis på vei. Vi ser mer av hele mennesket, og det fokuseres mer på

enkeltindividet fremfor gruppen asylsøkere som sådan. Kanskje har dette bidratt til at jeg som mediebruker oppfatter fremstillingen av asylsøkere som mer sammensatt, kompleks og sannferdig. I alle fall har det vekket min interesse for å finne ut mer av de enslige mindreårige asylsøkernes historier. Min generelle erfaring med denne aldersgruppen sa meg at det fantes en større grad av optimisme, håp, drømmer og motivasjon enn det jeg til nå hadde fått inntrykk av. Med iver og entusiasme satt jeg i gang en prosess som skulle vise seg å bli vanskeligere, men også mer spennende og kompleks enn ventet.

1.3 Bakgrunn og problemstillinger

Temaet for oppgaven er enslige mindreårige asylsøkere, og jeg skal undersøke enslige mindreårige asylsøkeres opplevelser av å leve i mottak i Norge. Det er grunn til å tro at måten hvert enkelt mottak har tilrettelagt integreringsprosessen på vil ha særlig innflytelse på de mindreåriges oppvekst. Det vil derfor være nyttig å finne frem til faktorer som har hatt gunstig innflytelse på disse barnas livssituasjon. Begrepet livskvalitet melder seg derfor raskt, og jeg ønsker blant annet å undersøke i hvilken grad ramme faktorer i mottaket påvirker de unges hverdag.

Å være asylsøker handler om å leve i en slags unntakstilstand. Fortiden til disse barna er ofte preget av tap, sorg og flukt, nåtiden er preget av venting og eksiltilværelse, mens fremtiden er preget av uvisshet og deres skjebne ligger ofte i andres hender. Det kan også være at falske historier er fremlagt i frykt for eget eller andres liv. Dette kan gjøre situasjonen vanskeligere og hemmeligholdelsen av en falsk historie kan gi store psykiske påkjenninger. Et sentralt spørsmål vil derfor være i hvilken grad disse rammebetingelsene preger levekår og livskvalitet for den enkelte enslige mindreårige asylsøker. Spørsmålet om levekår og livskvalitet vil følgelig dreie seg om ulike forhold på ulike nivåer. Dette handler om både fysiske, sosiale, økonomiske og materielle forhold og vil derfor befinne seg på individuelle og relasjonelle nivåer, mottaksnivåer, lokal- og statlig nivåer og tidsaspektet ved oppholdet i mottaket vil også spille inn. På grunn av oppgavens omfang og begrensede muligheter til innsyn i

UDIs tilsynsrapporter og annet lignende materiale, vil jeg begrense mitt arbeid til å handle om de enslige mindreårige asylsøkernes egne historier.. Jeg vil fokusere på den historien hver enkelt ungdom ønsker å formidle og at etiske årsaker ønsker jeg ikke å fokusere på traumatiske opplevelser i deres flukthistorie.. Jeg er opptatt av de enslige mindreåriges egne fortellinger om sitt liv og deres tanker om hva som danner deres identitet og hverdag i mottaket.

Med et optimistisk syn på de enslige mindreåriges historie vil resiliensbegrepet være sentralt. Resiliensforskning viser at den type mening man tillegger traumatiske hendelser, er svært viktig for hvordan man kan leve med det vonde som har hendt (Borge, 2003). Enslige mindreårige asylsøkere har ofte traumatiske hendelser bak seg i livet og det kan derfor være interessant å forene de to begrepene. Traumelitteraturen og resilienslitteraturen stammer fra ulike faglige miljøer, men samtidig er det svært interessant å observere at de to tradisjonene ser ut til å ha studert samme fenomen fra motsatte kanter (Waaktaar og Christie, 2000). Jeg er interessert i å finne ut mer om disse barnas livsverden, hva de er opptatt av, deres historie, hvilke problemer de eventuelt har og hvilke tanker de har om fremtiden. Prosjektets problemstilling lyder derfor som følger;

”Hvordan opplever enslige mindreårige asylsøkere hverdagen på asylmottak i Norge?”

Spørsmålene vil dreie seg om deres bakgrunn, hvordan de oppfatter sin egen hverdag i mottak og hvilke interesser, drømmer, ønsker og fremtidsmål de har. Som en del av oppgaven vil jeg også forsøke å finne ut hvordan enslige mindreårige asylsøkere blir ivaretatt i det norske hjelpeapparatet. De enslige mindreårige asylsøkerne har alle ulik bakgrunn, og er i så måte unike. På en annen side deler de fleste en felles skjebne ved å mangle sine nærmeste omsorgspersoner. Hvordan påvirker dette dem i det daglige liv, og vil det overhodet være mulig for disse barna å etablere et normalt liv i mottak? Hva gir disse barna glede i hverdagen, hvordan får de tiden til å gå, hvilke tanker har de om norske ungdommer og hvordan musikk liker de? Disse

spørsmålene ønsker jeg et svar på, i håp om at jeg kan se en større sammenheng mellom individuelle resiliensfaktorer og forhold i traumatiseringsperspektivet.

1.4 Oppgavens oppbygging

Innledningsvis vil jeg gjøre rede for hva asyl- og asylsøkerbegrepet innebærer og avgrense definisjoner til hva jeg legger vekt på i denne oppgaven. I det påfølgende kapittelet tar jeg for meg enslige mindreårige asylsøkere som gruppe og deretter vil jeg drøfte spesialpedagogiske fenomener knyttet opp til denne gruppen. I kapittel fire vil jeg gi en innføring i den utviklingen asylmottak i Norge har gått gjennom de siste tiårene. Blant begreper jeg vektlegger i denne oppgaven er traumer og psykiske kriser samt resiliens. Dette er begreper som har en sentral plass i mitt arbeid med asylsøkere, og det vil være viktig å begrunne og avgrense min bruk av disse. Disse temaene er derfor viet plass henholdsvis i kapittel fem og seks. I kapittel syv tar jeg for meg de metodiske betraktningene jeg har gjort underveis i arbeidet med denne masteroppgaven. Særlig vil Grounded Theory og barneintervjuer være sentralt i dette kapittelet. I presentasjonen og drøftingen av datamaterialet har jeg valgt å inndele funnene etter hvilke kategorier som ble utviklet underveis i observasjons- og intervjusituasjonene. I drøftingsdelen forsøker jeg å gi leseren det store bildet av hvilke faktorer som bidrar til enslige mindreårige asylsøkeres opplevelse av egen hverdag i asylmottak i Norge. Avslutningsvis i denne oppgaven vil jeg forsøke å gi et bilde av hvilke erfaringer jeg har gjort meg underveis i arbeidet med masteroppgaven og hvilke fremtidsperspektiver og utfordringer jeg tror jeg som fremtidig spesialpedagog vil stå ovenfor.

2. Asyl og asylsøkere

De siste tretti årene har det kommet nærmere 75 000 personer med flyktningbakgrunn til Norge. Hvilke grupper som søker asyl kommer først og fremst an på den politiske situasjonen i verden, men vil også variere ut fra tilgjengelige reiseruter og hvilke land det blir vurdert som gunstig å reise til. Frem til 2002 foregikk en gradvis økning av asylsøkere til Norge, mens det siden har vært en jevn nedgang (www.udi.no). Asylsøkere fra Midt-Østen (Irak, Iran og Afghanistan) og Afrika (Somalia, Etiopia, Eritrea) utgjør de største gruppene som kommer til Norge sammen med asylsøkere fra Europa og fra andre land i Øst-Europa. I følge rapport nr 4 fra NKVTS fantes det i 2007 tre typer vedtak vedrørende oppholdstillatelse, og dette er også gjeldende i dag. Dette dreier seg om asyl, vern (avgrenset opphold eller kollektiv vurdering), opphold av beskyttelsesgrunner eller på humanitært grunnlag (Jakobsen, Sveaass, Johansen og Skogøy, 2007).

Utlendingsdirektoratet tar i mot, behandler asylsøknader og tar seg av bosetting i kommunene. Når flyktningene tas i mot i en kommune er det den enkelte kommune som da har ansvaret for å ivareta ansvaret for oppfølging av bosetting, for helsetilbud, opplæring og den generelle ivaretagelsen av asylsøkerne. Med asyl menes et fristed for personer som har et behov for vern mot forfølgelse. Dette kan ha ulike årsaker, blant annet; rase, religion, nasjonalitet, politisk oppfatning eller medlemskap i en spesiell gruppe (Berg og Sveaass m.fl. 2005).

Utlendingsdirektoratet avgjør en asylsøkers søknad, og asylsøkeren har rett til asyl dersom det er en velbegrunnet frykt for forfølgelse på grunn av de overstående årsakene. Artikkel 1 i FNs Flyktningkonvensjon av 1951 har definert forfølgelse til å gjelde alvorlige menneskerettighetskrenkelser eller andre alvorlige overgrep. Med velbegrunnet frykt mener man at det skal være en reell risiko for slike krenkelser. Forfølgelse fra hjemlandets myndigheter og fra andre, for eksempel væpnede grupperinger eller familiemedlemmer, kan være grunnlag for asyl. Det er et vilkår at hjemlandets myndigheter ikke kan gi asylsøkeren effektiv beskyttelse (www.udi.no).

2.1 Begrepsavklaring og presiseringer – asyl

Asyl er et fristed for personer med behov for vern mot forfølgelse på grunn av rase, religion, nasjonalitet, medlemskap i en spesiell gruppe eller politisk oppfatning (Lauritsen og Berg, 1999). En flyktning er en person som er forfulgt i hjemlandet. Menneskerettighetserklæringen fra 1948 gir alle rett til å søke og ta imot asyl i et annet land. Begrepet asyl blir ikke benyttet i FN's flyktningkonvensjon, men etter den norske Utlendingsloven har den som fyller vilkårene for flyktningstatus etter denne konvensjonen rett til asyl i Norge (Berg og Sveaass m. fl., 2005). En asylsøker er en person som på egenhånd og uanmeldt kommer til Norge og ber om beskyttelse og anerkjennelse som flyktning. Selve asylsøkerfasen kan være vanskelig å takle for mange. Reisen fra hjemlandet har kanskje vært lang og de kan ha møtt mange utfordringer på veien til Norge. Når de endelig kommer frem, befinner de seg ofte i en spesiell psykologisk situasjon hvor de kanskje for første gang kan tillate seg ikke å ha nervene i helspenn. Samtidig kan det være vanskelig å forholde seg til og tro på at stat og politivesen ikke er korrupte og ønsker dem vondt. I det øyeblikket overlevelseshetsberedskapen slipper litt taket, vil nye drømmer og håp for fremtiden melde seg, og ventetiden i asylsøkerprosessen kan da oppleves som uutholdelig lang. Norske myndigheter vurderer først om asylsøkeren har rett til asyl. Ofte er det første møtet med den norske stat og dets system, selve asylintervjuet. Dette kan for mange oppleves belastende, da personen oppfordres til å fortelle hele sin historie. Disse historiene kan være opprivende for de fleste og for mange av asylsøkerne er det første gang noen vil høre nettopp deres historie. Skuffelsen oppleves kanskje derfor ekstra stor når forventningene om å få hjelp til å bearbeide traumene knyttet til denne historien ikke innfris i første omgang (Varvin, 2003). En asylsøknad kan resultere i ulike typer oppholdstillatelser som jeg vil redegjøre for under.

2.1.1 Opphold av beskyttelsesgrunner

Dersom asylsøkeren ikke oppfyller kriteriene for asyl, kan han eller hun få oppholdstillatelse av beskyttelsesgrunner dersom det likevel ikke vil være trygt å

reise tilbake til hjemlandet. Dette kan eksempelvis være på grunn av generelle uroligheter som kan medføre fare for søkerens liv, eller fordi en risikerer tortur eller annen umenneskelig behandling. Det er et vilkår at hjemlandets myndigheter ikke kan gi asylsøkeren effektiv beskyttelse (www.udi.no). Den største gruppen asylsøkere som får oppholdstillatelse i Norge, får innvilget opphold av beskyttelsesgrunner. Oppholdstillatelsen gis normalt som vanlig oppholds- og arbeidstillatelse og tillatelsen er gyldig for ett år av gangen og må fornyes (www.introbok.no).

2.1.2 Opphold av humanitære grunner

Asylsøkeren kan få oppholdstillatelse av humanitære grunner dersom det foreligger sterke menneskelig hensyn, eksempelvis alvorlige helsemessige forhold eller hensyn til mindreåriges situasjon. Dette blir ofte sett i sammenheng med vanskelige forhold i hjemlandet, eksempelvis i etterkant av en krigstilstand (www.udi.no). Dette er en tillatelse som gis til en asylsøker som ikke oppfyller kravene til flyktningstatus, men som er i en flyktningliknende situasjon. Man har nå begynt å skille mellom ”opphold av andre beskyttelsesgrunner” og mer rene humanitære grunner. For eksempel kan opphold på humanitære grunner gis der andre sterke menneskelige hensyn taler for at en person bør få bli i landet. En oppholdstillatelse på humanitært grunnlag er normalt gyldig for ett år av gangen og fornyes årlig. Etter tre år innvilges normalt en permanent oppholdstillatelse. Myndighetene vil automatisk vurdere en person opp mot denne bestemmelsen der en person får avslag på søknad om asyl (www.flyktninghjelpen.no).

2.2 Begrepsavklaringer og presiseringer - enslige mindreårige asylsøkere

Enslige mindreårige er en fellesbetegnelse på alle barn og unge under 18 år som kommer til landet uten foreldre eller andre voksne med foreldreansvar i Norge. Dette inkluderer også de som kommer til landet i følge med andre voksne, for eksempel eldre søsken, tante og onkel, og liknende, men som ikke er foreldre. (www.udi.no).

Ut fra den overstående definisjonen leser man at Norge har en videre definisjon på enslige mindreårige enn den som brukes av FN. I følge FNs definisjon ville flere av de som i dag defineres som enslige mindreårige asylsøkere i Norge i dag, kommet utenfor denne kategorien. Barn som er ledsaget av andre voksne enn foreldre og som etter loven eller sedvanerett har ansvaret for dem, vil i følge FNs høykommissær ikke defineres som enslige mindreårige asylsøkere. Asylsøknader fra enslige mindreårige skal i følge UDI vurderes ut fra et barneperspektiv (www.udi.no). Det innebærer blant annet at terskelen for hva som regnes som forfølgelse er lavere for barn enn for voksne, fordi barn tåler mindre. UDI skal prioritere søknadene fra enslige mindreårige asylsøkere fordi de mener at det er til barnets beste å få en rask avklaring i saken. Utlendingsdirektoratet opererer med tre ulike kategorier av enslige mindreårige asylsøkere.

1. Enslige mindreårige som kommer alene og er uten tilknytning til herboende familiemedlemmer.
2. Enslige mindreårige som kommer alene, men som har herboende slekt eller familierelasjoner som er å anse som potensielle omsorgspersoner.
3. Enslige mindreårige som kommer til Norge uten foreldre, men sammen med voksne familiemedlemmer, det være seg bror, søster, tante, onkel, fetter eller kusine.

(Eide, 2000:15)

Enslige mindreårige asylsøkere kan være ofre for krig, for foreldrenes død eller de kan på annen måte ha kommet bort fra foreldrene. De fleste er i tillegg offer for fattigdom og splittede familier. Uavhengig av tap og sorg tidligere i livet, er alle enslige mindreårige asylsøkere ofre for en global ulikhet som har begrenset foreldres mulighet til å gi sine barn det de anser som den beste omsorg, oppvekst og framtid (Engebrigsten, 2002). En tendens har lenge vært at disse barna ofte forstås og fremstilles i et kriseperspektiv der beskrivelsene alternerer mellom å fokusere på dem som sårbare, utsatte og alene. Nyere forskning viser dog at en tredjedel av barn som

har opplevd krig, klarer seg godt (Neumayer, Skreslett, Borchgrevink & Gravråkmø, 2006). For at en god psykososial fungering skal være et faktum er det avhengig av mange faktorer i miljøet rundt barnet. Blant annet vil det være større sjanse for at barnet kan utvikle psykiske problemer om den enslige mindreårige asylsøkeren fortsetter å leve i utrygghet etter de traumatiske opplevelsene. Derfor er den psykososiale kvaliteten på oppholdet i mottaket barnet blir plassert i svært betydningsfullt. Her legges rammene i barnets ”nye liv”, og måten barnet blir møtt på, tilstedeværelsen av trygge voksne samt andre psykososiale faktorer vil spille inn på den enslige mindreåriges liv. De enslige mindreårige befinner seg aldersmessig ofte midt mellom det å være barn og det å bli voksen. Dette er en tid som for mange kan arte seg på en vanskelig og uforutsigbar måte, og innenfor psykologien finner man nok av eksempler på temaer som kan arte seg som vanskelig i ungdomstiden (Syvertsen, 2007). På den annen side er disse ungdommene i en spesiell situasjon, da de faktisk er alene, uten andre omsorgspersoner å støtte seg til. Det stiller en del spesielle hensyn på bakgrunn av nettopp dette, men dette er hensyn som ikke til enhver tid blir innfridd (Eide, 2000). De enslige mindreårige skal få tildelt en hjelpeverge som skal bistå dem i praktisk arbeid samt yte noe samvær med ungdommene. Innholdet i dette arbeidet kan variere i stor grad. Vergenes arbeid er først og fremst basert på frivillighet og kan derfor begrense antall verger bosatt i nærheten av mottaket. Bruk av ressurs- og nettverksgrupper samt erfaring på feltet har også mye å si for kvaliteten av tilbudet en verge kan gi. Asylsakene til de enslige mindreårige skal i utgangspunktet behandles raskt, slik at bosetting kan skje så tidlig som mulig. Dette er ofte dessverre langt fra realiteten.

3. Enslige mindreårige asylsøkere

Enslige mindreårige asylsøkere er barn og ungdom under 18 år som er utenfor hjemlandet sitt og er atskilt fra begge foreldrene sine eller sine juridiske/tradisjonelle verger og som søker asyl her (Redd Barna 2000). Det forventes at det vil komme om lag 18 500 asylsøkere til Norge både i 2009 og 2010, og at om lag 2 800 av disse hvert av årene vil være enslige mindreårige. I løpet av 2009 var det registrert at 2500 enslige mindreårige asylsøkere kom til Norge og disse barna hadde verken far eller mor her i landet (www.udi.no). For asylsøkerbarn og -ungdom uten foreldre i Norge er det barnevernet som har ansvar for å plassere barna i en egnet omsorgsbasis og ofte er det asylmottakene som yter den daglige omsorgen. Etter ankomst til landet skal alle enslige mindreårige få oppnevnt en hjelpeverge og mottaksansatte må, i samarbeid med hjelpevergen, ivareta det ansvaret som foreldrene normalt har. De fleste enslige mindreårige asylsøkerne er i alderen 16 - 18 år, og gutter i alderen 15-18 har i flere år utgjort majoriteten av de enslige mindreårige asylsøkerne. Dette skyldes blant annet at i visse konfliktsituasjoner utgjør gutter en større fare enn jenter og foreldre i mange kulturer verdsetter gutter høyere enn jenter. Det er vanligvis også mindre farlig for gutter enn for jenter å reise uten følge (Sveaass og Hauff, 1997). I følge Utenriksdirektoratets nettsider kommer omtrent halvparten av barna fra land som er preget av krig, og hele førti prosent har vært utsatt for forfølgelse av etniske, politiske eller religiøse grunner. Barna kom fra 47 forskjellige land og 18 av barna ble registrert som statsløse. Litt over 1700 av barna kom fra Afghanistan, mens den nest største gruppen flyktet fra Somalia, og disse utgjorde 246 unge flyktninger. Den tredje største registrerte gruppen av enslige mindreårige asylsøkere kom fra Eritrea og utgjorde en søkergruppe på 144 (www.udi.no). Noen av disse barna kan være sendt av andre og dette kan øke kompleksiteten i migrasjonsvanskene for de unge. De såkalte "ankerbarna" kan oppleve det å bli sendt som en sterk avvisning, og undersøkelser i både Sverige og Norge har vist at svært få av barna var forberedt på at de skulle flytte (Engebrihtsen, 2002). Ifølge Engebrihtsen kan mangelen på forskning og på statistisk materiale omkring bakgrunnen for hvorfor disse barna

emigrerer, åpne for spekulasjoner, gjetninger og mer eller mindre politisk motiverte forklaringer. Det som imidlertid er sikkert er at de enslige mindreårige ofte vet lite eller ingenting om landet de flykter til og det er vanlig at de får vite om flyttingen få timer før den faktisk skjer (Neumayer, Skreslett, Borchgrevink og Gravråkmø, 2006).

3.1 Enslige mindreårige asylsøkeres identitet

Psykologien har tradisjonelt hatt rollen som primærforvaltere av identitetsbegrepet. En av årsakene til dette er blant annet at psykoanalytikeren Erikson fikk en avgjørende betydning for forståelsen av identitetsbegrepet. Han er mannen bak den mest anvendte teorien for utviklingen av den ego-orienterte psykodynamiske teorien. Erikson fokuserer på hvordan identiteten utvikles i tråd med menneskets utvikling, og peker inn i individets indre for å gi et bilde av identitet. Ifølge Magnusson (1989, referert i Utsigt, 1996) har Eriksons forståelse av identitet i flere sammenhenger blitt tolket som statisk. Erikson har også blitt kritisert for å ta for lite hensyn til samfunnets medvirkning i dannelsen av identitet. På bakgrunn av dette kan Eriksons teori sies å være en individorientert tilnærming av identitetsbegrepet. Hvis man nærmer seg en mer samfunnsorientert tilnærming vil det være naturlig å komme inn på Berger og Luckmans sosiale konstruksjonisme. De ser på identiteten som dynamisk og peker på at mennesket selv kan skape sin egen virkelighet. Det sentrale i deres arbeid er at den gjensidige interaksjonen mellom individet og samfunnet fører til at både individ og samfunn endres over tid (Berger og Luckman, 1996). På bakgrunn av dette samfunnsfokuset må identitetsbegrepet forstås gjennom en generell tolkning av samfunnet. Den samfunnsorienterte og den individorienterte måten å forstå identitetsbegrepet befinner seg i hver sin ende av skalaen. Videre i dette kapitlet vil jeg ikke trekke frem flere fortolkningsmåter av identitetsbegrepet, men vil heller forsøke å forene disse to ytterpunktene. Jeg mener at identitet ikke kan sees på utelukkende som noe individrettet eller samfunnsorientert, men at dette er to syn som bærer preg av glidende overganger mellom måten å nærme seg identitetsbegrepet. Jeg vil derfor se på identitetsbegrepet som en relasjonell prosess

som er langt fra statisk og vil derfor befinne seg i spenningsfeltet mellom en individorientert tilnærming og en samfunnsorientert tilnærming. Identitet vil slik jeg ser det være et resultat av en kompleks prosess, men visse elementer går igjen i forståelsen av identitetsbegrepet. Karakteristiske og særpregede kjennetegn ved en person bidrar til en identitetsdannelse. Kjennetegn ved mennesket er det andre observerer og er derfor den delen av personligheten som er oppdaget av andre. Denne oppdagelsen skjer ved at mennesket handler og uten at man handler, kan heller ingen oppdage hvem man er. Omgivelsene vil reflektere tilbake hvem man er, og vurderingene av de refleksjonene vil gi en opplevelse av identiteten (Ekeland, Iversen, Ohnstad & Nordhelle, 2004).

Migrasjon og eksil er en kompleks psykososial prosess som kan ha varig virkning på en persons identitet og selvoppfattelse. Lange og Westing (1981, referert i Skytte, 2001), har utarbeidet en identitetsmodell som er knyttet til en utvikling av etnisk identitet. Modellen skisserer forholdet mellom personlig, kollektiv og sosial etnisk identitet. Den personlige etniske identiteten er den etniske identiteten barnet får med seg gjennom oppveksten i hjemmet. Her vil hjemmets verdinormer, rolle- og kjønnsmodeller man omgås og følelsesregister integreres. Den etiske kulturen vil derfor bli en referanseramme for individets sosiale interaksjon (Skytte, 2001). En sosial etnisk identitet består ifølge Lange og Westin (1981) av både et internt og et eksternt aspekt. Det internt definerte aspektet henspiller seg på individets forståelse av sin egen identitet i forhold til andre etniske grupper i samfunnet, mens det eksternt definerte aspektet består av de sosiale kategoriene som andre klassifiserer enkeltindivider i. Dette kan være for eksempel kjønn, religion eller alder. Den kollektive etniske identiteten oppfyller ifølge Skytte (2001), to av menneskets grunnleggende behov. Behovet for sosial tilhørighet og behovet for kontinuitet markeres blant annet gjennom språk, utseende eller andre sentrale kulturelle symboler. En etnisk gruppeidentitet vil oppfylle behovet for kontinuitet over tid. Ut fra denne forklaringsmodellen gis det et visst forklaringsgrunnlag til å se på dannelsen av identitet hos enslige mindreårige asylsøkere. Svaret på hvem de er, vil de enslige mindreårige få av de menneskene de omgås med til daglig. De personene

som den unge er følelsesmessig tett knyttet til, vil være avgjørende i en identitetsprosess. Spenningsfeltet mellom den enslige mindreåriges opprinnelige oppvekstmiljø i hjemlandet og miljøet det må forholde seg til i mottaket, vil derfor være avgjørende for en videre identitetsutvikling. Hvordan vil den enslige mindreåriges livssyn og verdier harmonere med den livsverdenen det må forholde seg til på mottaket? Og kanskje helt avgjørende vil det være om den unge ikke har trygge omsorgspersoner i form av foreldre eller foresatte å støtte seg til. Forankringspunktet i hvem man er, kan følgelig bli svekket eller minskes.

3.2 Hvem ivaretar de enslige mindreårige asylsøkerne?

Enslige mindreårige asylsøkere under 15 år får tilbud om plass i det statlige barnevernets omsorgssentre. Enslige mindreårige asylsøkere over 15 år får tilbud om plass i egne, døgnbemannede avdelinger tilknyttet ordinære mottak. Det er også egne transittmottak for nyankomne enslige mindreårige over 15 år. Enslige mindreårige asylsøkere som kommer til Norge med følgepersoner, dvs. bror, søster, tante, onkel eller en bekjent av familien, får tilbud om plass i ordinære mottak sammen med følgepersonen. Enslige mindreårige som kommer som overføringsflyktninger plasseres normalt ikke i mottak, men bosettes direkte i en kommune (www.udi.no). De generelle prinsippene for behandling av asylsøknader, mottak og bosetting av flyktninger, gjelder også for enslige mindreårige asylsøkere. I kraft av å være barn anses imidlertid enslige mindreårige asylsøkere å være en særlig sårbar gruppe og søknader fra enslige mindreårige skal derfor gis prioritet i saksbehandlingen både i UDI, UNE og IMD (www.udi.no). Dersom det er tvil om søkeren er under 18 år, blir det gjennomført en aldersundersøkelse. Ifølge tall fra Justis- og politidepartementet gis det tvil om alder i rundt 80 prosent av sakene fra asylsøkere som oppgir å være enslige mindreårige. Da disse aldersundersøkes blir utført, blir rundt 20 prosent av personene oppjustert i alder som følge av undersøkelsen. Etter konklusjoner fra en kartlegging av alderstestene av asylsøkere i Norge, kommer det frem at det statistisk *regelmessig* er noen som asylsøkere som egentlig er mindreårige, men som blir

feilaktig behandlet som voksne. Det finnes ikke, og vil være nesten umulig å sette tall på disse feilaktige avgjørelsene (Redd Barna/Noas, 2006). Dersom det etter vurdering av asylsøknaden konkluderes med at den enslige mindreårige ikke har behov for beskyttelse har utlendingsmyndighetene visse forpliktelser i henhold til barnekonvensjonen. Disse bestemmelsene forplikter utledningsmyndighetene til å gjøre det som er mulig for å få barnet tilbakeført til foreldre eller slektninger i hjemlandet. Dette skal etterstrebnes før det eventuelt blir gitt oppholdstillatelse i Norge(www.barneombudet.no). Mange enslige mindreårige asylsøkere oppgir at de er uten omsorgspersoner i hjemlandet og i de tilfellene det er tvil om hvorvidt disse opplysningene er reelle, setter norske myndigheter i gang forsøk på oppsporing av barnets omsorgspersoner i hjemlandet (www.regjeringen.no). Overformynderiet i kommunene som har omsorgssenter eller egne mottak for enslige mindreårige asylsøkere har ansvar for å utnevne verge for den enkelte enslige mindreårige asylsøker. Denne utnevnelsen finner sted før de har fått oppholdstillatelse. Vergens arbeid baseres på frivillighet og deres oppgave er som et minstekrav å påse at den mindreårige får de tjenestene og den hjelpen den enslige mindreårige asylsøkeren har krav på. Erfaring viser at det ofte er problemer med å finne personer som vil være verger, og siden dette er basert på frivillighet, tar det ofte lang tid før den enslige mindreårige får oppnevnt verge. Problemene med å rekruttere verger kan også få konsekvenser for gjennomføringen av asylintervjuer av de enslige mindreårige, da vergene skal være til stede i dette intervjuet. Vergeordningen har møtt på en del kritikk. Til dels har kritikken vært rettet mot den generelle mangelen på verger, men til dels går også noe av kritikken ut på at loven i for liten grad tar hensyn til de enslige mindreåriges spesielle behov, og at dette skiller seg fra en vanlig vergerolle. Som et ledd i arbeidet med denne masteroppgaven, meldte jeg meg som verge for enslige mindreårige og har deltatt på flere vergekurs og samlinger. Min erfaring fra møtet med andre verger er at kritikken rettes mot at opplæringen er fraværende eller svært mangelfull. I større byer finnes det ofte allerede etablerte vergeforum det går an å hente hjelp og støtte. På mindre steder der asylmottaket kan være relativt nyopprettet, kan det være vanskelig å finne riktig veiledning og opplæring knyttet

opp mot vergerollen. I samtale med andre verger er det ofte frustrasjonen over ikke å kunne hjelpe nok, som er overhengende og at kampen mot et rigid politisk system er vanskelig å stå i. Dessverre fører dette til at flere av vergene gir opp sitt frivillige arbeid, da det er for belastende å delta i en prosess der man ikke får gitt god nok hjelp og støtte for de enslige mindreårige.

4. Asylmottak

Mottakssteder for asylsøkere er et relativt nytt fenomen i norsk historie. Fram til midten av 80-tallet var det ikke mange asylsøkere som kom, og de få som kom, ble tatt hånd om av kommunene, uten at det eksisterte et eget apparat for det. De siste tiårene har omfanget økt betraktelig, og dette økte også behovet for en egen organisering av mottaksvirksomheten (Lauritsen og Berg, 1999). Selv om enkelte hevder at Norge mottar veldig mange asylsøkere, uttalte UDI i toppåret 1993 i følge Lauritsen og Berg (1999) at selv om det aldri hadde kommet så mange flyktninger til Norge, utgjorde det kun en halv promille av verdens flyktninger. Mottak og bosetting av asylsøkere og flyktninger er basert på en arbeidsdeling mellom stat og kommune. Staten har ansvaret for å etablere et mottaksapparat for asylsøkere, mens kommunene har ansvar for bosettingsarbeidet. Mennesker som ønsker å søke asyl i Norge, blir ved første ankomst henvist til Politiets Utlendingsenhet i Oslo. Her blir hver enkelt asylsøker registrert og et kort politiintervju blir foretatt. Om det viser seg at en person er registrert i det elektroniske fingeravtrykkssystemet som finnes i Dublin-samarbeidet, er det vanlig at vedkommende returneres til det landet personen først ble registrert i.

I Norge er transittmottak og ordinære mottak de to forskjellige typene mottak som finnes (Jacobsen, Sveaass, Johansen & Skogøy, 2007). Transitt er det første botilbudet asylsøkerne får ved ankomst til Norge. Her gjennomgår de en helsesjekk og det første intervjuet foregår som regel på transittmottaket. Etter dette blir asylsøkeren flyttet over i ordinære mottak. Det kan ofte være tilfeldig hvor de blir boende og blir ofte avgjort ut fra hvor det er ledig kapasitet i mottakssystemet. Hver uke sender mottakene inn lister med ledig kapasitet og ved adkomst til det ordinære mottaket forsøker man å kartlegge asylsøkeren og man ønsker å vite litt om bakgrunn, både hva gjelder språk, utdanning og yrkeserfaring. Dette gjøres for best mulig å kunne legge til rette for differensierte og passende tilbud i mottaket (www.mottaksdrift.no). Opphold i mottak er det botilbudet norske myndigheter gir til

enslige mindreårige asylsøkere og flyktninger den første tiden i Norge. Enslige mindreårige asylsøkere får oppnevnt en hjelpeverge ved ankomst til mottaket og de unge kartlegges i forhold til fysisk og psykisk helse. UDI har det overordnede ansvaret for drift av statlige mottak for asylsøkere over atten år og hadde også tidligere hovedansvaret for enslige mindreårige asylsøkere som bodde i mottak. Utenriksdirektoratet driver ikke mottakene selv, men i stedet inngår de avtaler med kommuner, frivillige organisasjoner eller private selskap.

4.1 Enslige mindreårige asylsøkere i mottak

1. desember 2007 ble omsorgsansvaret for enslige mindreårige asylsøkere under 15 år overført fra Utlendingsdirektoratet (UDI) til det statlige barnevernet (Brekke, Aarset, Andenæs & Liden, 2010). I praksis vil dette bety at barna kommer direkte under barnevernets omsorg etter ankomst til Norge og at de plasseres i egne omsorgssentre. Det finnes planer om at også enslige mindreårige i alderen 15 til 18 med tid skal overføres til barnevernets omsorg. Denne gruppen utgjør den største andelen av enslige mindreårige og per 2010 er det UDI som har omsorgsansvaret for denne gruppen. Disse barna bor i egne mottak eller på egne avdelinger i ordinære asylmottak. Mottakene skal ha barnefaglig kompetanse og det er utviklet faglige retningslinjer for arbeidet. Når en enslig mindreårig kommer til et mottak skal det utarbeides en individuell plan for den enslige mindreårige. Det skal blant annet gå fram av planen på hvilken måte den enslige mindreårige får oppfølging og omsorg og om det er opprettet relevant kontakt med skole, PP-tjeneste, helsetjeneste, barneverntjeneste osv. i kommunen. Planen er ment å brukes for å tilrettelegge for individuelle tiltak under oppholdet på mottaket. Videre skal det danne grunnlaget for en planlagt og godt tilrettelagt bosetting i en kommune. I løpet av 1990-årene har det kommet stadig flere enslige mindreårige til Norge. I 2002 nådde dette en foreløpig topp, og 894 asylsøkere oppga å være enslige mindreårige ved ankomst til Norge (www.udi.no). Etter 2003 begynte antallet asylsøkere som oppga å være enslige mindreårige å minke, men fra 2008 har det igjen vært en ny sterk økning. I løpet av de ni første månedene av 2009 hadde totalt 1868 enslige mindreårige søkt om asyl

(www.udi.no). UDIs mål er at asylsøknader fra enslige mindreårige skal prioriteres i alle ledd av saksbehandlingen og at søknadene skal være vurdert og avgjort innen sju til tolv uker etter at direktoratet har mottatt saken. Det er ofte uklarhet om identitet, nasjonalitet, alder og tidligere oppholdssted, og saksbehandlingen tar gjerne lenger tid enn ønsket. Om en medisinsk aldersundersøkelse viser at en asylsøker som oppgir å være mindreårig, likevel fremstår som over 18 år, kan dette påvirke saksbehandlingstiden ytterligere. Det samme kan arbeidet med å finne biologiske foreldre eller omsorgspersoner til enslige mindreårige asylsøkere. Dette gjøres med sikte på familiegjenforening i hjemlandet eller i et annet land. Slike opplysninger er imidlertid også viktige for behandlingen av søknaden og for tilrettelegging av eventuell bosetting i en kommune. Gjennomsnittlig saksbehandlingstid fra registrering som asylsøker til vedtak fra Utlendingsdirektoratet foreligger var våren 2004 mellom 32 og 42 uker (www.udi.no og Berg et al., 2005).

FNs Høykommissær for flyktninger uttalte i 1997 at enslige mindreårige asylsøkere er den mest sårbare gruppen blant innvandrere. Dette er også den gruppen som har høyest risiko for utvikling av sosiokulturell mistilpasning og psykiske problemer (Oppedal, Jensen og Seglem, 2008). Et fellestrekk for enslige mindreårige asylsøkere er at de alle har opplevd medmenneskelige tap. Dette kan være brudd i kontakt med foreldre. Tap av annen familie og venner eller at deres sosiale nettverk oppløses på grunn av flukt fra hjemlandet. I Mari Christoffersens masteroppgave "Hvis du snakker om det, forsvinner smerten" fra 2007, trekkes det frem tre særlig typer problemer som de enslige mindreårige er opptatt av. Dette var problemer relatert til økonomi, diskriminering og savn av familie. Særlig ga de enslige mindreårige asylsøkerne uttrykk for at savn og bekymring for familien var vanskelig å takle og flere viste til at dette gikk ut over søvn og konsentrasjon på skolen (Oppedal, Jensen og Seglem, 2008). Det etterstrebes å inneha et barnefaglig fokus i arbeidet med enslige mindreårige asylsøkere. UDI har formulert noen faglige retningslinjer for lettere å kunne ivareta det barnefaglige hensynet. Først og fremst pekes det på viktigheten av å ha en fast struktur på hverdagen gjennom rutiner, regler og prosedyrebeskrivelser. Videre vektlegges viktigheten av å sikre omsorg, vekst og

utvikling hos de unge. Dette skal gjennomføres gjennom veiledning, opplæring og skolegang. Omsorgspersonene omkring de enslige mindreårige skal styrke den enkeltes evne til å takle individuelle og mellommenneskelige forhold og det skal i tillegg legges til rette for at den unge får hjelp til å bearbeide opplevelser fra krig, konflikt, flukt, tap og eksiltilværelse. UDI påpeker også at de ansatte ved mottakene skal bistå med å oppspore foreldre og ha kontakt med hjemlandet. Ved mottaket skal det legges til rette for et godt aktivitetstilbud i fritiden samtidig som det skal gis relevant og tilpasset informasjon til hver enkelt enslige mindreårige asylsøker (www.udi.no). Seglem (2007) fant en høy forekomst av symptomer på depresjon blant sitt utvalg av enslige mindreårige asylsøkere. Omtrent halvparten av ungdommene fra hennes undersøkelse hadde så mange problemer at man kunne anta at det preget dem i det daglige liv. En utviklingsprosess som er sentral i løpet av ungdomsårene er å bli mer selvstendig. Gjennom dette skal ungdommen bli mindre avhengig av voksne omsorgspersoner. En forutsetning for at den unge skal komme seg gjennom denne prosessen, er at vedkommende har god tilknytning til voksne som står dem nær. For ungdommer i deres opprinnelige familie, går denne prosessen over lang tid, og man kan prøve og feile for å finne en god balanse mellom sin egen autonomi og selvstendighet. Her spiller foreldrene en viktig rolle som en trygg omsorgsbasis som blir avventende i bakgrunnen som et slags sikkerhetsnett. For de aller fleste enslige mindreårige asylsøkere utspiller denne prosessen seg på et ganske annet vis. I de fleste tilfeller forsvinner disse ungdommene ut fra barnevernets omsorg ved fylte 18 år (Oppedal, Jensen og Seglem, 2009).

Ifølge barne-, ungdoms-, og familieetaten skal det kommunale barnevernet ha en aktiv rolle i bosettingsarbeidet av enslige mindreårige asylsøkere. Det skal både tas hensyn til en barnevernfaglig og en flyktningfaglig vurdering i hver enkelt sak ved bosetting (Oppedal, Jensen og Seglem, 2009). Det er opp til hver enkel mottakskommune å vurdere hvordan de ser det som mest hensiktsmessig å arbeide med enslige mindreårige flyktninger. Dette kan være for eksempel den kommunale barneverntjenesten, eller at hovedansvaret bør legges til flyktningstjenesten,

sosialtjenesten eller andre tjenesteenheter. Kommunene har et ansvar for alle barn i kommunen og det må tas spesielle hensyn når enslige mindreårige skal bosettes. Enslige mindreårige asylsøkere har ofte sammensatte utfordringer i hverdagen. Derfor kan en planmessig samhandling mellom representanter fra forskjellige instanser. Dette kan dreie seg om skole, medisinske og psykiske helsetjenester, omsorgstjenestene, og politiske myndigheter. Disse bør opptre aktivt med tanke på å gi effektiv oppfølging av ungdommene i de viktige årene da de skal etablere sin fremtid i Norge. I følge Oppedal, Jensen og Seglem (2009) dreier hverdagen til mange enslige mindreårige asylsøkere seg om å finne en balanse mellom det å være avhengig av trygge omsorgspersoner og det å søke en naturlig utvikling som et selvstendig individ i utvikling.

4.2 Et system i forandring

I flere tiår har det kommet barn til Norge, alene uten foreldre eller andre med foreldreansvar. Etter andre verdenskrig har enslige mindreårige kommet til Norge etter å ha opplevd krig og konflikter i sitt hjemland. Mange kom i kjølevannet av krigen i Bosnia på nittitallet, men også fra andre verdensdeler har det kommet barn. Frem til slutten av syttitallet var de fleste enslige mindreårige overføringsflyktninger som kom fra Sørøst-Asia. Dette ble det derimot en endring på utover på åttitallet. I perioden frem til 1996 var den største andelen av enslige mindreårige asylsøkere barn som kom i følge med andre familiemedlemmer, onkler og tanter eller eldre søsken (Lauritsen og Berg, 2007). I dag er dette annerledes, da den største gruppen av enslige mindreårige kommer til Norge helt alene. Tallet på antall enslige mindreårige som har kommet til Norge har vært synkende de siste to årene. En mulig forklaring på dette er at Norge i 2003 innførte aldersundersøkelser på barn der det var usikkerhet omkring deres alder (Neumayer, Skreslett, Borchgrevink og Gravråkmo, 2006). Ved disse aldersundersøkelsene viste det seg at de aller fleste som oppgav å være mindreårige asylsøkere, faktisk var voksne. Disse aldersundersøkelsene har vært svært omdiskutert og det har vært mange saker hvor vurderinger spriker. Ikke bare er det observert store forskjeller mellom vurdering av skjelett- og tannalder, men

også ved bruk av ulike tanntester har det blitt fastsatt alder med opptil 15 års variasjon. Det har blitt stilt spørsmål til både den faglige forsvarligheten og hensynet til rettssikkerheten når en søker som blir testet til å være 19 år på en test og 34 på en annen blir vurdert til å være et snitt på 25. Og ved forskjeller i aldersvurdering mellom skjelett- og tanntest kan det synes som om det er mer alminnelig å legge eldste og ikke yngste alder til grunn for aldersfastsettelse (Gaarder og Krogh, 2009).

Da flyktingene kom til Norge på midten av syttitallet, fantes det liten generell kompetanse om psykososiale behandlingstilbud til disse menneskene. Det var ikke særlig stor kompetanse i fagfeltet når det kom til psykiatrisk og psykologisk bistand til pasienter fra andre kulturer. Ofte var selve mottakene lite hensiktsmessige i forhold til gunstige boforhold og dette kunne gjøre den psykiske belastningen større for asylsøkerne. I dag regulerer UDI standarden ved mottakene, og skal godkjenne hvert enkelt mottak før de inngår en driftsavtale. UDI fremhever på sine hjemmesider at et statlig mottak skal være et mest mulig normalt bosted for personer i en unormal livssituasjon. Mottaket skal ivareta og gi vekstmuligheter for beboernes individualitet, tilhørighet og mestringssevne. Tilbudene skal ha en nøktern, men forsvarlig standard (www.udi.no). Dette innebærer at det ikke skal være for attraktivt å bo i mottaket, men at det skal være levelig for en tid. Kravene for mottak er satt med tanke på både å ivareta innvandringspolitiske hensyn, altså å regulere innvandringen. Samtidig skal menneskene og deres rettigheter ivaretas. Imidlertid viser rapporter, reportasjer og diverse tv-programmer at forholdene i enkelte mottak er svært kritikkverdige. Når det videre legges vekt på at boligtilbudet i mottakene skal ivareta beboernes behov for trygghet og skal differensieres i forhold til deres behov, er det naturlig å stille spørsmål ved hvorvidt dette gjøres i praksis. Dessverre ser det ut til at det noen steder i landet er en tendens at enkelte aktører ønsker å tjene penger på asylmottak og deres beboere.

5. Reaksjoner på traumer og kriser

Med uttrykket psykisk traume definerer Dyregrov det som; ”*Overveldende, ukontrollerbare hendelser som innebærer en ekstraordinær psykisk påkjenning for det barn eller ungdom som utsettes for hendelsen*” (Dyregrov, 1998:11). Barn trenger ikke selv å være offer for en alvorlig hendelse for å bli traumatisert. Om barn er vitne til alvorlige hendelser, andres død eller alvorlige skader, kan også dette medføre traumatiske ettervirkninger. Når det gjelder barn som har vært utsatt for traumer, uttrykker psykolog Magne Raundalen generell bekymring for barna fordi de er individer i vekst og utvikling (Raundalen, 2003). En ytterligere risikofaktor for utvikling av psykososiale problemer er psykisk syke foreldre (Carli og Ruud, 2003). I følge Terr (1991), finnes det et skille mellom to ulike typer traumer. Den såkalte ”type 1 traume” omfatter enkelthendelser. Herunder vil man finne dødsfall, vold eller voldtekt, en ulykke eller andre lignende hendelser. ”Type 2 traume” omfatter på sin side ikke bare akutte enkeltsituasjoner, men ofte en serie traumatiske hendelser. Dette kan være for eksempel seksuelle overgrep, krig eller mishandling. Enslige mindreårige asylsøkere har ofte erfaringer med traumatiske hendelser over tid gjennom krig eller forfølgelse og kan derfor på bakgrunn av Terr (1991) sin typeinndeling, klassifiseres med type 2 traume. En rekke mekanismer igangsettes når et menneske opplever et traume. På det fysiske området alarmeres muskelstyrken til å økes og man får raskere reaksjonsevne og gjennom dette kan unngå faresituasjoner. Dette mobiliserer kroppen selv for å kunne reagere raskt i en krisesituasjon. Gjennom disse kroppslige reaksjonene kan smerte hos barn blokkeres slik at barnet kan skaffe hjelp og underveis klare å forholde seg forholdsvis rolig. Den mentale mobiliseringen fører til at barnet klarer å hente frem tidligere erfaringer, slik at det kan handle ut fra kjente handlingsstrukturer. Dette kan skje automatisk, som en slags intuisjonshandling, eller som noe barnet aktivt leter frem fra tidligere erfaringer. Skjerpede sanseinntak bidrar til at barnet best mulig skal kunne tolke informasjon slik at det kan handles best mulig ut fra situasjonen. Oppmerksomheten fokuseres på det som barnet finner viktigst i situasjonen, og dette kan føre til at barnet forstår

situasjonen på en bedre måte og kan handle deretter. Hukommelsen bidrar også til at barnet skal kunne takle en traumatisk opplevelse. I etterkant av traumer eller kriser kan man ofte beskrive detaljrikt om hendelsen. Det fullstendige bildet av opplevelsen huskes ikke alltid like godt og resten av opplevelsen kan ofte bare huskes som bruddstykker. Det er som regel det traumatiske ved opplevelsen som blir husket i detalj, og dette blir husket spesielt godt slik at man skal kunne gjenkjenne lignende situasjoner senere i livet, og kunne handle hensiktsmessig. Dette vil ofte føre til at det mest traumatiske ved opplevelsen blir husket og det kan være vanskelig å bearbeide for barnet. Som en siste reaksjonsmåte bearbeides informasjon ofte hurtig og dette kan føre til at man tror at tiden går saktere enn den egentlig gjør. At hjernen arbeider på denne måten, kan gjøre at man klarer å tenke hurtigere enn man vanligvis ville gjort. I andre tilfeller kan dette fenomenet også slå inn motsatt. Om traumatiske opplevelser trekker ut over tid, tolker mennesket, med en beskyttelsesmessig hensikt, at opplevelsen utspiller seg over kortere tid enn det den faktisk gjør. I enkelte tilfeller mobiliseres en utkobling av følelser og emosjoner (Dyregrov, 2003). Ved at opplevelsen oppfattes som uhåndterbar, kobler følelsene av, og reaksjonene kan utebli til etter at det traumatiske er overstått. Ifølge Dyregrov (2003) vet man ikke sikkert hvor sterk denne utkoblingsmekanismen er hos barn, men flere barn enn voksne reagerer trolig spontant med frykt og lignende følelser allerede under selve traumesituasjonen.

Heldigvis er det ikke slik at alle barn som opplever traumesituasjoner utvikler langvarige post-traumatiske problemer. Gode livsbetingelser rundt barnet, gode indre ressurser og et godt omsorgsmiljø kan bidra til at mange klarer seg godt både under og etter traumatiske hendelser. Det vil i stor grad være asylmottak og det øvrige hjelpeapparatet sin oppgave å oppfylle disse betingelsene. Dyregrov beskriver visse risikoforhold som tilsier at man bør følge spesielt godt med et barn som har vært utsatt for et traume (Dyregrov, 2003). Voldelig eller uventet og dramatisk dødsfall, trussel mot eget liv, vitne til grotesk død, personlige og tidligere livskriser samt sider ved omsorgsmiljøet kan være risikofaktorer man bør være oppmerksom mot. Dersom det i tillegg eksisterer et manglende sosialt nettverk rundt den enslige mindreårige

asylsøkeren vil dette føre til en ytterligere vanskelig livssituasjon og kan i ytterste fall føre til sekundære traumer (Dyregrov, 2003). Psykiske traumer inneholder nesten alltid en krisesituasjon, mens en krisesituasjon ikke nødvendigvis er en traumatisk situasjon.

5.1 Hjelp og støtte etter traumer og kriser

Når det gjelder teorigrunnlag med tanke på hjelp til barn etter traumer, står tidlig intervensjon sentralt. Dyregrov (1998) hevder at det å gi barna trygge rammer og detaljert gjennomgåelse av deres tanker, inntrykk og reaksjoner kan ivareta dem på en god måte etter et traume. Ved å legge til rette for ulike uttrykksformer, altså la barn selv fortelle om sin egen opplevelse, få gjenskape hendelsen gjennom lek og handling vil være svært viktig for å ivareta barn på en god måte etter en traumatisk hendelse (Dyregrov, 1998). Så hvordan kan man gjennomføre dette i et asylmottak? Hvilken kompetanse innehar ansatte og i hvilken grad er de enslige mindreårige asylsøkerne villige til å fortelle sine historier? De traumatiske opplevelsene i de enslige mindreåriges liv er ofte del av en større historie om flukt, menneskesmuglere og tap av familie og venner. Historiene kan inneholde politisk eller religiøst ladede temaer og vil i visse tilfeller inneholde informasjon som de unge for enhver pris ikke vil gi slipp på. Flere av de enslige mindreårige asylsøkerne har erfaringer med et rettsvesen, et politivesen og en stat som praktiserer korrupsjon eller antidemokratisk politisk aktivitet. Dette kan ofte være svært vanskelig å forene med det Norge representerer. Flere vil ha vanskeligheter med å inneha en tillit til at menneskene rundt dem vil bidra med hjelp og støtte, og vil derfor holde de vanskelige følelsene skjult. Hvordan kan man da på best mulig måte ivareta den unges psykiske helse?

6. Resiliens blant enslige mindreårige asylsøkere

Begrepet resiliens er hentet fra fysikken, og betyr et objekts evne til å komme tilbake til utgangspunktet etter å ha vært strukket eller bøyd (Waaktaar og Johnsen, 2000). Dette begrepet brukes derfor som en betegnelse på mennesker som har vært utsatt for store belastninger og stress, men som likevel klarer seg bra. Resiliens blir derfor brukt om den positive siden i barns reaksjoner på stress og traumer. Det at disse barna klarer å handle på en hensiktsmessig måte, fører til en videre positiv utvikling. De fleste av de enslige mindreårige asylsøkere er fleksible og selvstendige personer og har mengder av ferdigheter og kunnskap som de kan benytte for å takle traumatiske opplevelser i livet sitt. Men hva bidrar til at de klarer å benytte seg av de ressurser de måtte inneha? Først vil jeg se nærmere på resiliensbegrepet og betydningen av dette.

Jeg tar utgangspunkt i Michael Rutters (2000) definisjon av resiliens. Den er oversatt og gjengitt i Borge (2003). ”Resiliens er prosesser som gjør at utviklingen når et tilfredsstillende resultat, til tross for at barn har hatt erfaringer med situasjoner som innebærer en relativt stor risiko for å utvikle problemer eller avvik” (Borge, 2000;5). For mennesker som lever i eksil er hverdagen ofte preget av vanskelige levevilkår, tap og mangel på kjente kulturelle omgivelser, noe som kan medføre at beskyttelsesfaktorer som er knyttet til resiliens er svekket (Varvin, 2003). Flukten fra vanskelige levevilkår kan likevel gi nye muligheter. Den kan åpne for håp, som innebærer en forventning om å bli tatt i mot på en god måte (Varvin, 2003).

Så mange som drøyt halvparten av alle barn som blir utsatt for risiko pådrar seg ikke skader i form av psykiske lidelser. Selv i tilfeller hvor oppvekstforholdene blir betegnet som særdeles vanskelige, ser det ut til at hvert annet barn faktisk klarer seg bra. Dette gjelder også i tilfeller med enslige mindreårige asylsøkere (Borge, 2003). Dessverre har forskere frem til den siste tiden ikke viet disse barna særlig oppmerksomhet. Fokuset har hovedsakelig vært rettet mot dem det har gått galt for (Borge, 2003). Aaron Antonovsky hevder at nettopp dette ensidige perspektiv

innenfor helsevesenet er medvirkende til denne mangelfulle kunnskapen om resiliens. Han trekker frem at den tradisjonelle medisin- og helseforskningen har vært entydig opptatt av å identifisere, forklare og behandle sykdom (Waaktaar og Christie, 2000). Antonovsky taler for et utvidet perspektiv i det opprinnelige traumeperspektivet. Han ønsker at man skal se på helse som en dimensjon hvor patogenese; det som skaper sykdom, og salutogenese; det som bidrar til helse, utgjør ytterpunktene i hver sin litteratur. Ingen mennesker er hundre prosent friske eller hundre prosent syke. Det vil derfor være hensiktsmessig å spørre om hva det er som kan bringe den enslige mindreårige mer i retning frisk ved å lete etter helsefremmende faktorer ved barnet selv (Waaktaar og Christie, 2000).

Så hva er det som fører til at flere barn klarer seg på tross av traumatiske belastninger? Waaktaar og Christie (2000) har trukket ut noen faktorer som er hyppigst nevnt i studier av barn som klarer seg godt på tross av traumatiske opplevelser i livet. De har delt disse faktorene i tre kategorier; Individuelle resiliensfaktorer peker på egenskaper ved barnet selv, familiemessige resiliensfaktorer henspeiler på hva som kjennetegner barnets familiesituasjon, mens resiliensfaktorer i nettverket sier noe om nettverket som er rundt barnet. Det finnes dessverre ikke en perfekt oppskrift på hvordan man kan utvikle resiliens. Man må derfor være nysgjerrig på de prosessene som opptrer når man undersøker barn i risikogrupper.

6.1 Hva bidrar til utvikling av høy grad av resiliens?

Hva er det som gjør at noen barn utvikler seg på en mer hensiktsmessig måte, selv om summen av belastninger kan være lik for alle i risikogruppen? Hvilke beskyttelsesmekanismer forklarer at noen greier seg på tross av dårlig odds? Medfødte ressurser har i begynnelsen en viss betydning for utvikling av resiliens. Hvilke fysiske, følelsesmessige og intellektuelle ressurser barnet er utstyrt med på bakgrunn av arv og fødsel står derfor sentralt. Videre er betydningen av å mestre viet mye plass i oppnåelsen av resiliens. Ved at barnet kan opptre selvstendig og at det

har en god selvoppfatning gir gode premisser for en sunn autonomiutvikling. Barnet kan finne ulike strategier for å komme seg gjennom det vanskelige, og det kan handle om gode egenskaper til å takle stress eller at de bruke iboende ressurser så de oppnår positive mestringsopplevelser (Christoffersen, 2007). Som nevnt i det overstående kapittelet står viktigheten av å kunne sette de vanskelige opplevelsene inn i en sammenheng sentralt. For å kunne leve videre med de traumatiske opplevelsene i bagasjen, er en viktig del av de individuelle resiliensfaktorene å gjenopprette kontinuitet i livet sitt. Traumeforskningen viser at konsekvensen av sterke, traumatiske opplevelser kan være en generell forstyrrelse i sanseuttrykk, oppmerksomhet og bevissthet (Dyregrov, 1998). For den enslige mindreårige asylsøkeren som har vært utsatt for alvorlige traumatiske opplevelser, er det viktig å integrere hendelsene i en sammenheng som gir mening. Dette vil være en sentral og viktig del av traumbearbeidelsen. Blant de familiemessige resiliensfaktorene fremkommer viktigheten av et godt foreldre-barn-samspillet allerede fra spedbarnsalder. Høy grad av orden i familiesystemet, kan motarbeide ytterligere belastninger og kaos for barnet. I en forutsigbar hverdag med struktur på måltider, sengetid og aktiviteter er de familiemessige resiliensfaktorene godt utviklet. Om den ene forelderen skulle fungere dårlig i forholdet til barnet, pekes det videre på viktigheten av at den andre forelderen fungerer godt. Om det likevel ikke skulle fungere optimalt med foreldrene, viser resiliensforskningen at det er stor beskyttelse i at foreldrene slipper til hjelp fra andre instanser. Her vil også det å ha et godt forhold til andre familiemedlemmer i slekten virke positivt inn. For barn som lever under belastende forhold vil det at barn og foreldre har omtrentlig samme oppfatning av hva som er viktig i livet. Særlig kan dette være vanskelig for den enslige mindreårige asylsøkeren. De oppholder seg et annet sted enn foreldrene, og det kan ofte være krevende å få verdisyn og viktig fokuseringsområder i livet til å samsvare når de tross alt lever i hver sin kultur med hver sine politiske og religiøse rammer. På bakgrunn av det overstående vil derfor resiliensfaktorene i nettverket til barnet stå helt sentralt i arbeide med enslige mindreårige asylsøkere. Betydningen av å ha en betydningsfull person som følger barnet gjennom oppveksten vil være helt sentralt når fraværet av

foreldre eller foresatte er et faktum. At den enslige mindreårige asylsøkeren opplever at minst ett menneske bryr seg om og følger dem gjennom belastningene i livet, vil være avgjørende for en positiv resiliensutvikling. Det at et barn med store belastninger i livet kan finne støtte og tilhørighet i en gruppe med jevnaldrende er også svært positivt og det kan gjennom samvær med disse ha en beskyttende effekt. Barn som har opplevd traumatiske opplevelser som krig og overgrep i livet sitt, utvikler ofte mestringsstrategier som ikke alltid er forenelig med det man i utgangspunktet ser på som hensiktsmessig. Arbeid med enslige mindreårige asylsøkere bør bære preg av at man snur arbeidsmodellen vekk fra å dreie seg om elendighet, til å handle om mestring. Resiliensperspektivet dreier seg derfor først og fremst om å styrke den resiliente atferden hos den enslige mindreårige asylsøkeren gjennom å styrke dets kognitive, sosiale og atferdsmessige karakteristikk. Videre bør man systematisk søke etter beskyttelsesfaktorer i miljøet rundt den unge og det bør resultere i kompetansestyrkende tiltak. Det er derfor en utfordring, men desto mer viktig, å verdsette den enslige mindreåriges ressurser slik at disse kan settes inn i en positiv ramme. Der disse strategiene blir brukt på en konstruktiv måte, fremfor at mestringsstrategiene blir sett på som et problem, går det bedre med barna. På bakgrunn av dette vil jeg i kapittelet som tar for seg presentasjon og drøfting av data se nærmere på de fire resiliensbyggende faktorene mestring, kreativitet, fellesskap og kontinuitet.

7. Metodiske betraktninger

Gjennom media hører vi ofte om triste skjebner eller dårlig økonomi i asylmottak rundt om i landet. Men på et generelt plan vil jeg hevde at hva vi vet lite om hva som faktisk rører seg innenfor et asylmottak. Dette kan i visse tilfeller føre til en mistenkeliggjøring og en unødvendig krisemaksimering av tilstandene i mottaket. Jeg er nysgjerrig på hvordan det er å arbeide med barn som har en traumatisk bakgrunn og som i tillegg som regel vil møte stadige utfordringer knyttet til å være asylsøker i Norge. Jeg var derfor veldig interessert i å finne ut av hvordan den *faktiske* hverdagen på et asylmottak er, og hvordan de enslige mindreårige asylsøkerne opplever det selv. Ofte presenterer media et katastrofebilde av livet i mottak og gjennom taushetsplikt og arbeidsinstrukser får samfunnet sjelden se hele historien. Mitt ønske om å oppholde meg i asylmottak over tid for å skaffe meg en helhetlig forståelse av disse barnas hverdag ble etablert og jeg satt i gang en prosess som skulle vise seg å bli veldig lang. Et naturlig valg for min innfallsvinkel til temaet så ut til å være et kvalitativt forskningsopplegg for å forstå sider ved enslige mindreåriges hverdag (Kvale, 1997). En forelesning ved Institutt for spesialpedagogikk holdt av Kari Trøften Gamst og Åse Langballe om barn i vitneavhør, ga meg svar på de fleste av mine foreløpige metodiske spørsmål, og førte til flere aspekter jeg ville finne ut mer om. Deres betraktninger om barnesamtaler vekket min interesse for det metodiske feltet og den videre problemstillingen i oppgaven.

7.1 Valg av metode og veien til asylmottaket

For å komme frem til hvilken metode som ville være hensiktsmessig å bruke i mitt arbeid, var det viktig å stille meg selv en del spørsmål. Hva slags type informasjon ville jeg trenge for å kunne svare på min problemstilling? Hvor omfattende ville arbeidet kunne bli? Hva slags type forskning finnes på dette område fra før? På bakgrunn av blant annet disse spørsmålene og flere klargjørende forelesninger om

forskningsmetoder falt det seg naturlig for meg å benytte meg av en kvalitativ metode med vekt på intervju og deltakende observasjon. Det mest typiske trekket ved kvalitative studier er at dataene ofte foreligger i form av lydopptak eller skriftlig format. Gjennom språket skal opplevelser, observasjoner eller samtaler formidle essensen i datamaterialet. Metoden er preget av en viss grad av fleksibilitet og kan gjennom dette åpne for improvisasjon og kreative situasjonstilpasninger (Befring, 2002). Dette er en arbeidsmåte som jeg finner tilfredsstillende og interessant, og en kvalitativ metode var derfor mitt opprinnelig og egentlig ønske for denne masteroppgaven. Samtidig ble det viktig for meg hele tiden å operere med en ”plan b”. Dette fremsto som naturlig å gjøre, da jeg ikke kunne vite sikkert om jeg fikk tilgang til enslige mindreårige asylsøkere som informanter og om et asylmottak ville ta meg i mot for deltakende observasjon. Jeg har møtt mange utfordringer med tanke på å få etablert kontakt med asylmottak. En fornuftig betraktning ville derfor vært at jeg burde lyttet til de råd jeg fikk om at det kom til å bli en vanskelig prosess, og om at ingen asylmottak trolig ville ta i mot meg som student. Kanskje burde jeg valgt et mer tilgjengelig felt å foreta intervjuene og observasjonene i? Det kunne kanskje ha ført til færre søvnløse netter og en bekymring over at masteroppgaven min ikke kom til å bli gjennomført slik jeg ønsket det. Så med etterpåklokskapens briller på; ville jeg valgt et annet nedslagsfelt enn asylmottak og enslige mindreårige asylsøkere som tema for oppgaven min hvis jeg fikk velge på nytt? Svaret er et rungende; nei! Denne oppgaven har gitt meg et stort utbytte som jeg ikke for noen pris ville vært foruten. Det at jeg fikk utviklet et samarbeid med UDI gjorde sitt for at kriterieutvelgingsprosessen ble enklere. Mitt utgangspunkt for oppgaven var en sterk interesse for feltet og at jeg ønsket svar på problemstillingen min. Det at UDI tok kontakt med mottakene og formidlet kontakt for meg, har kanskje ført til at jeg fikk flere asylmottak å velge mellom som bakgrunn til forskningsmaterialet, enn om jeg måtte kontakte mottakene på egen hånd. Asylmottaket jeg til slutt valgte å foreta mitt feltarbeid i, ble derfor valgt på bakgrunn av avgrensninger og faglige betraktninger jeg anså som sentralt. Dette asylmottaket blir heretter referert med det fiktive navnet ”Solgata asylmottak”. Mitt endelige metodevalg ble til slutt ulike former for

kvalitative metoder; individuelle intervjuer med beboere på mottaket, deltakende observasjon og deltakelse i aktiviteter. Analyse og tolkning av datamaterialet ønsket jeg å gjennomføre med inspirasjon hentet fra Grounded Theory (Dalen, 2003). Ved å legge til rette for deltakelse i aktiviteter ved mottaket hadde jeg tro på at jeg kunne etablere tillit hos de enslige mindreårige asylsøkerne, og jeg kunne fremstå som noe mer enn en forsker og intervjuer. Også for å skaffe en oversiktskunnskap på gruppenivå, vil denne deltakelsen stå sentral. Jeg tror jeg på grunn av dette fikk en god innsikt i mottakets daglige rutiner og daglige gjøren. På den måten fikk jeg en bred oppfatning av hvordan livet på asylmottak i Norge faktisk utspilte seg. Kanskje ble min forståelse av den faktiske situasjonen mange av disse barna lever under bredere på grunn av min tilstedeværelse? Jeg fant det naturlig å gjennomføre intervjuer, hvor jeg kunne inneha en eksplorerende tilnærming til informantene og gå inn i samtalen åpent og induktivt. Dette vil ifølge Kvale (1997) kunne by på enkelte utfordringer, da mange metodologiske beslutninger må tas underveis i intervjuet. Videre påpeker han at dette krever et høyt ferdighetsnivå hos intervjueren, og at vedkommende må kunne mye om intervjuetemaet og om hvilke metodologiske muligheter som finnes (Kvale, 1997). Det ble derfor svært viktig for meg å tilegne meg mest mulig kunnskap om temaet enslige mindreårige asylsøkere, asylprosessen samt kunnskap om det som fantes av forskning på feltet fra før. Dette viste seg å bli en utfordrende prosess, da litteratur og forskning fra dette feltet ikke var like lett tilgjengelig som først antatt.

I dagens forskning tilegner man seg ikke lenger kunnskap bare gjennom ytre observasjon. I stedet fokuserer man i større grad på den forståelsen som oppstår gjennom samtaler med de menneskene som skal forstås. Fenomenologiske studier beskriver den meningen mennesker legger i en opplevelse knyttet til en bestemt erfaring av et fenomen. Den beste måten å få tak i personens opplevelser og erfaringer er å samtale med dem (Kvale, 1997). Blant annet på bakgrunn av dette vil kvalitativt intervju i kombinasjon med deltakende observasjon være mest hensiktsmessig. I analyseprosessen har jeg latt meg inspirere av Grounded Theory.

Dette vil jeg komme nærmere inn på under overskriften *analyse og tolkning av data*. Masteroppgaven ble meldt til Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste og personvernombudet tilrådte at prosjektet kunne gjennomføres.

7.2 Utvalg og lokalisering av mottak

Jeg ønsket å fokusere på de enslige mindreårige asylsøkeres hverdag i asylmottak og det falt seg derfor naturlig å kontakte asylmottak i Norge. Dette gjorde jeg via e-post, telefon og brev. Dessverre førte ingen av disse forsøkene til tilgang på informanter. Det de fleste mottakslederne begrunnet at de ikke ville ta meg i mot med, var viktigheten av at barna fikk ro rundt tilværelsen sin. De fortalte at mottakene ukentlig ble kontaktet av journalister som ønsket å skrive om enslige mindreårige asylsøkere og deres historier. Ved flere anledninger rakk jeg ikke en gang å legge frem problemstillingen og formålet med oppgaven, før forespørselen om observasjon og intervjuer ble avslått. Denne prosessen gjorde meg både frustrert og motløs, samtidig som jeg hadde forståelse for begrunnelsen til mottakslederne ga meg. Så endelig en dag fikk prosessen et gjennombrudd! Via en bekjent fikk jeg en kontaktperson i UDI som talte min sak. Han hjalp meg med å etablere kontakt med samtlige mottak i Norge, og anbefalte mottakene til å delta i min undersøkelse. Etter mange e-poster og telefonsamtaler valgte jeg ut et asylmottak for enslige mindreårige asylsøkere på Østlandet hvor jeg ønsket å oppholde meg for å foreta intervjuer og observasjon. Dette mottaket har jeg gitt det fiktive navnet ”Solgata Asylmottak”. For at informantene skulle kunne reflektere i dybden av tematikken, fant jeg det hensiktsmessig å levere ut et tankekart til både ansatte og beboere på mottaket i forkant av intervjuene. Dette kunne gi dem en ide om hva intervjuet skulle dreie seg om, og fungerte forhåpentligvis som en trygghet for flere av informantene ved at de i større grad visste hva de gikk til.

I forkant av oppholdet i mottaket hadde jeg utarbeidet tre kriterier for informantene:

- Den enslige mindreårige asylsøkeren må være over 15 år.

-
- Vedkommende må bo i mottak uten foreldre eller andre foresatte til stede.
 - Informantene må ha bodd i asylmottak i minimum en måned.

Bakgrunnen for disse kriteriene var i forhold til det første punktet at dette er den aldersgruppen jeg har lengst erfaring i å arbeide med, og at jeg gjennom dette kunne ivareta en god samtale med den enslige mindreårige asylsøkeren. Gjennom hele prosessen har det vært mitt største hensyn at mitt arbeid ikke skal føre til ytterligere vanskeligheter enn det den unge allerede har opplevd i livet. Det neste kriteriet ble satt for at jeg ønsket å finne ut av opplevelsen til de *enslige* mindreårige asylsøkerne i mottak, og fraværet av foreldre eller foresatte var derfor nødvendig. For at informantene skulle sitte på relevant erfaring omkring temaet tilførte jeg et tredje kriterie om at de må ha oppholdt seg i mottaket over en viss tid. På bakgrunn av det overstående danner intervjuer med seks enslige mindreårige asylsøkere grunnlaget for analysen. Enslige mindreårige asylsøkere er en sårbar gruppe, og jeg har forsøkt å utvise stor varsomhet i mitt møte med informantene. Kanskje vil også utvalget av ungdommene på det aktuelle asylmottaket føre til at jeg ikke har fått satt sammen et utvalg med stor nok variasjon, og dette kan ha resultert i et noe skjevt utvalg. På den annen side hadde kanskje ikke prosjektet vært gjennomførbart uten denne utvalgsprosessen. På Solgata asylmottak bodde det bare gutter og på grunn av dette inneholder denne avhandlingen kun datamateriale på bakgrunn av samtaler og observasjon med og av enslige mindreårige asylsøker gutter. For å få frem nyanser og mangfold i denne masteroppgaven har jeg også benyttet meg av samtaler med andre nøkkelinformanter (Dalen, 2004). Dette har dreid seg om verger og ansatte ved Solgata asylmottak. Dette har vært et bevisst valg i forhold til å kunne berike analyseprosessene.

7.3 Utforming av intervjuguide

I utformingen av tankekartet jeg presenterte for informantene i forkant av intervjuet vektla jeg temaer som etter gjennomgang av tidligere forskning fremsto som sentralt.

Jeg la vekt på at intervjuene ikke skulle preges av alt for mye alvor og at informantene selv skulle formidle sin egen historie. Jeg forsøkte også å belyse så mange aspekter som mulig ved guttenes hverdag, slik at jeg åpnet opp og satt i gang tankeprosesser som kunne bidra til å gi meg mest mulig av deres historie. Derfor måtte spørsmålene bære preg av størst mulig åpenhet og jeg måtte unngå spørsmål som kunne besvares med ja eller nei eller som på annen måte kunne begrense informantens helhetlige fortelling.

Et viktig aspekt ved utforming av intervjuguiden var å lage spørsmål som førte til at de unge både ønsket å delta i intervjuet, fullføre intervjuet samt at jeg som intervjuer ikke åpnet noen traumer den enslige mindreårige asylsøkeren ikke klarte å bearbeide. Mitt viktigste fokus var å få de enslige mindreårige i tale, da det ifølge tidligere forskning kan være problematisk med de mindreåriges taushet omkring eget liv (Eide, 2000; Engebretsen, 2002). Derfor ville jeg i forkant og underveis i intervjuet gjøre det klart for de unge at det er deres oppvekst i Norge og deres situasjon i dag jeg ønsket svar på, og at jeg ikke ville grave i historien om flukt og eventuelle traumer i fortiden. Flere av de enslige mindreårige asylsøkerne bærer på historier om falske beretninger om deres bakgrunn og reise til Norge, og det er viktig å formidle at mitt intervju tar utgangspunkt i nåtiden. Jeg ville samtidig legge til rette for at ungdommene kunne fortelle om årsaker til og reisen fra hjemlandet om de likevel skulle ønske dette. Jeg ønsket både gjennom skriftlig og muntlig formidling å la de enslige mindreårige asylsøkerne få vite bakgrunnen for at jeg ønsket å observere og intervju dem. Jeg håpet at dette vil trygge dem i forhold til mine hensikter og at de ville klare å skille mellom meg som mastergradsstudent og andre eksterne personer i deres liv som ansatte i UDI, politi eller representanter fra myndighetene. Dessverre skulle dette vise seg å bli en utfordring, noe jeg vil komme nærmere inn på i det følgende.

7.4 Gjennomføring av intervju med barn som informanter

I Gamst og Langballes doktorgradsavhandling er det fenomener i kommunikasjonen mellom barnet som informant og politiet som avhører i dommeravhør som står i fokus. Gjennom deres arbeid har de erfart at kommunikasjonsprinsippene som inngår i avhørsmetoden, kan overføres til varierte situasjoner og tilfeller hvor barn inngår som informanter. I deres doktorgradsavhandling skriver de; *”Disse situasjonene impliserer både skole og barnehage, og barnets rettsvern i andre sammenheng enn straffesaker, som barnerett og asylrett”* (Gamst og Langballe, 2004:368). Jeg ser det derfor som relevant å benytte meg av Gamst og Langballes arbeid som anvendt metodeteori i min masteroppgave. I intervjuene brukte jeg Gamst og Langballes kommunikasjonsmetode bestående av syv faser. Gamst og Langballe fokuserer på å ta utgangspunkt i barnets initiativ, altså forsøke å inneha et innenfra-perspektiv. En intensjon om å skaffe til veie kunnskap om barns livsverden gjennom et innenfra-perspektiv, hviler på et fenomenologisk vitenskapssyn, og forskningsperspektivet er i utgangspunktet kvalitativt (Gamst og Langballe, 2004).

Det er først og fremst viktig å understreke at den sosiale relasjonen mellom voksne og barn i en intervjusituasjon er annerledes enn mellom to voksne. Det er derfor spesielt viktig at jeg som voksen opptre som en formell intervjuer. Gjennom å følge allmenne metoderegler for et intervju kan man hjelpes til å få avstand til de oppfatningene som finnes av hvordan barn ”er” (Dalen, 2004). Ved å forholde seg til barnet som informant på et formelt plan, kan man forsterke sjansene for å bli tatt på alvor. Dette forsøkte jeg å etterstrebe gjennom å uttrykke og vise i praksis at tok deres historie på alvor. Jeg forsøkte å legge fra meg ”teoretikerblikket” i mitt møte med guttene, og heller ta dette frem igjen i mine betraktninger og tolkninger underveis. I en intervjusituasjon med barn er det spesielt viktig at intervjueren har en aksepterende holdning og at en viser en oppriktig interesse og engasjement for barnet. I faglitteraturen omtales dette som anerkjennende kommunikasjon (Gamst og Langballe, 2004). Gamst og Langballe har anvendt anerkjennende kommunikasjon i analyse av dommeravhør av barn som har vært utsatt for seksuelle overgrep. De

grunnleggende elementene i den anerkjennende kommunikasjonen er å skape en atmosfære der barnet opplever å møte en voksen som er tilstede i samtalen og som utviser interesse og engasjement i det barnet formidler. Dette dreier seg ikke om anvendte verktøy eller teknikker, men heller om egenskaper hos intervjueren. Gamst og Langballe beskriver syv ulike faser som fremstår som svært viktig i en intervjuprosess med barn. Dette er en bevisst og strukturert fremgangsmåte som skal sikre en tydelig styring i intervjuene. Fremgangsmåten er først og fremst knyttet til dommeravhør med barn som vitner, men har en høy overføringsverdi til intervjuer med barn som informanter. Gjennom forskning peker Gamst og Langballe på at der det ikke finnes noe klar struktur, fremtvinges fasene tilfeldig og usammenhengene. Og dette kan i ytterste konsekvens føre til misforståelser, utmasing og forvirring for barnet (Gamst og Langballe, 2004).

Syv faser inngår i metodetilnærmingen:

1. Foreberedende fase.
2. Kontaktetablering.
3. Innledende prosedyrer.
4. Introduksjon til tema.
5. Fri fortelling.
6. Sonderende fase.
7. Avslutning.

(Gamst og Langballe, 2004:162)

Målet med denne metodetilnærmingen er å fremme kommunikasjonen i den forstand at barnet blir motivert til å fortelle mest mulig fritt og åpent. Målet er altså å få frem den frie fortellingen. Det vil til enhver tid være den voksne autoritetspersonen sitt ansvar å oppklare barnets fortolkningsutgangspunkt, og man må bestrebe seg på å danne forståelse for en felles fortolkningsramme for kommunikasjonen. Som intervjuer etterstrebet jeg et mest mulig likeverdig forhold mellom barnet og meg

som intervjuer i samtalen. Om jeg fikk den enslige mindreårige asylsøkeren til å føle trygghet i sin relasjon til meg, og at vedkommende føler seg forstått, ville det være et godt utgangspunkt for et vellykket intervju fundamentert på den frie fortellingen. Det var viktig å gi personen jeg intervjuet den tiden han trengte, og kanskje særlig viktig var det å forklare hensikten med intervjuet og min tilstedeværelse. Hensynet til dette er sentralt da flere av de enslige mindreårige ofte er skeptiske til nye mennesker og særlig i tilknytning til en intervjuopprosess, hvor de kan tvile på mine hensikter. Dette skulle vise seg å bli en sentral utfordring i mitt møte med de enslige mindreårige asylsøkerne. Videre var det viktig at samtalene hadde en åpen form og barnets opplevelsesverden sto i fokus. Fasene er organisert gjennom følgende mål og kriterier:

Fase 1. Forberedende fase:

Mål:

Å redusere unødvendig stress og forvirring.

Å gi – og innhente informasjon for å oppnå best mulig forberedelse av barn, omsorgsperson og intervjuer.

Kriterier for at fasen fremkommer:

Veiledning til den som følger barnet til intervjuet.

Informasjon om barnet.

Informasjon om det anmeldte barnets situasjon.

Fase 2. Kontaktetablering:

Mål:

Å bygge opp tillit og gjøre barnet så trygt og avslappet som mulig.

Å danne et bilde av barnets kognitive og emosjonelle nivå.

Å innføre dialogen som kommunikasjonsform.

Å oppta formalia og formane om sannhet.

Kriterier for at fasen fremkommer:

- Dialog oppstår.
- Presentasjon av barn og intervjuer.
- Formalia opptas.
- Nøytrale og dagligdagse temaer i dialogen omhandles.
- Barnet uttrykker seg verbalt.
- Barnet uttrykker seg personlig.
- Formaning om sannhet.

Fase 3. Innledende prosedyrer:

Mål:

- Å motivere barnet.

Kriterier for at fasen fremkommer:

- Alminneliggjøring.
- Gi oversikt og struktur.
- Avklare grunnleggende regler for kommunikasjonen.

Fase 4. Introduksjon til tema:

Mål:

- Nøytral kontekstføring.
- Å lede samtalens tema fra det generelle til det spesielle, mot det fokuserte tema.

Kriterier for at fasen fremkommer:

- Flere hypoteser.
- Barnet som betydningsfull informant.
- Åpne introduksjonsformer.

Fase 5. Fri fortelling.

Mål:

Å fremskaffe nøyaktig og fullstendig informasjon.

Kriterier for at fasen fremkommer:

Barnet beskriver i en fortellende form.

Barnet forklarer seg spontant med egne ord.

Barnet gjenkaller og relaterer gjerne med flere ytringer etter hverandre.

Fase 6. Sonderende fase:

Mål:

Å belyse saken bredest mulig.

Å fremskaffe mest mulig fullstendig og nøyaktig informasjon fra barnet.

Å fremskaffe kontrollerbar informasjon.

Å utforske flere hypoteser.

Kriterier for at fasen framkommer:

Utdyping av handlingsforløp.

Skille hendelser fra hverandre.

Tidfeste.

Fremskaffe klargjørende tilleggsinformasjon.

Oppklare utydigheter og selvmotsigelser.

Fase 7. Avslutning:

Mål:

Å avslutte intervjuet på en positiv måte for barnet.

Barnet erfarer å bli ivaretatt, forstått og tatt på alvor.

Kriterier for at fasen fremkommer:

Det foretas oppsummering.

Informasjon om hva skjer med informasjonen.

Barnet får anledning til å uttrykke opplevelser av intervjuet og tanker om fremtiden.

Det tas farvel, og settes ord på at intervjuet er avsluttet.

Barnet forberedes på neste gjøremål.

(Gamst og Langballe, 2004:163-164).

Det er viktig at faseinndelingen bærer preg av naturlige og smidige overganger. De bør flettes i hverandre slik at de til sammen utgjør en naturlig samtale mellom barnet og meg som intervjuer (Gamst og Langballe, 2004:163-164). Denne måten å intervju på, kan minne om en naturlig samtale mellom to mennesker. Men for å sikre at intervjuet ville følge den overstående faseinndelingen av barnesamtalen, utførte jeg flere prøveintervjuer med familie og venner i håp å la fremgangsmåten til Gamst og Langballe være en mest mulig naturlig del av samtalen. Jeg forsøkte å ta dette spesielle hensynet for at de enslige mindreårige asylsøkerne ikke skulle assosiere meg med en intervjuopprosess de tidligere har støtt på i asylintervjuet hos UDI. Jeg benyttet meg derfor bevisst av ordet "samtale" til de enslige mindreårige asylsøkerne fremfor ordet "intervju". Det var de enslige mindreårige asylsøkernes egne opplevelser av å leve på asylmottak i Norge som var i fokus under dette arbeidet og jeg fokuserte derfor på ikke å la samtalen bli preget av detaljerte spørsmål. Jeg innledet med relativt frie spørsmål der jeg oppmuntret til fri fortelling og der jeg forsøkte å verifisere tolkninger av den unges svar i løpet av intervjuet (Kvale, 1997). Intervjuene ble foretatt på asylmottakene og de fleste intervjuene foregikk på skjermede områder av fellesområdet, mens to av intervjuene foregikk på den unges eget rom. Muligens har mine erfaringer fra arbeid med barn og unge utsatt for omsorgssvikt bidratt til å gi meg en erfaring på området som omhandler samtale og dialog med denne aldersgruppen. Kanskje har erfaringer med en annen utsatt gruppe med tanke på sårbarhet gitt meg gode forutsetninger for å kunne forstå og tolke enslige mindreårige asylsøkeres situasjon. Forhåpentligvis har min livserfaring bidratt til at jeg til dels har klart å inneha et innenfraperspektiv knyttet til sårbare grupper blant ungdom. Samtidig håper og tror jeg at jeg har beholdt en nysgjerrighet

slik at jeg har sett tematikken omkring enslige mindreårige asylsøkere utenfra med et størst mulig fravær av for-forståelse og forutinntatthet. Tanken om den åpne og frie fortellingen ble noe begrenset i forhold til mitt opprinnelige ønske, og informantene hadde etter min mening behov for mange oppfølgingsspørsmål for å få fram hele historien. Dette kan skyldes min mangel på erfaring knyttet til denne type intervjuer, språklige misforståelser mellom meg og guttene eller at guttene i for stor grad tok i bruk sin tidligere erfaring fra en intervjuopprosess, altså asyLintervjuet ved ankomst til Norge.

7.5 Grounded Theory

Grounded Theory tar utgangspunkt i at teorier og kategorier bør springe ut av det empiriske datamaterialet (Guvå og Hylander, 2003). Glaser og Strauss (1967) og Strauss og Corbin (1990/1998), referert til i Gamst og Langballe (1994) definerer grounded theory på følgende måte; ”Grounded theory som en kvalitativ forskningsmetode anvender en systematisk analyseprosedyre for induktivt å utvikle en ’grunnfestet teori’ omkring fenomener i det empiriske datamaterialet” (Gamst og Langballe, 2004:115). Ved å legge all forforståelse bort, og ved å gå åpent inn i materialet på jakt etter sentrale funn, har jeg forsøkt å møte informantene med nysgjerrighet og åpenhet. Ideer og tanker i møte med informantene står sentralt, og det er derfor etterstrebet å stille med et åpent sinn (Kvale, 1997). Samtidig vil jeg tro at jeg i mitt møte med menneskene på asylmottaket ikke klarte å møte uten noe som helst forforståelse, og jeg forsøkte derfor å reflektere over de for-forståelser jeg måtte inneha.. Jeg klarte nok ikke å legge vekk all kunnskap eller erfaring som jeg satt på fra før, og det var derfor en viktig prosess å balansere min forforståelse med de nye erfaringene jeg gjorde meg i møtet med informantene. Særlig fordi jeg hadde forsøkt å tilegne meg mest mulig kunnskap om enslige mindreårige asylsøkere i forkant av oppholdet i mottaket, hadde jeg nok allerede dannet meg visse ideer om hvordan ting ville være i mottaket. Kodingen av datamaterialet er selve kjernen i Grounded Theory. Jeg har forsøkt å gjennomgå alle data som framkommer fra

intervjuet for så å sette merkelapper på hva det egentlig handler om. Dette har vært en utfordrende prosess. For å forstå innholdet på et mer fortolkende og teoretisk nivå, har jeg prøvd å finne egnede kategorier som gir mulighet for denne fortolkningen. Gamst og Langballe (2004) understreker at kodingen er retningslinjer, ikke regler, og jeg har derfor kunnet tilpasse kodingen mitt datamateriale. Gjennom intervju- og transkriberingsprosessen har jeg søkt informantenes egne opplevelser og erfaringer og dette har dannet grunnlaget for analysen, noe jeg vil gjøre rede for under.

7.6 Analyse og tolkning av data

I analysen av datamaterialet har jeg latt meg inspirere av Grounded Theory og på bakgrunn av dette er det guttenes egne fortellinger og opplevelser som danner grunnlaget for analysene (Dalen, 2004). Intervjuene ble tatt opp på bånd og jeg gjorde enkelte notater underveis i intervjuene. Dette var som regel tolkninger jeg gjorde underveis, eller bilder jeg skapte underveis som jeg ønsket å ivareta. Det overstående beskrives i Grounded Theory denne metoden som ”memos” (Gamst og Langballe, 2004). Disse memoene har jeg brukt aktivt gjennom analyseprosessen for å berike fortolkningen. I ettertid av intervjuene har jeg forstått at størsteparten av analyse- og fortolkningsprosessen i arbeidet ble gjort i nedtegnelsen av memosene. Uten at dette i utgangspunktet var en bevisst plan fra starten av, klarte jeg til en viss grad i nedtegnelsene av memosene å skaffe meg en overordnet oversikt over intervjuene. Først da jeg kom tilbake til skrivebordet innså jeg at prosessen jeg hadde gjennomgått nettopp hadde en teoretisk anvendelsesverdi. De enslige mindreårige asylsøkerne ble anonymisert allerede under transkriberingsprosessen. For å unngå en uoversiktlig fremstilling av informantene, valgte jeg å benytte meg av fiktive navn. Dette tror jeg bidrar til at informantene ikke oppfattes bare som et tall eller et bruddstykke av en enhet, men snarere som et unikt menneske.

Hvert intervju varte i ca 1 time og 30 minutter, og det er ikke transkribert i ordrett form. Jeg så ikke på dette som en nødvendighet da jeg var ute etter å skaffe meg en helhetlig forståelse av hvordan det er å leve i asylmottaket, fremfor en psykologisk

tolkning av hver enkelt informant. I transkriberingsprosessen var det derfor svært viktig å opprettholde fokus på hva som var hovedessensen i budskapet til informanten, slik at dette kunne lede frem til sentrale kategorier og begreper. Som et ledd i kodingsprosessen kategoriserte jeg informantene etter hva jeg anså som grad av resiliens i hverdagen i Solgata asylmottak. Dette vil jeg redegjøre for mer i kapittel åtte, under presentasjon og drøfting av datamaterialet. Underveis i analysen av datamaterialet forsøkte jeg å lete etter likheter og forskjeller i de enslige mindreåriges historier, for å utvikle analytiske begreper og teorier. Særlig gjaldt det informantenes betraktninger omkring livskvalitet og hva de fokuserte på som innhold i hverdagen ved mottaket. Jeg fortsatte å fokusere på de prosesser som fremkom i intervjuene og jeg mener at dette bidro til at det ble enklere å ta inn over seg de enslige mindreårige asylsøkeres egen opplevelse av å leve i asylmottak. Som bidrag til denne prosessen benyttet jeg meg også av observasjoner og mer uformelle samtaler foretatt underveis i mitt opphold på Solgata. Dette var en svært tidkrevende og utfordrende prosess. Fordi min forskningsmessige fartstid er relativt kort, følte jeg at dette ble en noe kunstig prosess og at jeg ikke til enhver tid klarte å følge de ulike nivåene i kodingsprosessen. Gjennom den analytiske prosessen har jeg forsøkt å løfte datamaterialet fra et beskrivende og fortellende nivå til et mer fortolkende og analytisk nivå, uten at kodingsprosessene er fulgt slavisk. Jeg har arbeidet bevisst med å danne meg mine egne og mer kreative tankeprosesser knyttet til analysene av materialet, men kan likevel ikke hevde at jeg ensidig har klart å benytte meg av Grounded Theory og dens kodingsprosess til det fulle og hele. Derfor er det viktig å understreke at jeg har latt meg inspirere av Grounded Theory som metode, snarere enn en slavisk bruk og anvendelse av denne som metode. På bakgrunn av det overstående har likevel etableringen og utarbeidelsen av kategoriene og begrepene jeg har kommet frem til, gjort det enklere for meg å fjerne seg fra min for-forståelse av temaet, og ta innover meg de unges fortellinger. Jeg vil komme nærmere inn på disse kategoriene og begrepene i presentasjonen og drøftingen av datamaterialet.

7.7 Reliabilitet, validitet og generaliserbarhet

Reliabilitet omhandler forskningsfunnenes konsistens (Kvale, 1997:164). I dette tilfellet blir spørsmålet om funn og konklusjoner kan sees på som sikre. Som nevnt tidligere i oppgaven vil min rolle som intervjuer her spille en stor rolle. Vil jeg klare å reflektere i forhold til mine holdninger og min forforståelse av problematikken? Når barn skal intervjues i forbindelse med et forskningsprosjekt er det spesielt viktig at det skapes et tillitsforhold mellom barn og voksen før intervjuet finner sted. Særlig vil dette gjelde i intervjuer med enslige mindreårige asylsøkere, da denne gruppen har vært utsatt for opptil flere intervjusituasjoner, og der svarene de har avgitt ofte har vært gjenstand for skepsis og flere inngående spørsmål om en traumatisk fortid. Hvis et barn føler seg presset i en intervjusituasjon, kan det lett føre til at barnet svarer slik de tror at de voksne forventer. Særlig vil her ledende spørsmål virke negativt inn på kvaliteten av svarene som barnet gir. I forkant av denne oppgaven møtte jeg som intervjuer opp på mottaket med et brennende engasjement for å lære de enslige mindreårige asylsøkerne å kjenne. Jeg var interessert i hele historien og var spent med tanke på å få høre om deres opplevelse av det å leve i Norge. På tross av gjentatte samtaler med beboerne på mottaket, fellesmøter med de ansatte og innledende samtaler i forkant av intervjuet gikk vi trolig inn i intervjuprosessen med forskjellige betingelser. Dette tok det litt tid før jeg oppfattet, og det var vel ikke før oppholdet gikk mot slutten at jeg virkelig forsto at enkelte av de enslige mindreårige asylsøkerne trodde at mitt opphold i mottaket skyldtes andre årsaker. I forbindelse med mitt opphold i mottaket fikk jeg veldig god kontakt med flere av beboerne og personalgruppa ga uttrykk for at de fleste beboerne trivdes veldig godt med å ha meg på besøk i mottaket. De var svært åpne for samtaler og inkluderte meg i deres historier om fortid, nåtid og fremtid. Når jeg senere forsto at flere av de enslige mindreårige asylsøkerne trodde at jeg skulle fortsette å komme til mottaket for å fortsette samtalene, kom det som en overraskelse. Språkproblemer og en misforståelse av mine hensikter hadde trolig ført til at flere av beboerne på mottaket trodde at jeg skulle hjelpe dem videre med samtaler og samvær og ga uttrykk for at de trodde at jeg skulle hjelpe dem, nå som de hadde hjulpet meg. Det opplevdes da

som vondt, nok en gang å forsøke og forklare at mitt besøk hos dem snart var over, og at min rolle i deres mottak var som student og forsker fremfor som hjelper eller mottaksansatt. Kanskje kan denne misforståtte relasjonen og premisdannelsen på et vis ha påvirket intervjuprosessen og mulig ha styrket reliabiliteten i mitt arbeid, selv om dette overhodet ikke var min intensjon?

Det essensielle spørsmålet som knytter seg til validitet er om man måler det man tror man måler (Kvale, 1997). Ved min utarbeidelse av de tre utvalgskriteriene tidlig i prosessen, kan jeg sikrere relatere funnene til den aktuelle informantgruppen, altså de enslige mindreårige asylsøkerne. Jeg kan ut fra det jeg observerte registrere at de enslige mindreårige asylsøkerne jeg har intervjuet ikke bor sammen med foreldre eller foresatte i mottaket. På den annen side, kan jeg ikke med sikkerhet vite om de oppfatter seg selv som *enslige mindreårige* asylsøkere. Ut fra tidligere forskning vet man at en del av asylsøkerne forteller uriktige historier om familiebakgrunn, alder og fluktgrunn i håp om å få asyl i det nye landet. Uten at dette er noe jeg spekulerer i gjennom dette arbeidet, kan det være nyttig å ha i bakhodet når det gjelder validitet av konklusjonene knyttet til arbeidet om enslige mindreårige asylsøkere.

Språkbarrierer er også et sentralt tema under validitetsvurderingen og språkproblemer og kulturelle misforståelser kan skape grobunn for svikt i validiteten. Jeg vil derfor trekke frem min deltakende observasjon og kontinuerlige dialog og samvær med de enslige mindreårige asylsøkerne. Jeg ser på dette som en viktig del av validitetsprosessen og jeg tror at det har bidratt til en mer helhetlig tolkning av deres beretninger og at mitt arbeid derfor innehar høy grad av validitet på tross av språklige utfordringer.

Funnene i denne oppgaven bygger både på den enkelte informants frie fortelling og min observasjon av miljøet de enslige mindreårige asylsøkerne er en del av. I tillegg har jeg benyttet meg av støtteintervjuer fra ansatte på asylmottaket. Dette taler derimot ikke for at mine funn er generaliserbare. Dataene bygger på informantenes individuelle og personlige erfaringer, og indikerer derfor ikke å være universelle. Dette kalles en naturalistisk generalisering og baserer seg på personlige erfaringer

hos den enkelte (Kvale, 1997). Funnene som fremgår ut fra denne type generalisering kan ifølge Kvale (1997) gi formelle forutsigelser, men heller skape forventninger om hvordan ting er. Selv om informantene i dette arbeidet ikke teller mange i tallet, peker historiene deres om opplevelsen av å leve i mottak i Norge i noenlunde samme retning. Funnene i denne oppgaven kan sies å inneha en uformell generaliserbarhet (Kvale, 1997), da det i det store og det hele samsvarer med funn gjort i tidligere og større forskningsarbeider (Eide, 2000, Syvertsen, 2007, Ungkul, 2009).

7.8 Etske refleksjoner

I arbeid med barn er det visse etiske hensyn man må ta. Særlig aktuelt blir dette når man er i kontakt med barn som er særlig utsatt. Gjennom mange års arbeid med barn og ungdom i innenfor barnevern er jeg bevisst på områder som anonymitet og taushetsplikt. Jeg synes likevel det er viktig å påpeke viktigheten av dette i et arbeid hvor jeg kan møte på etiske utfordringer. I samtaler med barn er det viktig å være seg bevisst sin rolle som forsker. Dette kan virke truende på barnet og det er viktig med en trygg og god kontaktetablering. Særlig viktig vil dette være i møte med barn som bor i asylmottak. Kanskje er disse barna generelt mer skeptiske i møte med voksenpersoner? Deres tidligere erfaringer med samtaler og intervjuer med voksenpersoner utenfor mottaket kan ha ført til negative konsekvenser for barnet selv eller deres nærmeste familie. Særlig har flere av de enslige mindreårige asylsøkerne negative opplevelser knyttet til det først asylintervjuet, da dette opplevdes som skremmende og ukjent. Det vil derfor være viktig å forklare at jeg ikke har noen som helst påvirkning eller medbestemmelse i forhold til for eksempel inneværende asylsøknad. Å inneha et barneperspektiv i samtale med barna vil være svært viktig. Ved å se verden gjennom barnas øyne kan jeg forhåpentligvis fange opp barnas egne opplevelser og deres forståelse av begivenheter i deres daglige liv (Dalen, 2004). Jeg har lang og god erfaring med å samhandle med barn og tror at dette vil være et godt utgangspunkt for å inneha en aksepterende holdning til barnet og at jeg kan vise en genuin interesse og engasjement for barnet. Det har vært viktig for meg å

gjennomføre prøveintervjuer. På denne måten har jeg kunnet bli trent i å oppnå en anerkjennende kommunikasjon med intervjuobjektet. Prøveintervjuene har jeg gjennomført med voksne personer slik at de har kunnet gi meg tilbakemelding på graden av opplevd anerkjennelse fra meg som intervjuer. Jeg tror dette har påvirket den enslige mindreårige asylsøkernes vilje til å fortelle rundt de temaene intervjuet handlet om. Metodisk er det ifølge Seerberg (2009) særlig to forhold som gjør det vanskelig å gjennomføre forskning i asylmottak. Disse forholdene er språkmangfoldet i mottaket og det faktum at selve mottakstilværelsen er midlertidig. Samtidig er dette nettopp noen av de mest slående kjennetegnene på livet i asylmottak, og det er derfor viktig å ta hensyn til disse aspektene underveis i arbeidet. På bakgrunn av de forskningsetiske retningslinjene for samfunnsvitenskap, jus og humaniora, har jeg tatt hensyn til visse etiske refleksjoner omkring denne oppgaven. Først og fremst ble studien meldt til Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste A/S, og videre innhentet jeg skriftlig samtykke fra hver enkelt deltaker i prosjektet. I dette skrivet fremkom studiens hensikt, innhold samt muligheten for at informanten når som helst kunne velge å trekke seg fra prosjektet. Det kom også tydelig frem at informanten ville forbli anonym gjennom hele arbeidet og at alle båndopptak ville bli slettet etter endt arbeid. I saker der hjelpeverge var tilgjengelig ved mottaket, informerte jeg også disse (NESH, punkt 8, 9, 11 og 13, 1999).

8. Presentasjon og drøfting av data

I det følgende vil jeg redegjøre for funnene i intervjuprosessene samt betraktninger og tolkninger som oppsto underveis i mitt opphold i asylmottaket. Underveis i intervjuene og i observasjonen av de enslige mindreårige asylsøkerne fikk jeg et visst inntrykk av hvordan de fungerte i det daglige. Enkelte av guttene ga inntrykk av å mestre hverdagen i mottaket og gjennom dette hadde utviklet høy grad av resiliens. Jeg fikk imidlertid etter hvert også en følelse av hvilke av guttene som kunne se ut til å utvikle en negativ psykososial utvikling. Her vil jeg understreke at dette er mine egne, frie tolkninger av de enslige mindreårige asylsøkerne, og ingen fastsatte diagnoser eller etterprøvbare konklusjoner. I min fremstilling av de enslige mindreårige asylsøkerne har jeg likevel forsøkt å formidle mitt syn på de unge i mottaket og har valgt å tydeliggjøre sammenhengen mellom grad av resiliensfaktorer og den frie fortellingen i intervjuet. Jeg har derfor latt de fiktive navnene gjenspeile hvilken grad av resiliens jeg syntes de enslige mindreårige asylsøkerne bar preg av å inneha.

1. Høy grad av resiliensfaktorer
2. Middels grad av resiliensfaktorer
3. Liten grad av resiliensfaktorer

Informantene i gruppe 1 er gitt navn som begynner med M. Gruppe 2 har fått tildelt navn på A, mens informanter i gruppe 3 har blitt gitt navn som begynner på H. Dette kan gjøre det enklere å se sammenhenger mellom de enslige mindreåriges opplevelse av å leve i asylmottak i Norge og deres grad av resiliensutvikling. Denne inndelingen av informanter er inspirert av Godøy (2009).

8.1 Å leve i eksil -asylsøkere og identitet

I Norge bor de aller fleste asylsøkere på mottak, og det er tidligere utført en del undersøkelser om levekår ved slike mottak. Eide (2000) peker blant annet på mangelen på en helhetlig oppfølging av enslige mindreårige asylsøkere. Særlig etterlyser han forebyggende tiltak i forhold til mestring og tilknytning samt en styrking av vergefunksjonen for de unge. Den helhetlige vurderingen og oppfølgingen av omsorgssituasjonen til de enslige mindreårige asylsøkerne sees også på som mangelfull. Asylsøkeres mentale helse og opplevelse av egen situasjon er i stor grad både knyttet til tidligere opplevelser og til forholdene i asylmottaket der de bor (Berg, 1990; Solheim, 1990; Utsigt, 1995; Lauritsen og Berg, 1999). Dette var teoretiske betraktninger jeg tok med meg inn i mitt møte med de enslige mindreårige asylsøkerne. Hvordan ville Solgata asylmottak tilrettelegge sin virksomhet og hvilken rolle ville det spille for den enkelte ungdom?

8.1.1 “Et sted å bo, men ikke mitt hjem” - asylmottak som levested

Asylmottakene er utformet med tanke på å fungere som levesteder i en venteperiode. De er ikke tenkt å være permanente bosteder. Dette gjenspeiles i myndighetenes vektlegging av et nøkternt innhold i botilbudet (UDI, 2003).

”Det er varmt her inne på mottak, og det er snø ute. Jeg har det fint, men bor ikke her. Jeg venter. Mottak kan ikke være hjem for noen gutter.”

Afir forteller her om hvordan han synes det er å bo på asylmottak. Det kommer tydelig frem at han har det ok, men at han ikke refererer til asylmottaket som et bosted, altså et hjem. Utsagnet kan bære preg av at dette er noe flere av guttene har snakket om, siden Afir avslutningsvis sier at et mottak ikke kan være hjem for *noen* gutter. Asylmottak i Norge preges dessverre ofte av trang økonomi, mangel på psykososiale tilbud, manglende tilgang til arbeid og lang ventetid (Lauritsen og Berg, 1999). Dette vil som sagt ha stor betydning for beboeres helse og livskvalitet. Hvordan livet i asylmottaket arter seg for den enkelte, kan også henge sammen med rammene for mottaksdriften, måten disse iverksettes på i det enkelte mottak og av

relasjonene til det omkringliggende lokalsamfunnet. På Solgata asylmottak fikk jeg et godt inntrykk av måten de ansatte la opp til tiltak som skulle bedre guttenes psykososiale miljø. Selv om personalgruppa ikke til enhver tid benyttet seg av faguttrykk og teoretiske drøftinger om hva som var mest hensiktsmessig å igangsette, bar de fleste tiltak preg av å fungere godt ut fra de rammebetingelsene som gjaldt. En av de ansatte uttalte:

”Vi lærer nye ting hver eneste dag på jobb. Ofte gjør vi ting vi ikke visste at var bra, før etter vi har gjort det. Kanskje bør vi om et års tid se tilbake på den jobben vi har gjort og sette mer faglige ord og uttrykk på det. For jeg tror at vi gjør en god jobb for gutta.”

Denne mottaksansatte peker på et viktig poeng i mottaksarbeidet. Når en så stor andel enslige mindreårige asylsøkere har vært utsatt for potensielt traumatiserende hendelser, er det i utgangspunktet viktig å vite hva det er som kan bidra til å bedre forholdene under oppholdet på mottaket. Her kan det se ut til at de har en forståelse av at de klarer nettopp dette, og mitt inntrykk var at beboerne ved mottaket var av samme oppfatning. En annen ansatt uttrykker det enda klarere:

”Selv om vi ikke kaller det ’traumearbeid’ eller ’psykososiale tiltak’, trenger ikke det bety at vi ikke gjør et godt stykke arbeid. Noen ganger kan det være greit å kalle en spade for en spade. Gutta har med seg en del i bagasjen, og da kan det være like greit å bruke sunn fornuft. Det kommer man ofte langt med.”

For å finne fram til gode tiltak omkring de enslige mindreårige asylsøkerne, kan det være hensiktsmessig å se på hva det er som gjør de enslige mindreårige asylsøkernes situasjon ekstra belastende. Berg og Sveaass (2005) har i boka ”Det hainnle om å leve”, oppsummert faktorer som de mener gjør asylsøkerens situasjon ekstra belastende. For å kunne legge til rette for gode forhold på mottak må man først og fremst ta tak i det som av asylsøkerne selv oppleves som belastende. Selv om denne oppsummeringen i utgangspunktet omhandler asylsøkere generelt og ikke bare enslige mindreårige asylsøkere, er det god grunn til å konkludere med at denne listen i høy grad også vil gjelde de enslige mindreårige asylsøkerne. Et tankekors er om det for de unge mulig også oppleves mer belastende enn det Berg og Sveaass har skissert, da de tross alt mangler nære omsorgspersoner å støtte seg til. Den økte sårbarhet for

stress og påkjenninger som følge av tidligere traumatisering i kombinasjon med lang ventetid og usikkerhet omkring utfallet av søknaden preger i høy grad de enslige mindreåriges hverdag i mottaket. Disse barna har i tillegg nedsatt rettsikkerhet og deres frykt for å bli sendt tilbake er en overhengende bekymring. I tillegg vil bekymringer for etterlatte samt frykten for dårlige nyheter fra hjemlandet være vanskelig å forholde seg til for de enslige mindreårige asylsøkerne og belastningen av at disse bekymringene utspiller seg i isolasjon gjør trolig situasjonen vanskeligere. Min oppfatning er at guttene ved Solgata asylmottak i det store og det hele syntes det var ok med tanke på de materielle tilstandene ved mottaket, men at følelsen av ikke å få starte opp på nytt var frustrerende. Flere av guttene trakk frem den såkalte eksiltilværelsen som belastende. På spørsmål om hva Haider trenger i livet sitt for å ha det godt, svarer han:

”Jeg vil vite hva som skjer. UDI bestemmer. Jeg må vente. Jeg blir sliten av å vente. Jeg vil bestemme, men kan ikke.”

Haiders frustrasjon over en uviss fremtid kom tydelig frem i samtaler med han. Han uttrykte til tider sinne over situasjonen, og syntes det var vanskelig å vente. Flere ganger ga Haider uttrykk for at han ville reise inn til Oslo for å få et svar, og det virket som om han avsto fra å lytte til fornuftige råd fra ansatte og venner ved mottaket.

”Jeg vil reise til UDI. Fortelle om meg og ikke gå. Da må de høre og la meg få svar.”

Lang saksbehandlingstid kan føre til et langt opphold i mottaket og dette kan føre til en langvarig passivitet og mangel på aktivitet. Dette vil forhindre de unge fra å gjenopprette både deres gamle liv i hjemlandet samt en eventuelt ny fremtid i nytt land og de opplever en generell manglende kontroll og innflytelse over egen hverdag (Berg og Sveaass, 2005). Mange av de enslige mindreårige asylsøkere uttrykte frustrasjon over manglende tilbakemelding på søknadsprosessen og manglende begrunnelse for et eventuelt avslag. Flere av guttene hadde lite lese- og skriveopplæring fra hjemlandet og deres forutsetninger for å forstå asylsøkerprosessen gjorde situasjonen vanskeligere. Til deres fordel var

læringskurven til nesten samtlige av guttene svært bratt, og det var interessant å se hvor mye de hungret etter kunnskap.

Asylmottak i Norge skal inneha en nøktern materiell utrustning og dette medfører i flere mottak at boforholdene grenser til svært dårlige. Trangboddhet, begrenset tilgang på privatliv og uro på mottaket kan føre til en vanskelig hverdag for de enslige mindreårige asylsøkerne. Økonomien ved Solgata asylmottak var ikke den beste, og heller ikke den fysiske utformingen av mottaket bar preg av høy standard. En helt unik giverglede og dugnadsånd blant de ansatte ga sitt til at de enslige mindreårige asylsøkerne ved mottaket, hadde det mest nødvendige av materielle goder. Så hva er det som fører til at flere av guttene ved mottaket ikke ser på asylmottaket som sitt hjem? Haider forklarer det på følgende vis:

”Min familie er mitt hjem. Her har jeg ingen.”

Murat uttrykker fraværet av følelsen av asylmottaket som et hjem på en annen måte:

”Rommet mitt er lite og det er mange gutter her. Jeg takker Gud for at jeg er i Norge, men jeg vil ikke leve på mottak hele tiden. Solgata er et fint sted å bo, men ikke mitt hjem. Jeg trenger noe annet.”

Murat refererer her til ”noe annet” som det som skiller asylmottaket fra å være et hjem. På spørsmål om hva dette ”annet” kan være, svarer Murat følgende:

”Ro, tid alene, ikke bråk og ikke så mange gutter. Her er det alltid lyd. Alle venter...da lager de lyd. Men jeg er heldig gutt.”

Jeg tolker Murats svar som at han misliker det institusjonelle preget ved mottaket. Han gir uttrykk for at han er takknemlig for at han har et sted å bo, men at han ikke føler det som et hjem på grunn av uro, mangel på privatliv og antall gutter samlet på samme sted. Asylmottakene er et midlertidig bosted, og er ikke ment å skulle være et sted der barn tilbringer sin barndom og ungdom. Mottakstilværelsen må generelt sies å være preget av trangboddhet. Guttenes egne rom var ikke store, og fellesrommene var ikke optimale med tanke på aktiviteter. Dette førte til liten mulighet for privatliv når det kommer til personlig hygiene. Det faktum at flere av guttene delte rom, og ikke ville vise seg avkledd foran hverandre, bød på utfordringer i hverdagen. De

fysiske forholdene i mottakene satt en del begrensninger på guttenes samhandling og særlig var mangelen på mindre fellesrom etterlengtet. På Solgata fantes et stort fellesrom som de ansatte hadde forsøkt å skjerme med skillevegger. Dette fungerte ikke optimalt og med mange gutter til stede samtidig begrenset det mulighetene for støttende samtaler med guttene. De mottaksansatte beskrev denne problemstillingen som vanskelig.

”Vi merker at guttene savner nærhet i hverdagen. De savner en mamma og en pappa og ønsker aller helst tid med oss alene. Fordi vi ikke er så mange på jobb, må vi dele på oss så godt vi kan. Vi kan ikke være masse på rommene til hver enkelt gutt. Vi må prøve å gjøre dem sterkere, ikke behandle dem bare som ofre.”

I mottakene er barna omgitt av mange, i utgangspunktet, fremmede mennesker med ulik helsetilstand og som i større eller mindre grad evner å vise hensyn til barna. Ahlberg (1997) i Sveaass og Hauff (1997) påpeker at dette kan være en langvarig og smertefull prosess, og omtaler denne fasen med usikkerhet og tilpasningsvansker som et pågående kulturtraume.

8.1.2 ”Jeg er Adil, en vanlig gutt” – identitet

Omgivelsene lukter annerledes. Stedet man bor er utformet på en annerledes måte enn man er vant til. Kulturen er fremmed og grunnreglene i samfunnet er forskjellig fra slik man en gang viste om. I ytterste fall kan man bli fremmed for det miljøet det er forventet at man skal bli en del av, og som ytterste konsekvens kan det etableres en følelse av å være fremmed for seg selv. For guttene i asylmottaket hadde mange av de identitetsbekreftende forholdene i omgivelsene blitt borte, og egenskaper ved dem som menneske hadde kanskje ikke lenger sin naturlige plass. Det virket likevel ikke som om tanker knyttet til identitet var noen som preget guttene i større grad. Kanskje kan dette komme av at de ikke hadde et bevisst forhold til hva identitetsbegrepet er forbundet med. Enkelte beskrev en følelse av ikke å høre hjemme i Norge og problematiserte det å føle seg fremmed for andre. Med de fleste virket likevel som om de hadde opprettholdt en viss autonomi på tross av disse belastningene. Adil

legger, på spørsmål om hvilke tanker han har om seg selv og egen identitet, det frem på denne måten:

”Jeg er Adil, en vanlig gutt. Jeg tenker ikke på hvem jeg er, jeg bare vet det. Adil, - en vanlig gutt.”

Guttene på Solgata asylmottak fortalte meg flere ganger at norske jenter virket sinte og lite vennlige. Dette kan ha sammenheng med at guttenes vanlige måte å forholde seg til mennesker er annerledes i Norge. Dette kan føre til at den daglige bekreftelse og selvbekreftelse uteblir. På grunn av språkbarrierer vil mulighetene for å misforstå og for å bli misforstått er mange, og usikkerhet og mulige krenkelser kan fort bli en del av hverdagen. Dessverre hadde flere av beboerne på Solgata asylmottak opplevd diskriminering og mistro blant befolkningen i nærmiljøet. Ikke sjelden har opprettelsen av nye asylmottak vært gjenstand for debatt og misnøye i media, og Solgata asylmottak var i så måte intet unntak. Dette oppleves naturlig nok som vanskelig og ved å føle seg uvelkommen kan enkelte også oppleve tap av en sosial status de tidligere opplevde i hjemlandet. Hassan trakk stadig frem dette som noe han syntes var vanskelig å forholde seg til:

”Ingen jenter vil ha en null. Her er jeg ingen lenger! De kan ikke kjenne meg og de liker meg ikke. Jeg har noe i meg som de ikke kan vite om, fordi de aldri spør.”

Hassan refererer i denne samtalen til etniske norske jenter i kommunen som ”de”. Han ønsket veldig gjerne å bli bedre kjent med disse jentene, og opplevde det trolig som et nederlag når han var av den oppfatningen at ingen ville bli kjent med han. På bakgrunn av det overstående vil det trolig være et behov for de enslige mindreamige asylsøkerne å kommunisere med omverdenen for å uttrykke sin frustrasjon. Derfor er det ofte ekstra belastende for de unge ikke å inneha et funksjonelt språk som de kan gjøre seg forstått med. Imidlertid kan man gjennom dette også erfare at man oppnår nye muligheter. De unge vil få mulighet til å prøve ut nye roller og de kan få nye identifikasjonsmodeller og kan gjennom dette få prøvd seg i nye roller. På den annen side kan man se positivt på det ved at identitetsfølelser som tidligere har vært undertrykt, kan bli aktivert i denne prosessen. Kreativitet kan utløses, og egenskaper

som ikke har hatt sin naturlige plass i individet, kan nå utvikle seg under andre premisser. Viktigheten av støttende mottaksansatte eller motiverende verger kommer tydelig frem ved at Varvin (2003) sammenligner denne prosessen med den tidlige interaksjonen en mor og hennes barn er i. Noen av guttene på Solgata satt med erfaringer om at nye sider ved dem ble utløst:

”Før var jeg en svak gutt. Nå er jeg sterkere. Jeg kan lese og skrive bra og må hjelpe gutter på skolen. Læreren leser det jeg skriver og smiler. Jeg er best på å lese av alle gutter.”

Mohammad ga i samtale om skole uttrykk for at han var meget fornøyd med egne resultater. Han kunne fortelle at han i hjemlandet hadde blitt sett på som litt svak, mens jeg nå fikk et inntrykk av at hadde funnet en ny rolle som ”den flinkeste” i klassen. Dette fremkom som en helt ny følelse for Mohammad, og han jobbet iherdig med skolearbeid hver dag. Alle var ikke like optimistiske som Mohammad, og Ali skildret et annet bilde av identitetsprosessen de enslige mindreårige asylsøkerne kan gå gjennom:

”Hodet vil tenke mye på kvelden. Det vil ikke jeg. Jeg vet ikke om hodet mitt vet hva jeg tenker. Jeg burde være glad for at jeg er i Norge, men om kvelden vil jeg hjem. Der er jeg noen, ikke asylsøker.”

Dette kan beskrives som akkulturativt stress og dreier seg om belastninger forbundet med tilpasning til en fremmed kultur og mulige endringer i identitet, verdier, atferd, kognisjoner, holdninger og følelser (Bragason, 2008). Like viktig som forvirringen knyttet til stedet man befinner seg på og det uforutsigbare i den nye hverdagen, vil spørsmål som ”hvem er jeg” tre frem i lyset. Dette kan føre til at avvergete impulser og ønsker blir vekket (Varvin, 2003). Dette kan være knyttet til følelser omkring tidligere traumer eller vanskeligheter i livet. Om disse traumene ikke tidligere er bearbeidet, kan de komme til overflaten under stress, og vil ofte fremtre i situasjoner der vedkommende føler seg krenket eller avvist (Barlindhaug, 2005). I en hektisk hverdag for de mottaksansatte er det lett å tenke seg til at det ikke alltid er verken tid eller rom for de lange samtalene eller samværet med trygge voksne. I samtaler med de ansatte på Solgata vektla de faktorer som underbemanning, språkvansker eller

mangel på utdanning som grunner til at de fryktet at flere av guttene kunne føle seg forbigått av dem.

8.1.3 “Jeg har satt på pause” – eksiltilværelsen

Asylmottaket er den enslige mindreåriges første møte med Norge. Mottaket har derfor en spesielt viktig oppgave når det gjelder å bidra til at de enslige mindreårige blir bedre rustet til å møte sin nye hverdag. På Solgata asylmottak etterstrebet de høy grad av normalitet av guttenes hverdag. Normalisering av den enslige mindreåriges hverdag handler om to ting. Både dreier det seg om å forsøke å skape en tilværelse som ligner mest mulig på den tilværelsen norske barn lever under, og samtidig regjerer et mål om å skape en tilværelse med struktur og innhold (Sivertsen, 2007). Mottakene skal blant annet bidra til at de enslige mindreårige på tross av mulige kulturforskjeller kan enes om felles normer og verdier. Dette vil ha betydning for en positiv individuell utvikling hos hver enkelt og for utviklingen av relasjoner til andre. På spørsmål om hvordan dette gjøres på Solgata uttrykte en av de mottaksansatte det på denne måten:

”Felles normer og verdier kan ikke bestemmes av politikere eller UDI. Det er noe som må tilpasses over tid. Her har vi møter for å prøve å lage en felles plattform. Vi prøver å lære gutta å samarbeide og å vise respekt... Men det går noen kuler varmt her innimellom, likevel. Derfor kjører vi knallhardt på regler og trekk i penger om de ikke følges. Det funker for de fleste.”

Dette viser den komplekse utfordringen som dette arbeidet bærer preg av. Man etterstreber dialog og samspill, men må ofte ta i bruk mer kortsiktige metoder for å få hverdagen til å fungere hensiktsmessig. Oppholdstiden i mottak vil for mange være preget av usikkerhet og nettopp en mangel på den ønskelige forutsigbarhet. Dette kan dreie seg om forhold som den enkelte har liten kontroll over selv. Derfor vil det være av spesielt stor betydning for den enkelte enslige mindreårige å bli møtt av engasjerte, tilgjengelige og tydelige voksne og derfor er trolig Solgatas strenge håndheving av regler så ikke så dumt. Det skaper en forutsigbarhet for guttene inntil

de gjennom samhandling og dialog har et klart inntrykk av hvordan normer og verdier fungerer i Norge. Dette kan danne et grunnlag som kan gi den enslige mindreårige en trygg omsorgssituasjon under oppholdet ved mottaket (Archambault og Berg, 2006).

I tidligere forskning oppsummeres det å være asylsøker som et liv i en slags liminal situasjon altså en litt udefinert mellomposisjon. Nesten samtlige av guttene på Solgata asylmottak kunne skildre et stort savn etter familie og nære venner fra hjemlandet. Noen av guttene uttrykte følelsen av ikke å ha noen i livet sitt, mens andre trakk frem positive ting som gjorde ventingen på søknadsavklaring bedre. Guttene lot til å ta i bruk ulike former for holdninger og tanker for å forholde seg til eksiltilværelsen. Mohammad beskrev fenomenet som er beskrevet i litteraturen som en liminal situasjon på denne måten:

”Jeg har satt på pause. Hver dag er å vente. Ikke vite hva som skjer, ikke i dag, kanskje ikke i morgen. Jeg vil spole fram, til å få positiv.”

Mohammad tydeliggjør her uvissheten av at guttene ikke vet hva morgendagen kan bringe. Han ønsker at tiden frem mot et positivt svar på asylsøknaden skal gå fort, slik at han kan forutse sin egen fremtid. For mange er tilværelsen preget av brudd med fortiden, en nåtid der venting er hovedaktiviteten og følgelig fører dette til en usikkerhet om hva framtiden vil bringe. Det vanlige livet som mange andre ungdommer opplever i Norge er ikke alltid gjeldende for de enslige mindreårige asylsøkerne. Det rutinemessige ved å stå opp om morgenen, gå på jobb eller skole, delta i fastsatte måltider og sovetider, er ofte dessverre fraværende for de fleste, og bidrar til å minske graden av en stabil og trygg omsorgsbasis (UDI, 2000). Dette var ikke tilfelle på Solgata asylmottak. Et utsagn fra Murat gir klare indikatorer på at de ansatte ved mottaket skaper trygge rammer for guttene:

”Jeg våknet...så var de i rommet mitt. Per kilte på foten og Tore sang så høyt og lyst. Veldig stygt, men gøy... Jeg våknet og måtte le. En dag hadde de kledd seg ut. De finner på nytt hver gang.”

Murat beskriver her hvordan noen av de ansatte gjorde sport i å vekke guttene på morsomme måter. Hver eneste dag blir alle guttene vekket av de mottaksansatte og hver og en av guttene blir på denne måten sett av en voksen. I tillegg skaper de ansatte glede og positiv spenning ved at de finner på kreative måter å vekke guttene på. Dette skaper en forutsigbarhet i rutinene samtidig som det skaper en positiv start for en ny dag.

8.2 Traumer og kriser i fortid og nåtid

Å få fullgod oversikt over andelen psykiske lidelser hos gruppen asylsøkere, ville kreve en omfattende undersøkelse av hver enkelte asylsøker. Dette er ikke blitt gjort i Norge og det finnes heller ingen eksempler fra utlandet på den type undersøkelser. Det er derimot gjort enkelte undersøkelser av avgrensede grupper innenfor asylsøkere som gruppe. Da dette er en stor helsemessig utfordring i det norske samfunnet i dag, har en fullstendig undersøkelse av asylsøkere i Norge blitt diskutert som en mulighet. Dette har blitt vurdert av norske helsemyndigheter i samarbeid med Nasjonalt kunnskapssenter for helsetjenesten. På tross av påtrykk fra flere instanser i forskningsmiljøet omkring asylsøkere og psykisk helse, er det ikke anbefalt norske myndigheter å gjennomføre en fullstendig screening på det nåværende tidspunkt. Begrunnelsene for dette er basert på både etiske og helsefaglige vurderinger (Berg og Sveaass m. fl., 2005). På tross av lite dokumentert kunnskap om forekomsten av psykiske problemer hos barn i asylmottak, sier både forskere og klinikere at disse barna har økt risiko for utvikling av emosjonelle eller psykiske vansker (Neumayer, Skreslett, Borchgrevink og Gravråkmo, 2006). Økt risiko betyr imidlertid ikke at alle blir syke, eller har behov for spesialisert behandling. Rundt en tredjedel av barn i risiko klarer seg likevel godt (Eide, 2000). De er imidlertid alle i en unormal, forvirrende og usikker situasjon.

8.2.1 “Før var det verre” - traumer og kriser som en del av livet

Når det gjelder barn som har vært utsatt for traumer, uttrykker psykolog Magne Raundalen generell bekymring for barna fordi de er individer i vekst og utvikling, men spesielt fordi barnas hjerner har fått en kraftig belastning (Raundalen, 2003). Dette kan i sin ytterste konsekvens føre til endringer i hjernen, eksempelvis at evnen til språk og tenkning blir påvirket. Det betyr at barn i mottak kan være utsatt for flere risikofaktorer samtidig (Killén, 2005). Murat på Solgata fortalte hva han tenkte på før han gikk til sengs om kvelden:

”Før var det verre. Da hadde jeg dårlig drømmer. Nå snakker jeg i søvne.”

Enkelte lidelser og diagnoser går igjen hyppigere enn andre blant asylsøkere. Ovitt, Larrison og Nackerud (2003) referert i Berg og Sveaass (2005) gir en oversikt over de diagnosene som er vanligst blant flyktninger. Disse diagnosene er gitt ut fra det diagnostiske systemet DSM-IV:

1. Posttraumatisk stresslidelse (PTSD)
2. Depressive lidelser
3. Angstlidelser
4. Somatiseringslidelser
5. Korte reaktive psykoser
6. Tilpasningsforstyrrelser

Disse diagnosene er ikke rangert etter hyppighet, men bør heller ses på som oversikt over mulige diagnoser man kan støte på i med psykisk syke asylsøkere. Ingen av guttene ved Solgata asylmottak hadde så vidt jeg fikk vite ikke fått påvist en diagnose, men svært få hadde også vært i kontakt med et psykiatrisk hjelpeapparat. Flere av guttene karakteriserte eget følelsesliv med diagnoserelaterte ord og uttrykk uten at dette ble forklart mer utfyllende. Ali meddelte følgende etter dårlige prestasjoner på fotballbanen:

”Alt er dritt. Det blir ikke bedre. Jeg vil være glad, men det blir kaos. Det blir stress og mer kaos og til slutt blir det mer stress. Da kan ingenting hjelpe. Det er ikke alltid sånn.”

Ut fra tidligere samtaler jeg hadde med Ali, har jeg grunn til å anta at han i det overstående ikke bare snakket opp fotballprestasjoner, men snarere om hvordan han oppfattet sin egen situasjon i mottaket. Jeg vil likevel understreke at dette er min tolkning av situasjonen og at jeg ikke fikk mulighet til å spørre han ut videre angående uttalelsen. I samtaler med de ansatte ved Solgata asylmottak uttrykte flere sin bekymring med tanke på manglende kompetanse med traumbearbeiding. De fortalte at det fantes et støtteapparat rundt dem som asylmottak, men at kontakt med psykologer, leger og lignende ofte tar for lang tid.

”Vi vet at mange sliter med mareritt, depresjon eller selvskading. De har en tung ryggsekk på når de kommer til Norge, og kanskje vil de bære på den ut livet. Det virker som at flere tross alt har blitt vant til det og at de klarer å fokusere på en følelse av frihet ved at de endelig har kommet vekk fra det traumatiske.”

Generelt kan man si at det blant de enslige mindreårige asylsøkerne finnes store variasjoner, og mange som har opplevd store belastninger klarer seg likevel bra. Videre er det viktig å påpeke at som flere av informantene beskrev i kapittelet ovenfor kan eksiltilværelsen i seg selv bidra til å gi økt stress og belastninger. Dette igjen kan i ytterste fall utløse eller forverre en psykisk lidelse. Ifølge Keilson & Sarpathie (1979, referert i Varvin, 2003), vil det spesielt for traumatiserte være ekstra belastende å måtte oppholde seg i en eksiltilværelse over lenger tid og disse tilleggsbelastningene kan igjen medføre tyngre psykiske lidelser. Den diagnostiske prosessen kan på grunn av manglende ressurser utebli, og de unge får begrensede muligheter til å lufte ut det som vanskelig for dem. De psykiske symptomene kan være vanskelig å forstå for guttene selv, og de psykiske smertene overføres ofte til fysiske symptomer. For å kompensere for manglende støtteapparat og kompetent personal for å takle guttenes traumer og kriser, fokuserte de fleste av mottaksarbeiderne på det de kunne hjelpe guttene med:

”De lever i et vakuum her og tiden går sakte. De venter, men vet ikke på hva. Alt dreier seg etter hvert om venting og da er det viktig at vi opprettholder rutine i hverdagen. Det er livsviktig med struktur og stabilitet og det er vår oppgave å hjelpe dem til å huske hvem de er midt oppi alt kaoset. Vi er blitt gode på å trøste etter hvert.”

Den manglende sosiale støtten mennesker i en sårbar situasjon er avhengig av, uteblir ofte for enslige mindreårige asylsøkere i mottak. De enslige mindreårige asylsøkerne er ofte vant til å tie om både smerte og sykdom, og er oppdratt til å mestre dette på egenhånd og det er derfor ikke sjelden at de unge blir sittende alene med begynnende psykiske problemer som får utvikle seg over tid (Sveaas og Hauff, 1997).

8.2.2 “Jeg vil ha fred” – reaksjoner på traumer og kriser

De komplekse reaksjoner i traumer og kriser oppstår særlig når de skjer i barndom og oppvekst og i ytterste fall kan slike traumer bidra til å undergrave ungdommens helhetlige utvikling og fungering. Denne svikten i utviklingen kan opptre på både somatisk, mentalt, sosialt og personlighetsmessig nivåer (Raundalen og Schultz, 2006). Reaksjoner på tidligere traumatiske hendelser er derfor en viktig faktor når vi skal forstå enslige mindreåriges psykososiale tilpasning. Ikke bare den mest sårbare gruppen av barn generelt, de er også den mest utsatte gruppen blant flyktingene. Alvorlige risikofaktorer de har vært utsatt for både forut for og under reisen kommer ofte i tillegg til tap av nære familiemedlemmer og en gradvis svekkelse av deres identitet. Forskning har vist at enslige mindreårige i betydelig større grad enn andre unge flyktinger har vært utsatt for ikke bare én, men mange alvorlige risikofaktorer (Oppedal, Seglem og Jensen, 2009). I en rapport utgitt ved Folkehelseinstituttet i 2009 presenteres funn av svært høye forekomster av depresjon og posttraumatisk stressplager blant de enslige mindreårige asylsøkerne. Erfaringene ungdommene hadde med seg ved ankomsten til Norge menes å kunne være en forklaring på de psykiske problemene ungdommene hadde. Dette gjelder både psykiske problemer som oppsto umiddelbart etter ankomst, og over tid. Mohammad fortalte seg uoppfordret om sin flukt til Norge. Hans ambivalente forhold til å snakke om det kontra å gjemme det vekk, kom tydelig frem:

”Jeg har sett og mye følt. Jeg vil ikke fortelle det, for da må jeg tenke på det. De drepte pappa. Mamma vet jeg ikke. Hun ba meg om å reise. Jeg dro fra henne.”

Psykiske lidelser som forblir ubearbeidet, kan vare lenge og bli kroniske og derfor vil det være svært viktig å la de enslige mindreårige asylsøkerne få hjelp med å bearbeide sine traumer (Raundalen og Schultz, 2006). For disse ungdommene er den nye hverdagen kompleks og traumer og kriser fra livet forut for, og underveis på flukten, vil ofte overlappes av de belastningene ungdommene er utsatt for i hverdagen her i Norge. Derfor vil en helhetlig fokusering og bearbeidelse av de enslige mindreårige asylsøkernes traumer og kriser stå sentralt. Dette kan minske risikoen for psykiske plager (Oppedal, Seglem og Jensen, 2009).

”Vi er de første de knytter bånd med og selv om jeg er verken psykolog eller lege, gjør jeg en fordømt viktig jobb. Vi er der for dem om de vil snakke om det som er vanskelig, men vi oppfordrer ikke til samtaler om traumer og kriser. Til det har vi ikke nok kompetanse. Det er vondt ikke å kunne gi nok hjelp.”

Det er både person- og situasjonsbetinget hvordan man reagerer på traumatiske kriser. Likevel finnes det likevel et typisk, fasepreget forløp og det er derfor vanlig å oppdele krisereaksjoner i faser. Disse fasene er en forenkling av hvordan mennesker har det, og er i følge kan gi en slags forenklet ramme til å forstå vanlige reaksjoner. Den første fasen, sjokkfasen, er ofte preget av sterke reaksjoner og kan vare fra få timer opp til et døgn. Hos den enslige mindreårige asylsøkeren vil denne fasen trolig være preget av en ambivalens. Guttene var på den ene siden lettet over å være i trygghet, mens det også regjerte en usikkerhet om blant annet hva som hadde skjedd med familie og venner. Kompleksiteten i Adils opplevelser og forventninger er tydelige. Han vekslet særlig i humøret og hans håp for fremtiden varierte fra dag til dag:

”Jeg håper jeg får ’positiv’ Da skal jeg få jobb og kone. Hvis jeg må tilbake kan jeg bare dø. Det er ikke noe liv. Bare her er livet...snart.”

(Med ’positiv’ mener han positivt svar på oppholdstillatelsen)

Neste fase kalles ofte reaksjonsfasen, og denne kjennetegnes av sterke negative følelser. Denne fasen kan i tillegg være preget av sterk psykisk smerte, og her kan psykiske problemer som angst eller depresjon oppstå. For den enslige mindreårige asylsøkeren kan dette innebære sorg over alt man har mistet, en sterk følelse av ensomhet eller en følelse av å miste sin egen identitet. Kanskje opplever de en følelse av at det ikke var så lett å få arbeid eller kontakt med nordmenn som man trodde og dette kan i ytterste fall føre til en sterk aggresjon over det nye samfunnet. Ifølge rapporten ”Psykisk helse hos flyktninger – vanlige reaksjoner og forebygging av psykiske problemer”, utgitt av UDI (u. å.) forblir en del flyktninger i denne tilstanden. Særlig kom dette tydeligere frem om det oppsto konflikter eller uenighet på Solgata. Ved et tre anledninger underveis i min observasjonsperiode utviklet det seg svært dårlig stemning på mottaket på grunn av verbale utbrudd fra enkelte av guttene. Der språket begrenset for tydeliggjøring og sinne tok overhånd, ble noen få av guttene utagerende og ødela møblement og gjenstander på Solgata. Personalet på asylmottaket var da raskt fremme for å skjerme de andre guttene og for å forsøke å roe gemyttene. Det var lite hensiktsmessig å snakke om konfliktområdet underveis i disse episodene. De ansatte satt seg ned med hver enkelt gutt i etterkant av slike episoder for å klargjøre hendelsesforløpet og for å få frem guttens syn på saken. De ansatte kunne fortelle om at det ofte var psykiske belastninger som kunne være utgangspunktet for slike episoder, men at utenforliggende ting kunne bidra til å utløse dette. I etterkant av en slik episode uttalte Haider:

”Jeg ønsker at alle gutter er snille. Ikke skriker og sånn. Jeg vil ha fred.”

Denne uttalelsen viser belastningene som guttenes hverdag bærer preg av. Ikke bare må de forholde seg til eventuelle egne traumer og vonde opplevelser. De bor mange gutter på Solgata, og alle bærer på hver sin historie og har hver sine individuelle måter å uttrykke disse på. Personalet ga også uttrykk for at det til tider var vanskelig å skjerme guttene fra hverandre om enkelte hadde det ekstra vanskelig. Særlig fordi guttene i utgangspunktet ønsker å hjelpe hverandre, innlemmer de hverandre i

konflikter eller vanskelige episoder. Dette kan selvfølgelig også sees på som en styrke i grad av at guttene har et godt fellesskap seg i mellom.

En tredje fase kalles ofte bearbeidingsfasen. Den enslige mindreårige veksler kanskje mellom sterke negative følelser og mer optimistiske følelser for fremtiden. Et håp om at hverdagen skal normaliseres kan oppstå, og det fokuseres på nye strategier for å mestre sitt nye liv. Dette kom gjerne frem gjennom aktiviteter som fikk guttene til å tenke mindre på kaoset i hverdagen, og var kanskje snarere et uttrykk for optimisme og glede i hverdagen, enn klare trekk fra bearbeidingsfasen. Jeg har ingen forutsetninger for å si om guttene gikk gjennom denne faseprosessen, men jeg erfarte i alle fall at fysiske aktiviteter eller kreative prosesser gjerne satt praten i gang om hvordan fremtiden kunne arte seg for guttene. Min tolkning av dette er at de følte seg som mer hele mennesker gjennom disse aktivitetsformene og at de fikk vist frem nye sider av seg selv ovenfor meg. Plutselig var det de enslige mindreårige asylsøkerne som kunne lære meg nye triks med ball eller som kunne vise frem tegninger med kreativ strek. Jeg beveget meg i områder som guttene følte at de hadde kontroll over og de inntok straks en veiledende rolle som de tydelig vokste på. Det kan synes som om dette lokket frem en fokusering på nye strategier for hverdagen til guttene. Mohammad insisterte på å lære meg nye fotballtriks, selv om han nok raskt innså at alt håp var ute for meg:

”Hahaha! Det er feil! Se, jeg kan vise. Jeg kan bli fotballtrener. Du må lære mye.”

Den siste fasen av krisereaksjonene kalles nyorienteringsfasen. Ideelt sett skal ikke lenger følelsene hindre den daglige fungeringen og den enslige mindreårige skal klare å integrere det gamle livet i sitt nye liv. En viktig prosess vil her være å integrere den traumatiske opplevelsen i en sammenheng som gir mening for barnet. På denne måten kan man gjenopprette opplevelsen av kontinuitet (Waaktaar og Christie, 2000). Likevel vil sorg og savn likevel ofte prege denne fasen (Snoek og Engedal, 2000). En del blir værende i fase to og tre, og utvikler etter hvert mer

kroniske psykiske eller fysiske lidelser. Ifølge Raundalen og Dyregrov (1991), er krig og politisk vold en kronisk påkjenning som utgjør en alvorlig risiko for utvikling av psykiske forstyrrelser hos de barna som opplever det. Det vil derfor være viktig å kjenne ytringsformene for typiske symptomer på sjokkreaksjoner hos barn. Dette var teoretisk kunnskap så godt som alle av de mottaksansatte innehadde.

8.2.3 “Ingen får se meg gråte” - riskikofaktorer

Enslige mindreårige asylsøkere utsettes for mange forskjellige former for risikofaktorer både før, underveis og etter flukten fra hjemlandet. Slike stressfaktorer kan bidra til å øke sjansene for å utvikle psykiske problemer som følge av traumene de har opplevd i livet sitt. Dette fører dessverre til at enslige mindreårige asylsøkere tilhører en høyrisikogruppe når en gitt rekke risikofaktorer inntreffer (Williams, 1990, referert i Sveaass og Hauff, 1997). Flere av guttene kunne fortelle om lange reiseruter fra hjemlandet og om kummerlig forhold underveis på reisen. Hassan forteller:

”Jeg reiste i nesten ti land før jeg kom til Norge. Den verste reisen en gutt kan ha. Ikke mat, tørst, sliten og trist. Ikke bra for noen gutter.”

Personalet på Solgata hadde også begrunnede bekymringer knyttet til forhold guttene kunne være utsatt for underveis i flukten:

”Vi vet at mange av guttene har hatt traumatiske opplevelser både før og underveis i flukten fra hjemlandet. Jeg føler litt at vi kommer til kort. Jeg skulle ønske jeg var psykolog. Språkbarrierer fører også til utfordringer, så det er ikke like lett å hjelpe alle guttene,”

Det å ha opplevd krig er i utgangspunktet ikke en isolert traumatisk enkelthendelse, som en ulykke eller katastrofe er. Krig innebærer ofte flere hendelser og det vil ofte føre til komplekse reaksjoner. Flere av guttene på Solgata kan ha opplevd eller vært vitne til traumatiske opplevelser som drap, vold og overgrep. Et ekstra belastende element blir tilført ved at mange også opplever at sosial støtte og andre vanlige beskyttende systemer ofte blir revet bort. Kanskje er det nettopp mamma, pappa eller søsken de har mistet i krigshendelser?

”Venner tenker på hverandre og hjelper hverandre. Her tenker alle på seg selv. Bare min bror vet om meg. Ingen får se meg gråte. Gud, bror og UDI kan hjelpe meg. Men ikke alt kan bli bra.”

I samtale omkring livet i mottak og hvilke nettverk Afir syntes han var en del av, kom han de overstående betraktningene. Fordi de enslige mindreårige ofte har opplevd ekstreme krenkelsers, vil nye, mindre krenkelsers oppleves urimelig sterkt. Det er lang ventetid på avgjørelse på asylsøknaden. Dette kan være svært belastende og for mange oppfattes dette svaret som forskjellen mellom liv og død. Denne belastningen blir av Afir beskrevet som at ingen kan hjelpe han slik at alt blir bra. Han trekker også frem en selvsentrert holdning blant noen av guttene. Dette er ikke et ukjent fenomen i flyktningarbeid, og guttene bærer på erfaringer som tilsier at det er den sterkeste rett til å overleve. Dette påvirker trolig denne tankegangen før vannskap og lojalitet er etablert. I påvente av avgjørelse på asylsøknaden blir mange av flyktningene gående uten arbeid eller utdanning. Dette fraværet av mangelfullt innhold i hverdagen kan føre til lediggang og opparbeidelse av frustrasjon og til dels aggresjon. En følelse av ikke å være til nytte oppleves av mange som svært belastende (Sveaass og Hauff, 1997).

8.3 Gode forhold for å komme styrket ut av asylmottaket

I arbeid med traumer og kriser kan det være vel så viktig å finne kunnskap om hva som gjør at mange enslige mindreårige asylsøkere på tross av alvorlige påkjenninger likevel mestrer livet sitt på en tilfredsstillende måte. Resultater fra tidligere forskning på dette område viser at det finnes beskyttelsesfaktorer ved de enslige mindreårige asylsøkerne som bidrar til resiliensutvikling (Borge, 2003). Risiko- og beskyttelsesfaktorer er ikke i seg selv motsetninger, men vekt på det ene framfor det andre aspektet ved den enslige mindreårige asylsøkers situasjon representerer forskjellige tolkninger av virkeligheten. Avhengig av hvilke faktorer det tas mest hensyn til i utarbeidelse av psykososiale tiltak, vil selve tiltakene kunne variere. Som fremtidig spesialpedagog vil jeg anta at min tilnærming til arbeid med enslige

mindreårige asylsøkere vil variere ut fra om jeg betrakter den enslige mindreårige asylsøkeren som en ”overlever” og ”stayer”, eller et ”offer” og en som er ”skadet”.

8.3.1 “Vi er sterkere enn de tror” – resiliens

Traumelitteraturen med sitt terapeutiske arbeid har vært preget av et patogenetisk perspektiv, der man har fokusert på hva som skaper sykdom. Mens resilienslitteraturen bidrar med relevante faktorer om salutogenese (Waaktaar og Christie, 2002). Selv om disse to forskningssynene stammer fra to ulike retninger, kan de likevel sees på i en sammenheng hvor man ser på hvordan man kan hjelpe enslige mindreårige asylsøkere. Der traumelitteraturen peker på tap av egenverd, selvrespekt og verdighet som en konsekvens av traumatisering, trekkes det frem opparbeidelse av en god selvfølelse som en relevant resiliensfaktor. Mange av guttene ved Solgata asylmottak beskrev sin egen indre styrke i positive ordlag. Noen beskrev seg selv som flinke eller gode hjelpere for andre, andre som psykisk sterke eller ekstra tøffe med tanke på deres erfaringer. Dette kunne umiddelbart kanskje oppfattes som fornektelse eller en mangel på selvinnsikt når flere av guttene tross alt har svært tunge historier i bagasjen. På en annen siden kan dette heller mulig oppfattes som at flere av guttene tross alt hadde en god selvfølelse. Muhammad beskrev en følelse av uovervinnelighet knyttet til hans reise til Norge:

”De kjenner oss ikke. De vet ingenting om meg. De kan ikke hjelpe. Gutter kan ikke reise alene i alle land hvis han ikke er tøff. Vi er sterkere enn de tror.”

Mohammad refererte til et spørsmål om hva han syntes om sitt inntrykk av Norge. På den ene siden beskriver utsagnet at han tror at ingen kan hjelpe han, mens han på den andre siden uttrykker at han ikke trenger hjelp. I det store og det hele kan traumelitteratur og resilienslitteratur synes som to sider av samme sak, men i det psykososiale arbeidet med guttene kan føre til to forskjellige tilnæringsmåter. Om man forsøker å trekke linjer mellom traumefaktorene på den ene siden, og resiliensfaktorer på den andre side, vil man se etter to forskjellige uttryksfaktorer. Gjennom traumelitteraturen vil man undersøke om guttene opplever en emosjonell

overveldelse, mens man med resiliensfaktorer vil kunne etterstrebe emosjonelt utløp, deling, affektregulering, symbolisering og kreativitet. Dette setter måten enkelte i hjelpeapparatet i dag forsøker å møte asylsøkere på, i et interessant lys. Hvor hensiktsmessig vil det være å forsøke å starte en helingsprosess med å fokusere på alt vedkommende *ikke* kan, og å spørre etter alt asylsøkeren *ikke* orker å snakke om? På spørsmål om hvilke tre ord som guttene selv syntes beskrev dem, svarte de fleste av guttene i positiv ordlyd. Ali uttalte:

”Jeg liker skolen, jeg er snill og jeg liker å tulle med folk.”

Afir karakteriserte seg selv som:

”Fotballspiller, bra gutt og morsom.”

Hassan pekte på ytre faktorer ved seg selv som kunne beskrive han:

”Jeg har de øya. Sånn som dere liker det. Jeg er best til å snakke norsk. Men ingen kan forstå meg. De bare maser om skole.”

Haider syntes det var vanskelig å beskrive seg selv med tre ord:

”Ikke ord kan si hvem jeg er. Du må kjenne meg. En gutt som er både glad og trist. Jeg har ingenting her jeg er nå. Jeg er ikke dårlig, ikke så bra. Men akkurat passe.”

Guttene beskrev her stort sett positive egenskaper ved selv, enten det dreide seg om indre egenskaper, kunnskap, interesser eller ytre faktorer som utseende og stil. Dette vitner om at de ansatte ved mottaket har klart å hjelpe guttene til å styrke positive sider ved dem selv. Dette var noe jeg tidlig erfarte i mitt opphold på Solgata, og det var fint å observere en hensiktsmessig fokusering på styrker i guttenes liv gjennom fysisk aktivitet og andre former for kreative uttrykk. Sammenbrudd i kognisjon, tap av mening og sammenbrudd i kognitive kategorier presenterer traumefaktorene på den ene siden, mens resilienslitteraturen på den andre siden peker på relevante faktorer som at man opplever verden som forståelig, håndterbar og meningsfull. Dette blir også omtalt som sense of coherence (Waaktaar og Christie, 2000). Der man i traumeperspektivet fokuserer på de relasjonelle forholdene som ensomhet og

tilbaketrekning, tap og brudd, rettes fokuset mot tilhørighet, fellesskap og nære relasjoner som relevante resiliensfaktorer. I ytterste fall kan det som et ledd av traumatiseringsprosessen oppleves et sammenbrudd i tidsopplevelsen og den traumatiserte kan oppleve en generell manglende kontinuitet. Resilienslitteraturen fokuserer imidlertid på en opplevelse av sammenheng og evne til planlegging, og at verden gjennom dette av den enkelte enslige mindreårige asylsøker kan oppleves som håndterbar. På bakgrunn av dette var jeg interessert i å finne ut hvordan Solgata asylmottak la til rette for aktiviteter som kunne virke positivt inn på guttenes søken etter mening i tilværelsen. I en vanskelig livssituasjon, isolert fra familie og venner som kan gi råd og med lite å ta seg til på dagtid, har bekymringer for guttenes eget liv, gode vilkår.

8.3.2 "Ingen kan vinne over meg" - mestring

Det å kunne mestre i betydningen av å mestre en ferdighet eller sosiale situasjoner, har vist seg å ha stor betydning for å kunne utvikle resiliens. Mestring beskriver hvordan man håndterer forskjellige utfordringer i livet, men det handler mer om å føle kontroll og kompetanse enn å prestere. Jeg vil her ta utgangspunkt i følgende definisjon: "Mestring dreier seg i stor grad om opplevelse av å ha krefter til å møte utfordringer, og følelse av å ha kontroll over eget liv" (Herheim og Langholm, 2006:273-274). Det som gjør teorier om mestring innenfor resilienstenkningen annerledes enn det klassiske forebyggingsperspektivet, er at de ikke retter oppmerksomheten mot sykdom, men mot helse. Mestringsteorier er opptatt av hva som skaper salutogenese, beskyttelsesfaktorer og resiliens (Snoek og Engedal, 2000). Det er sentralt å se på hvilke faktorer som gjøre mennesket bedre skikket til å møte de følelsesmessige utfordringer i livet sitt. Mestringsbegrepet bygger på kunnskapen om emosjonell tilknytning og selve tilknytningens betydning for senere mestring. I denne prosessen er det av stor betydning i hvilken grad man klarer å skape en indre opplevelse av sammenheng eller kontinuitet ved det oppståtte problemet. Et godt utviklet og lett tilgjengelig helsetilbud knyttet til det enkelte mottak, i kommunen og i 2.linjetjenestene er viktig for å skape trygghet og redusere engstelse. Dette har vist

seg å ha en gunstig effekt for å forebygge psykiske lidelser hos enslige mindreårige asylsøkere (Berg et al., 2005). Solgata asylmottak hadde etablert et samarbeid med helsesøsteren i kommunen. Hun kom til mottaket i gjennomsnitt en gang hver tiende dag, og hennes besøk var sårt etterlengtet av både mottaksansatte og guttene i mottaket. Hun var en godt likt dame blant guttene og bidro til at de kunne se frem til samtaler med henne. Det var nok likevel ønskelig med mer tid med helsesøsteren i mottaket fra både beboere og ansatte. Ved å ta inn over seg den resiliensbaserte tilnærmingen i arbeide med disse barna, vil det kanskje inspirere til å kunne gi hjelp på en ny og mer hensiktsmessig måte. Særlig vil dette være aktuelt da det i de fleste asylmottak og omsorgssenter er mangel på nettopp autoriserte psykologer eller terapeuter. De enslige mindreårige asylsøkerne får kanskje ikke alltid få den hjelpen de er i behov av fra psykologer eller terapeuter. Ali forteller om helsesøsteren på Solgata asylmottak. Med ”andre” refererer han til de ansatte på mottaket og med uttrykket ”positivt” menes positivt svar på asylsøknaden.

”Hun hjelper alle gutter. Vi vet at hun kommer til oss. Hvis jeg har vondt kan hun hjelpe. Alt kan ikke bli bra, men alle gutter blir glade når hun kommer. Andre gjør meg glad på mottak og jeg kan drømme om positivt.”

Denne uttalelsen fra Ali kan kategoriseres med begrepet ”sense of coherence”, og knytter seg til det å kunne forstå situasjonen, ha tro på at man kan finne frem til en bedre løsning og det å finne en god mening i selve forsøket (Borge, 2000). Ved å ta utgangspunkt i disse faktorene bør man kunne danne et godt grunnlag til å se på hvilken måte man kan hjelpe de enslige mindreårige til å komme styrket ut av de traumatiske opplevelsene i livet.

8.3.3 ”Alle her er mine brødre” - fellesskap

Et fellesskap ivaretar tre grunnleggende menneskelige behov. Det ivaretar en emosjonell utveksling og deling, mulighet for å få bekreftet sin identitet og følelsen av å tilhøre en gruppe. Gjennom sosial støtte kan de psykiske belastningene i livet begrenses og det på bakgrunn av dette at det igangsettes nødsarbeid etter katastrofer i grupper for at de berørte kan gi og motta emosjonell støtte (Waaktaar og Christie,

2000). Dette vil i beste fall øke forståelsen for hva den traumatiske opplevelsen besto av og øke forståelse for det inntrufne. Den enslige mindreårige asylsøkeren kan gjennom fellesskapet reetablere stabilitet og sikkerhet i livet og gjennom dette øke identitetsbekreftelsen i eget liv (Dyregrov, 1998). Gjennom lek og samvær med andre unge kan de enslige mindreårige asylsøkerne lære og teste ut forskjellige kommunikasjonsformer og fremme svar om hvem det er om hvordan omverdenen responderer. Sammen med noen av guttene tegnet vi nettverkskart. Både guttene som fysisk tegnet et nettverkskart og de som i samtaler refererte til mennesker i nettverket deres, trakk frem i gjennomsnitt fem-seks mennesker som en del av livet sitt. Flere trakk frem foreldre og søsken som viktige i livet sitt og det var vondt å ta inn over seg hvor mye savnet etter dem preget flere av guttene. I samtale om hvem de hadde av nære mennesker i hverdagen sin, ga de fleste uttrykk for at ingen av de opprinnelige menneskene i nettverkskartet lenger var en del av livet til deres. Ved videre refleksjon og ettertanke, trakk de fleste av guttene frem nye personer som var viktig for dem, mens en av guttene kun bekreftet at ingen av menneskene som betydde noe for han var til stede i livet hans i mottaket. Afir forklarte:

”Min bror og mine tre venner var alt for meg. Nå er de ikke her og jeg har ingen... De betyr mye for meg nå. De støtter meg og gir meg hjelp. Min romkamerat på Solgata kan også hjelpe meg. Men jeg må ofte vente. Ingen er bare for meg.”

Afir beskriver en følelse av at hans opprinnelige nettverk ikke lenger er en del av hverdagen hans, men at han har klart å finne noen erstatninger. Afir gir uttrykk for at disse erstatningene ikke er fullgode, men at de likevel gjør hverdagen hans enklere. Afir trekker også frem et aspekt flere av guttene var opptatt av; det faktum at de ansatte tid måtte deles på mange. Det virket som om det var vanskelig for guttene å forholde seg til at personalet på Solgata måtte prioritere guttene likt. Særlig var enkelte av personalet mer populære enn andre og guttene ønsket ekstra oppmerksomhet fra disse.

Haider var opptatt av fellesskapet på mottaket. Han hadde mange venner blant de andre guttene og ble nok litt ekstra godt ivaretatt av de eldre guttene. Dette uttrykte han takknemlighet for:

”Alle her er mine brødre. Alle gutter passer på.”

Nettopp fordi disse guttene er *enslige* mindreårige asylsøkere, vil fellesskapsfaktoren være ekstra viktig. De kommer til et fremmed land uten foreldre og har i utgangspunktet ingen å støtte seg til. En etablering av et fellesskap hvor guttene kan føle denne tilhørighet og trygghet som Haider refererer til blir derfor ekstra verdifull.

8.4 Betydningen av de ansatte i asylmottaket

8.4.1 ”De er litt strenge” - kontinuitet

Ifølge Waaktaar og Christie (2000) er mangelen på indre kontinuitet innenfor traumeforskningen knyttet til forståelsen at den traumatiske opplevelsen ofte er uforståelig. Opplevelsen av meningsløsheten er så stor at bevisstheten ikke klarer å bearbeide den som en hel opplevelse og mangel på kontinuitet vil oppstå i den enslige mindreåriges liv. Selve traumat kan i verste fall fragmenteres og deles opp i mindre sansemessige inntrykk for at den unge kan ta det innover seg. Disse sanseintrykkene vil ikke alltid være like enkle å forstå og mangelen på en forståelse av kontinuiteten kan føre til at traumat blir stående som noe uintegreert i den unges liv. Flere av de ansatte trakk frem kombinasjonen av deres rolle som venn og profesjonell ansatt. Disse ansatte kan få andre relasjoner til ungdommene enn det ansatte ved andre institusjoner kan få. Likhetstrekket ved guttene på Solgata asylmottak er at de bor alene, uten foreldre eller foresatte som en del av livet sitt. Det hviler derfor trolig en forventning til de ansatte om å være noe mer enn en miljøarbeider. En av de ansatte problematiserer det på følgende vis:

”Jeg håper jeg er en rollemodell for dem og at de kan tenke tilbake senere i livet, at aha, det lærte jeg på Solgata. Vi må jo lage et visst inntrykk hos gutta

og jeg håper de skjønner at vi prøver å vise vei. Kanskje de skjønner det senere i livet, for jeg tror ikke alle skjønner det nå. Vi er her for å trøste, stille opp, være rollemodeller og vi bygger dem opp så de kan leve selvstendig i Norge. Gutta sier at vi damene på mottaket er 'family', og det merkes at de savner nærhet."

Enslige mindreårige asylsøkere har ofte opplevd mange brudd i den ytre strukturen av livet. Disse bruddene vil bare forsterke det kaotiske og fragmenterte indre følelseslivet og en frykt for mistillit og svik kan oppstå. Avslutningsvis kan det være sentralt å trekke frem at det ikke er sikkert at guttene fra hjemlandet er vant til systemer som det opereres med i Norge. I mange samfunn tar man opp vanskelige ting og problemer man måtte ha i livet med nær familie, og ikke såkalte "upersonlige hjelpere" (Neumayer, Skreslett, Borchgrevink og Gravråkmo, 2006) som guttene møter i asylmottaket. Det kan derfor være ekstra vanskelig og kanskje også ydmykende å skulle åpne seg for en som for dem oppleves som fremmed. Det vil derfor være viktig med en *ytre* stabilitet og kontinuitet for å fremme den unges *indre* stabilitet og kontinuitet. Haider ga uttrykk for at han syntes de ansatte ved Solgata hadde mange regler og at han av og til ble litt lei. Dette kan imidlertid i et faglig perspektiv sees på som noe positivt og som noe som leder til kontinuitet og ytre struktur for guttene i mottaket:

"Vi har mange regler på mottak. De kjefter når vi spiller fotball inne. Vi gjør det når de har møte. Ser de den, tar de ballen. De er litt strenge."

Det kan se ut som om det legges vekt på forhold som stabilitet av mennesker rundt guttene på Solgata og ut fra observasjoner jeg gjorde, la de ansatte til rette for tid til samtaler eller aktiviteter. Waaktaar og Christie (2000) stiller krav om lang varighet på de resiliensbaserte intervensjonene for at dette skal fungere optimalt. Det er ifølge Dahl, Sveaass og Varvin (2006) hensiktsmessig i alle mottak å danne grupper med trygghet, egenomsorg og spontanitetstrening som målsetting.

8.4.2 "Fotball, ski og musikk" - kreativitet

Traumeforskningen viser at evnen til å uttrykke seg kreativt gjennom lek, samvær eller gjennom kunst kan forsvinne når et barn opplever en traumatisk opplevelse. Traumatiserte barns lek kan etter hvert bli stereotyp og dette kan føre til at barnet ubevisst fremkaller og repeterer traumet (Waaktaar og Christie, 2000). I verste fall kan leken forsvinne helt fra barnets hverdag fordi de overveldes av bilder og sanseinntrykk fra det traumatiske. Dette skjer samtidig med at evnen til å uttrykke seg verbalt blir redusert og dette begrenser for muligheten til å bearbeide traumet. Det kreative må ikke nødvendigvis uttrykkes verbalt eller kunstnerisk. Den enslige mindreårige kan benytte seg av kreative strategier i tenkesett og bearbeiding av indre uro. Evnen til å kunne løse indre konflikter på en kreativ måte vil virke resiliensbyggende over tid. På konkret spørsmål om hva som hjelper Murat når han er trist, svarer han:

"Musikk. Leser. Eller jeg tuller og er med venner."

På Solgata asylmottak var tanken om kreative aktiviteter høyt prioritert. De ansatte deltok sammen med guttene på fotball- og volleyballtreninger, matlagingskurs, fotokurs, hobbyaktiviteter, skiturer og andre former for kreativ aktivitet. Disse aktivitetene var noe alle guttene på Solgata asylmottak så frem til i løpet av uken og uttrykte stor glede om. Jeg deltok underveis i oppholdet på Solgata asylmottak på flere av aktivitetene. Her gjorde jeg meg noen nyttige betraktninger. Det kunne synes som om disse aktivitetene virket dempende på guttenes frustrasjonsnivå og at det så ut til at de fikk åpnet følelsesventilen gjennom fysisk eller kreativ aktivitet. Guttene var aktive ungdommer og ikke sjelden gikk det en kule varmt for seg på de sportslige aktivitetene. Dette bidro slik jeg oppfattet det til at guttene beveget seg i en positiv retning, med tanke på deres psykososiale hverdag i mottaket.

8.5 Veien videre

Guttene på Solgata asylmottak utstrålte i det store og hele en enorm optimisme. Drømmer og visjoner om hvordan framtiden skulle se ut, tok størst plass i samtalen jeg hadde med dem. Disse guttene har klare mål for fremtiden og ofte er familiegjenforening knyttet opp mot disse målene.

8.5.1 “Jeg har en annen drøm” – fremtiden

Guttene drømmer om normale liv med trygge rammer og en klar struktur. Murat beskriver sine håp for fremtiden på denne måten:

”Jeg drømmer om et normalt liv. Jeg vil ha en god jobb, ingeniør eller militær. Kanskje har jeg en kjæreste eller kone. Alle gutter trenger familie. Når jeg tenker på livet mitt, føler jeg meg bra.”

Fremtidsdrømmene knyttet seg for de fleste av guttene til menneskelige relasjoner som kjæreste, kone eller barn. På en aktivitetsdag som ble arrangert av Solgata asylmottak for å la innbyggerne i kommunen bli bedre kjent med, hadde Afir skrevet ned noen av sine tanker for å formidle dem til de besøkende:

”Jeg har andre drømmer. Jeg vet. Og jeg liker det.”

På bakgrunn av flere samtaler med Afir, samt en fin tegning, vet jeg hva disse drømmene handler om. Det er drømmer om et rødt hus. Utenfor huset skal Afir stå sammen med en liten hund. Ved siden av seg har han en jente med lang, mørkt hår.

9. Konklusjoner og fremtidsperspektiver

I denne masteroppgaven har jeg tatt for meg følgende problemstilling:

”Hvordan opplever enslige mindreårige asylsøkere hverdagen på asylmottak i Norge?”

Jeg var interessert i å finne ut mer om disse barnas livsverden og gjennom dette hva de var opptatt av, deres historie, hvilke problemer de eventuelt hadde og hvilke tanker de hadde om fremtiden. Oppsummert kan svaret på denne problemstillingen sees på gjennom fem prosessorienterte temaer. Disse faktorene er utarbeidet på bakgrunn av teori og drøfting av denne opp mot mitt datamateriale. Gjennom analyseprosesser i arbeidet med datamaterialet pekte disse temaene seg ut for å romme de faktorene som beskriver de enslige mindreårige asylsøkernes opplevelse av sin egen hverdag i asylmottak i Norge:

- En pausetilværelse
- Ambivalens knyttet til traumeeksistens i hverdagen
- Vinnerinstinkt i fellesskap
- Den trygge voksne
- En annen drøm om fremtiden

Informantene trekker fram at asylmottaket er et midlertidig bosted og at flere gir uttrykk for å ha satt livet litt på pause. Det å ha livet på vent fremkommer som en belastning for de fleste. Videre fokuseres det på at dette livet tross alt er bedre enn de kunne hatt i hjemlandet, og det uttrykkes gjennom at traumer hører fortiden til. Samtidig kommer det frem at informantene berøres av traumatiske hendelser fra fortiden, selv om de ønsker å formidle noe annet. Som et tredje forhold er alle

ungdommene i asylmottaket opptatt av å formidle at ingenting i livet er så ille at man ikke kommer seg gjennom det og at informantene står sammen om å ha det vanskelig. Som et siste punkt trekker samtlige av de enslige mindreårige asylsøkerne frem betydningen av de ansatte i mottaket og hvilken rolle de spiller i livene deres. Et overhengende fokus blant informantene er i tillegg klare drømmer for fremtiden. Drømmene inneholder verken betraktninger om kjendisstatus eller millioninntekter, men et håp om familie, jobb og kjærlighet – snart begynner deres virkelige liv!

Nå er snart siste punktum satt i denne oppgaven. Det har vært en spennende reise og jeg har vært heldig som har fått lov til å ta del i hverdagen på Solgata asylmottak. Med tanke på min fremtidige yrkesutøvelse, tar jeg med meg konkrete erfaringer inn i arbeidet. Jeg har tatt inn over meg resiliensbegrepet og ser på dette som en berikelse av teorien slik jeg kjente den fra tidligere. Jeg tar også med meg tanker om viktigheten av kontinuitet i arbeidet med enslige mindreårige asylsøkere. I arbeid med enslige mindreårige asylsøkere har jeg erfart at man bør unngå at de blir gående alene med traumatiske erfaringer. Selv om guttene ved Solgata brukte hverandre til å dele lignende opplevelser, trenger ikke det å bety at de snakket inngående om hvordan de har det. Som regel må det en ytre styring og organisering til, for eksempel i form av gruppesamtaler. Enslige mindreårige asylsøkere er ofte svært sårbare, og det trengs kompetente fagfolk som kan gi hjelp til å dele tankene og reaksjonene sine med hverandre. Jeg har gjennom guttenes historier tatt inn over meg at ventetiden i asylmottak i Norge oppleves som lang, men jeg har også erfart at denne tiden kan brukes til kreative og identitetsskapende aktiviteter. Dette vil over tid føre til mestring og gode opplevelser for de enslige mindreårige asylsøkerne.

10. Kildeliste

Archambault, J., og Berg, B. (2006). *Et liv i Norge. Evaluering av erfaringer fra to bofellesskap for enslige mindreårige flyktninger*. SINTEF rapport, teknologi og samfunn: Trondheim.

Barlindhaug, A. (2005). *Det betydelige og det ubetydelige. Etnografi fra et asylmottak for enslige mindreårige asylsøkere*. Akademisk avhandling. Universitetet i Oslo: Oslo.

Befring, E. (2002). *Forskningsmetode med etikk og statistikk*. Oslo: Det Norske Samlaget.

Berg, B. (2006). *Jeg glemmer å være trist. Evaluering av et gruppebehandlingsprosjekt for barn og foreldre i mottak*. SINTEF rapport, teknologi og samfunn: Trondheim.

Berg, B., og Lauritsen, K. (2009). *Eksil og livsløp*. Oslo: Universitetsforlaget.

Berg, B., Lauritsen, K., Meyer, M., A., Neymayer, S., M., Tingvold, L., & Sveaas, N. (2005). *"Det hainnle om å leve". Tiltak for å bedre psykisk helse for beboere i asylmottak*. SINTEF rapport. Trondheim: Tapir Uttrykk.

Berg, B., og Lauritsen, K. (1999). *Mellom håp og lengsel. Å leve i asylmottak*. SINTEF rapport. Trondheim: Grytting AS.

Borchgrevink, M., C., Gravråkmo, S., Neumayer, S., M., & Skreslett, A., m.fl. (2006) *Psykososialt arbeid med flyktningbarn. –Introduksjon og fagveileder*. Oslo: NKVTS.

Borge, A. I. H. (2003). *Resiliens. Risiko og sunn utvikling*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.

-
- Bragason, H. (2008). *Etter flukten. En kvalitativ studie av hvordan enslige mindreårige asylsøkerjenter mestrer hverdagen sin i Norge*. Akademisk avhandling, Universitetet i Oslo: Oslo.
- Brekke, J. P., Five, M., Aarset, K. A., & Lidén, H. (2010). *Innvandring og flukt til Norge. En kunnskapsgjennomgang 1990-2009*. Oslo: Institutt for samfunnsforskning/Universitetet i Oslo.
- Carli, A., (red.) (1996). *Flyktningebarn og familier*. Oslo: Psykososialt Senter for Flyktninger.
- Christoffersen, M. (2007) *But if you tell somebody, the hurt disappears- a qualitative study of how unaccompanied refugee minors cope with their problems during adaptation in Norway*. Akademisk avhandling, Universitetet i Oslo: Oslo.
- Dahl, S., Sveaass, N., & Varvin, S. (2006). *Psykiatrisk og psykososialt arbeid med flyktninger – veileder*. Oslo: NKVTS
- Dalen, M. (2004). *Intervju som forskningsmetode. –En kvalitativ tilnærming*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Dyregrov, A. (1998). *Barn og traumer. – En håndbok for foreldre og hjelpere*. Oslo: Fagbokforlaget.
- Egge, M., og Jackbo, A. (2001). *Forlatt eller ivaretatt. En beretning om enslige mindreårige asylsøkere i tekst og bilder*. Oslo: Forskningsstiftelsen Fafo.
- Eide, K. (2000). *Barn i bevegelse. Om oppvekst og levekår for enslige mindreårige flyktninger*. Telemark: Høgskolen i Telemark.
- Eide, K., Qureshi, N., Rugkåsa, M., og Vike, H., (red.) (2009). *Over profesjonelle barrierer. Et minoritetsperspektiv i psykososialt arbeid med barn og unge*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.

- Ekeland, T. J., Iversen, O., Nordhelle, G., og Ohnstad, A. (2004). *Psykologi for sosial- og helsefag*. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag.
- Engebrigtsen, A., og Fuglerud, Ø. (2007). *Ungdom i flyktningfamilier. Familie og vennskap – trygghet og frihet?* Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring. NOVA Rapport.
- Engebrigtsen, A. (2002). *Forlatte barn, ankerbarn, betrodde barn...Et transnasjonalt perspektiv på enslige mindreårige asylsøkere*. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring. NOVA Rapport.
- Eriksen, T. H., og Sørheim, T. A. (2006). *Kulturforskjeller i praksis. Perspektiver på det flerkulturelle Norge*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Everett, E., L., & Furseth, I. (2004). *Masteroppgaven. Hvordan begynne - og fullføre*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Gamst, K., T., & Langballe, K. (2004). *Barn som vitner. En empirisk og teoretisk studie av kommunikasjon mellom avhører og barn i dommeravhør. Utvikling av en avhørsmetodisk tilnærming*. Akademisk avhandling, Universitetet i Oslo, Oslo.
- Godøy, J. (2009). *Forberedelse til å takle hverdagen? –kontekstuell lærling og studentaktive arbeidsformer som bidrag til utvikling av læreres relasjonelle og sosiale kompetanse*. Akademisk avhandling, Universitet i Oslo: Oslo.
- Guvå, G., & Hylander, I. (2005). *Grounded theory. Et teorigenererende forskningsperspektiv*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Herheim, Å., og Langholm, K. (2006). *Psykisk helsearbeid – teorier og arbeidsmåter*. Oslo: N. W. Damm & Sønn AS.
- Hauff, E., & Sveaass, N. (1997). *Flukt og fremtid. Psykososialt arbeid og terapi med flyktninger*. Oslo: Ad Notam Gyldendal A/S.

-
- Jakobsen, M., Johansen, L. E. E., Skogøy, E., & Sveaass, N. (2007). *Psykisk helse i mottak: Utprøving av instrumenter for kartlegging av psykisk helse hos nyankomne asylsøkere*. Oslo: NKVTS.
- Justis- og politidepartementet (u. å.) *Enslige mindreårige asylsøkere*. Hentet 14. desember 2009 fra regjeringen http://www.regjeringen.no/nb/dep/jd/tema/innvandringspolitikk/asyl-og-flyktningpolitikk/einslege_mindrearige_asylsokjarar.html?id=85870
- Killen, K. (1991). *Sveket. Omsorgssvikt er alles ansvar*. Oslo: Kommuneforlaget AS.
- Kommunal- og regionaldepartementet (2005). Anbefalinger fra en interdepartemental arbeidsgruppe: *Psykisk helse for barn i asylmottak*.
- Kvale, S. (1997). *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Lauritsen, K., og Berg, B. (1998). *Mellom håp og lengsel. Å leve i asylmottak*. Trondheim: SINTEF Teknologiledelse IFIM.
- Lauritsen, K., og Berg, B. (2002). *Enslige flyktninger – kollektive utfordringer. Kommunens arbeid med enslige mindreårige flyktninger*. Trondheim: SINTEF Teknologiledelse IFIM.
- NESH (red.) (1999). *Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, jus og humaniora*. Oslo: Den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsfag og humaniora.
- Norsk Mottaksdrift. (u. å.) *Hva er et asylmottak*. Hentet 16. september 2009 fra Norsk Mottaksdrift <http://www.mottaksdrift.no/asylmottak.html>
- Raundalen, M., og Schultz, J. H. (2006) *Krisepedagogikk*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Raundalen, M. og Dyregrov, A. (1991). *War experience and psychological impact of children*. Bergen: Sigma Forlag.

- Redd Barna, (2006). *Først og fremst barn. Overføring av omsorgsansvaret for enslige, mindreårige asylsøkere til barnevernet*. Oslo: Non-governmental organisations utredninger.
- Redd Barna og NOAS. Rapport. (2006). *Mamma vet hvor gammel jeg er. En kartlegging av aldersvurderingen av enslige mindreårige asylsøkere*. Oslo: Redd Barna og NOAS.
- Seeberg, M. L. (2009). *Små barn hverdager i asylmottak*. Rapport 2009: 14. Oslo: NOVA
- Sivertsen, H. B. (2007). *Barn i asylmottak. En kvalitativ studie*. Akademisk avhandling, Universitet i Tromsø, Tromsø.
- Skytte, M. (2001). *Etniske minoritetsfamilier og sosialt arbeid*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Snoek, J. E., og Engedal, K. (2000). *Psykatri. Kunnskap - forståelse –utfordringer*. Trondheim: Akribe forlag.
- Statistisk sentralbyrå (2010) *Innvandrere og innvandring*. Hentet 20. 02.2010 fra SSB <http://www.ssb.no/innvandring/>
- Strauss, A. og Corbin, J. (1998). *Basic of Qualitative Research. Grounded theory - procedures and technique*. London: Sage Publications.
- Sveaass, N., og Hauff, E. (red.) (1997). *Flukt og fremtid. Psykososialt arbeid og terapi med flyktninger*. Oslo: Ad Notam Gyldendal.
- Terr, L (1994). *Unchanged memories. True stories of traumatic memories, lost and found*. N.Y: Basic Books.
- UDI, (2000, november). *Faglige retningslinjer for arbeidet med enslige mindreårige asylsøkere i statlig mottak*. Hentet 11. Februar 2009, fra UDI

[http://www.udi.no/upload/MottaksDrift/faglige_retningslinjer_for_arbeidet_m
ed_enslige_mindrearige.pdf](http://www.udi.no/upload/MottaksDrift/faglige_retningslinjer_for_arbeidet_med_enslige_mindrearige.pdf)

UDI, (2003) *Psykisk helse hos flyktninger – vanlige reaksjoner og forebygging av psykiske problemer*. Temahefte: 17. Oslo: UDI.

UDI. (u. å.) *Asylsøknader enslige mindreårige asylsøkere 2009*. Hentet 20. Mai 2010 fra UDI [http://www.udi.no/Oversiktsider/Statistikk-og-analyse/Statistikk-/
/Asyl/Enslige-mindrearige-asylsokere/Asylsoknader-enslige-mindrearige-
asylsokere-2009/](http://www.udi.no/Oversiktsider/Statistikk-og-analyse/Statistikk-/Asyl/Enslige-mindrearige-asylsokere/Asylsoknader-enslige-mindrearige-asylsokere-2009/)

UDI. (2003, 01. september). *Enslige mindreårige asylsøkere*. Hentet 12. mai 2010, fra UDI [http://www.udi.no/Sentrale-tema/beskyttelse/Asylsokere-og-
flyktninger/Enslige-mindrearige-asylsokere/](http://www.udi.no/Sentrale-tema/beskyttelse/Asylsokere-og-flyktninger/Enslige-mindrearige-asylsokere/)

UDI. (2003, 01. september) *Saksgangen i asylsaker*. Hentet 06. Oktober 2008, fra UDI <http://www.udi.no/upload/info/asyl.pdf>

Ungkulturrapp, (2008). *Når hverdagen normaliseres: psykisk helse og sosiale relasjoner blant unge flyktninger som kom til Norge uten foreldrene sine*. Rapport 2008: 1. Oslo: Nasjonalt folkehelseinstitutt.

Ungkulturrapp, (2008). *Psykososial tilpasning og psykiske problemer blant barn i innvandrerfamilier*. Rapport 2008: 14. Oslo: Nasjonalt folkehelseinstitutt.

Ungkulturrapp, (2009). *Avhengig og selvstendig. Enslige mindreårige asylsøkeres stemme i tall og tale*. Rapport 2009: 11. Oslo: Nasjonalt folkehelseinstitutt.

Utsigt, S. (1996). *Vi bor egentlig ikke her...: flyktningers identitet - kontinuitet eller endring*. Akademisk avhandling, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, Trondheim.

Veer, G., van der (1994). *Rådgivning og terapi med flyktninger. Psykologiske problemer hos ofre for krig, tortur og undertrykkelse*. Oslo: Ad Notam Gyldendal

Varvin, S. (2003). *Flukt og eksil. Traume, identitet og mestring*. Oslo: Universitetsforlaget.

Tetzchner, S., von (2001). *Utviklingspsykologi. Barne- og ungdomsalderen*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.

Waaktaar, T., og Christie, H. J. (2008). *Styrk sterke sider. Håndbok i resiliencegrupper for barn med psykososiale belastninger*. Oslo: Kommuneforlaget.

Vedlegg

Vedlegg 1

Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS
NORWEGIAN SOCIAL SCIENCE DATA SERVICES

Harald Hårfagres gate 29
N-5007 Bergen
Norway
Tel: +47-55 58 21 17
Fax: +47-55 58 96 50
nsd@nsd.uib.no
www.nsd.uib.no
Org.nr. 985 321 884

Kari Trøften Gamst
Institutt for spesialpedagogikk
Universitetet i Oslo
Postboks 1140 Blindern
0318 OSLO

Vår dato: 28.05.2009

Vår ref: 20692 / 2 / SOJ

Deres dato:

Deres ref:

TILRÅDING AV BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 09.12.2008. Meldingen gjelder prosjektet:

20692
Behandlingsansvarlig
Daglig ansvarlig
Student

Barn i asylsaker. En studie av enslige mindreårige asylsøkeres opplevelser av å leve i Norge
Universitetet i Oslo, ved institusjonens øverste leder
Kari Trøften Gamst
Marthe Fløter Kjærnsrød

Personvernombudet har vurdert prosjektet, og finner at behandlingen av personopplysninger vil være regulert av § 7-27 i personopplysningsforskriften. Personvernombudet tilrår at prosjektet gjennomføres.

Personvernombudets tilråding forutsetter at prosjektet gjennomføres i tråd med opplysningene gitt i meldeskjemaet, korrespondanse med ombudet, eventuelle kommentarer samt personopplysningsloven/-helseregisterloven med forskrifter. Behandlingen av personopplysninger kan settes i gang.

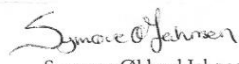
Det gjøres oppmerksom på at det skal gis ny melding dersom behandlingen endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for personvernombudets vurdering. Endringsmeldinger gis via et eget skjema, http://www.nsd.uib.no/personvern/forsk_stud/skjema.html. Det skal også gis melding etter tre år dersom prosjektet fortsatt pågår. Meldinger skal skje skriftlig til ombudet.

Personvernombudet har lagt ut opplysninger om prosjektet i en offentlig database, <http://www.nsd.uib.no/personvern/prosjektoversikt.jsp>.

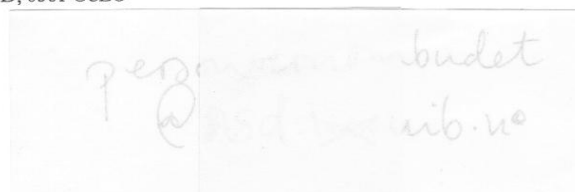
Personvernombudet vil ved prosjektets avslutning, 31.12.2009, rette en henvendelse angående status for behandlingen av personopplysninger.

Vennlig hilsen

Bjørn Henriksen

Synnøve Økland Jahnsen

Kontaktperson: Synnøve Økland Jahnsen tlf: 55 58 83 34
Vedlegg: Prosjektvurdering
Kopi: Marthe Fløter Kjærnsrød, Heimdalsgata 26 D, 0561 OSLO

Avdelingskontorer / District Offices:

OSLO: NSD, Universitetet i Oslo, Postboks 1055 Blindern, 0316 Oslo. Tel: +47-22 85 52 11. nsd@uio.no

TRONDHEIM: NSD, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, 7491 Trondheim. Tel: +47-73 59 19 07. kyre.svarva@svt.ntnu.no

TROMSØ: NSD, SVF, Universitetet i Tromsø, 9037 Tromsø. Tel: +47-77 64 43 36. nsdmaa@sv.uit.no

Vedlegg 2

Marthe Fløter Kjærnsrød
Heimdalsgata 26D
0561 OSLO

Deres ref:

Vår ref: 09/4624-2/TOMO

OSLO,
08.10.2009

Vedrørende søknad om tillatelse til å gjennomføre intervju på asylmottak

Vi viser til din søknad av 21.09.2009 om å få gjennomføre intervju av enslige mindreårige asylsøkere i statlige asylmottak.

UDI gir med dette tillatelse til at du kan gjennomføre en studie i asylmottak i samsvar med vedlagt prosjektbeskrivelse. Vi forutsetter at innhenting og registrering av opplysninger er i samsvar med Datatilsynets vurderinger og krav. UDI ønsker kopi av rapporter

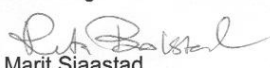
UDI vil bistå med å sende ut informasjon til alle aktuelle mottak. Vi vil oversende listen over mottakenes e-post adresser til deg etter at dette er gjort, og vi har fått tilbakemelding på hvilke mottak som er interessert i å delta i prosjektet ditt. Vi pålegger imidlertid ikke mottak å delta i prosjekter. Det er derfor en forutsetning at aktuelle mottak og ansatte har kapasitet og mulighet til å delta i prosjektet. Når det gjelder intervju med mottaksansatte, er dette basert på frivillig deltakelse. UDI utleverer derfor ingen opplysninger med navn på enslige mindreårige asylsøkere som det kan være aktuelt å intervju. Informasjon om studiet må derfor gis i mottakets informasjonsprogram. Beboere som ønsker å delta i prosjekter kan da melde seg frivillig.

Som avtalt på telefon 05.10.2009 vil du ikke rapportere personopplysninger som vil gjøre det mulig å identifisere intervjuobjektene. Dette innebærer at intervjuobjektene vil være fullstendig anonymisert. Du vil derfor bare trenge muntlig samtykke fra hjelpevergene til de aktuelle personene. Dersom dette skulle endre seg ber vi om at du gir oss beskjed om dette, da det vil være nødvendig å innhente skriftlig samtykke fra de aktuelle hjelpevergene.

Dersom du skal oppholde deg på mottaket over tid vil det være nødvendig å fremlegge en politiattest.

Vi ser fram til å se resultatene av din studie, og ønsker deg lykke til videre med oppgaven.

Med hilsen
Utlendingsdirektoratet

Marit Sjaastad
underdirektør

Toril Østrem Moberg
førstekonsulent

Kopi Mottaksenheten

Utlendingsdirektoratet
EMA midlertidig enhet
Postboks 8108 Dep
0032 OSLO

Telefon
Telefaks
E-post udi@udi.no
www.udi.no

Bankkontonr. 7694 05 10712
Organisasjonsnr. 974760746

Vedlegg 3

Forespørsel om å delta i intervju i forbindelse med en masteroppgave

Jeg er masterstudent i spesialpedagogikk ved Universitetet i Oslo og holder nå på med den avsluttende masteroppgaven. Temaet for oppgaven er enslige mindreårige asylsøkere, og jeg skal undersøke enslige mindreårige asylsøkeres opplevelser av å leve i Norge. Jeg er interessert i å finne ut mer om disse barnas livsverden, hva de er opptatt av, deres historie, hvilke problemer de eventuelt har og hvilke tanker de har om fremtiden. Prosjektets tittel bærer tittelen; *”Barn i asylsaker. -En studie av enslige mindreårige asylsøkeres opplevelser av å leve i Norge”*.

For å finne ut av dette, *ønsker jeg å intervju 4-6 personer i alderen 15-18 år.*

Spørsmålene vil dreie seg om deres bakgrunn, hvordan de oppfatter sin egen hverdag i mottak og hvilke interesser, drømmer, ønsker og fremtidsmål de har. Som en del av oppgaven vil jeg også finne ut hvordan enslige mindreårige asylsøkere blir ivaretatt i det norske hjelpeapparatet.

Jeg ønsker derfor i tillegg å intervju 4-6 personer som arbeider på mottak. Disse spørsmålene vil dreie seg om hvilke faktorer som er viktig for å skape et godt psykososialt miljø og på hvilken måte miljøarbeiderne i mottak kan bidra til at barna kan skape en meningsfylt hverdag.

Jeg vil bruke båndopptaker og ta notater mens vi snakker sammen. Intervjuet vil ta omtrent en time, og jeg blir sammen med intervjuobjektet enig om tid og sted. Det er frivillig å være med og man har mulighet til å trekke seg når som helst underveis, uten å måtte begrunne dette nærmere. Dersom man trekker seg vil alle innsamlede data om vedkommende bli anonymisert. Jeg er underlagt taushetsplikt, opplysningene vil bli behandlet konfidensielt, og ingen enkeltpersoner vil kunne kjenne seg igjen i den ferdige oppgaven. Opplysningene anonymiseres og opptakene slettes når oppgaven er ferdig, innen 30. juni 2010. Deltakelse i undersøkelsen vil ikke påvirke

asylsøknader og den vil ikke ha innvirkning på eventuelle forhold til saksbehandlere i UDI, heller ikke dersom man ikke vil delta i studien eller senere velger å trekke seg.

Dersom du har lyst å være med på intervjuet, er det fint om du skriver under på den vedlagte samtykkeerklæringen og sender den til meg. Du og din verge har rett til på forhånd å se intervjuguiden som skal følges gjennom intervjuet.

Hvis det er noe du lurer på kan du ringe meg på 92 09 89 69, eller sende en e-post til marthefloter@gmail.com

Du kan også kontakte min veileder Kari Trøften Gamst, Spesialrådgiver, dr.polit. ved Regionalt ressurscenter om vold, traumatisk stress og selvmordsforebygging, RVTS-Ø på telefon: 92 61 90 76/22 92 38 84

Studien er meldt til Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste A/S.

Med vennlig hilsen

Marthe Fløter Kjærnsrød

Heimdalsgata 26 D

0561 Oslo

Samtykkeerklæring:

Jeg har mottatt informasjon om studien av enslige mindreårige asylsøkere og ønsker å stille på intervju.

Signatur

Telefonnummer.....

Evnt;

Verges signatur.....

Telefonnummer.....

Vedlegg 4

Intervjuguide for intervju av enslige mindreårige asylsøkere

Innledning:

- Her vil jeg fortelle litt mer om meg selv og forklare at jeg skal bruke denne samtalen til masteroppgaven min i spesialpedagogikk.
- Forklare at han vil være anonym, og at jeg ikke vil bruke navnet hans noen steder. Jeg vil forklare at jeg ikke vil skrive noe som gjør at noen andre vil kjenne han igjen.
- Jeg vil igjen understreke at det er helt frivillig å delta i denne samtalen og at han når som helst kan trekke seg. Det er også helt greit å la være å svare på noen spørsmål hvis han synes det er vanskelig.
- Høre om han har noen spørsmål om de temaene jeg har gitt han på forhånd.
- Understreke at denne samtalen ikke handler om å svare riktig eller galt, og at han er den eneste som vet de riktige svarene. Forklare at det handler om hans opplevelse og at verken jeg eller noen andre vet hvordan akkurat han har det.
- Fortelle han at det er helt greit å spørre om ting underveis og at han kan si i fra om han ikke forstår spørsmålet mitt.
- Forklare for han at denne samtalen ikke har noe med intervjuet han gjennomførte hos UDI og at jeg ikke jobber for UDI. Avslutte innledningen med nok en gang å fortelle at jeg er student og at hans svar kan hjelpe meg i min oppgave og at det ikke vil påvirke hans asylsøknad i noen grad. Heller ikke om han velger å trekke seg.
- Forklare hvorfor jeg ønsker å ta opp samtalen på bånd og om det er ok for han.

Identitet:

- Nå har jeg fortalt litt om meg selv og mitt arbeid med denne oppgaven. Men jeg kjenner jo ikke deg så godt. **Kan du derfor fortelle litt om deg selv?** Hvor gammel er du? Hva liker du å gjøre på fritiden din? Hva slags musikk liker du?
- **Hva trenger jeg å vite om deg for å bli bedre kjent med deg?** Hva er du flink til? Har du noen spesielle hobbyer? Hvilke tre ord kan beskrive deg?
- **Kan du fortelle litt om hva du tenker når jeg spør deg om hvem du er?**
- **Husker du om du hadde noen andre tanker om deg selv når du bodde i hjemlandet ditt?**

-
- **Kan du fortelle meg hva du er flink til?** Hva tror du at du kan lære meg?

Veien til Norge:

- Jeg vet jo ikke så mye om ditt hjemland. **Kan du fortelle meg litt om det?**
- **Kan du fortelle meg om hva du visste om Norge før du kom hit?**
- **Kan du ”ta meg med” på den reisen du har vært gjennom?** Hvordan reiste du? Var du alene? Hvilke tanker hadde du underveis? Hvilke lukter og syn kan du beskrive?
- **Hva er det som gjør at du er her på Solgata asylmottak?**
- **Hvordan opplevde du det å komme til Norge?**
- **Hvordan er livet ditt her i forhold til hvordan det var i ditt hjemland?**

Livet på mottak:

- **Kan du beskrive hvordan en vanlig dag på Solgata asylmottak er for deg?** Hva gjør du? Hvem er du sammen med? Hva tenker du på? Hva savner du? Hvor tilbringer du tiden din? Hvilke aktiviteter deltar du på?
- **Hvordan er din opplevelse av en dag på Solgata asylmottak?** Gjør det deg glad? Er du trist? Tenker du mye på søknaden? Har du noen å snakke med?
- **Husker du noen episoder fra Solgata asylmottak hvor du har tenkt at du savner noen eller noe?**
- **Kan du beskrive hvordan det er å bo på Solgata asylmottak?** Føles det som et hjem? Hvordan synes du det ser ut? Finnes det aktiviteter som du kan fylle dagene med? Hvilke tanker har du i hodet ditt når du legger deg?
- **Hvordan opplever du det å bo på Solgata uten familie?**
- **Hvordan er det for deg å snakke om temaer som familie og savn?**
- **Har du noen tanker omkring hvordan det siste året påvirket hvem du er i dag?**
- **Kan du si noe om hva du tror at du kan lære bort til andre ungdommer som bor i asylmottak?**
- **Kan du fortelle meg hva du synes om de som jobber på Solgata asylmottak?** Hva er de flinke til? Hva bør de bli flinkere til? Føler du at du kan snakke med dem om vanskelige ting? Hvilken plass har de i livet ditt?
- **Hvis du jobbet ved Solgata asylmottak, kan du beskrive hva du ville gjort annerledes da?**

Nettverk:

- **Kan vi tegne et nettverkskart?** Kan du fortelle meg om disse menneskene? Hvem av dem er fysisk til stede i livet ditt nå?

- **Hvordan synes du det er å tegne opp et slikt kart?**
- **Kan du fortelle meg om det finnes noen mennesker i livet ditt i dag som hjelper deg, eller som du gir hjelp til?**

Vanskelige tanker:

- **Hvilke følelser kjenner du i kroppen din når du tenker på livet ditt? Både sånn det var før, hvordan det er nå og hvordan du tror det blir?**
- **Hvis du tenker på vonde opplevelser du har i livet ditt, kan du beskrive hvordan det får deg til å føle deg?**
- **Kan du beskrive hva som hjelper deg hvis du er trist?**

Veien videre:

- **Kan du fortelle meg hva du trenger i livet ditt for å være lykkelig?**
- **Hvilke tanker har du om familie som en del av fremtiden din?**
- **Kan du fortelle meg om drømmene dine for fremtiden? Hvor bor du? Har du jobb, i så fall hva? Hvordan ser livet ditt ut?**
- **Hvis livet ditt var en type musikk, kan du prøve å beskrive hva slags type musikk det ville vært? Rock? Hip hop? Kjærlighetsballade? Hva ville vært tittelen på låta?**
- **Hva tror du at det ville stått i historieboka om deg? Hva bør andre vite om ditt liv?**
- **Er det noe du synes jeg bør spørre om?**